

Юридичний Вісник України

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 3 (1537)

1-15 лютого 2025 року

Росія має відповісти за свої злочини

Дезінформація та фальсифікація:
головна зброя рф у гібридній війні

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Майже чотири з половиною мільйони розглянутих справ

► стор. 4–5

Микола ОНИЩУК:

«Перед колективом НШСУ сьогодні стоять надзвичайно складні завдання, з якими ми досі не стикалися»...

► стор. 6–7

Податок на посилки:

«за» і «проти» цієї ініціативи

► стор. 8–9

Євростандарт для Конституції:

як Україна має змінити

Основний Закон до вступу в ЄС?

► стор. 10–12

Підстави для втрати

громадянства розширять

Також буде змінено поняття

«безперервне проживання

на території України»

► стор. 25

Гарантування захисту прав і

свобод особи за рішенням ЄСПЛ

Конституційний Суд ухвалив

відповідне рішення

► стор. 33

Скасування

Господарського кодексу:

необхідність чи передчасність?

► стор. 34–35

Нагадуємо нашим читачам!

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Росія має відповісти за свої злочини

Дезінформація та фальсифікація: головна зброя рф у гібридній війні

Двадцять третього січня Європейський парламент ухвалив знакову резолюцію щодо дезінформації та історичної фальсифікації рф для виправдання своєї агресії проти України. Варто відзначити, що таких відверто ідеологічних документів ЄП не ухвалював давно. Та традиційне російське нахабство і цинізм «взяло за живе» навіть рафінованих європейських чиновників.

Загально відомо, що рф веде неспровоковану, невинуватену та незаконну агресивну війну проти України, починаючи з 2014 року, і продовжує наполегливо порушувати принципи Статуту ООН через свої агресивні дії проти суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України, відвертого й грубо порушуючи міжнародне гуманітарне право, встановлене Женевськими конвенціями 1949 року. Фактично, шляхом масованого застосування цілеспрямованих нападів на цивільне населення, житлові райони та інфраструктуру, тобто замість захисту цивільного населення відбувається агресивна війна проти цього ж населення.

Як відомо, ООН у своїй резолюції від 14 листопада 2022 року визнала необхідність притягнення рф до відповідальності за агресивну війну, а також юридичної та фінансової відповідальності за міжнародно-протиправні дії, і що росія повинна заплатити відшкодування за завдані злочини і збитки. При цьому Генеральна Асамблея Організації об'єднаних націй у своїй резолюції від 2 березня 2022 року кваліфікувала війну росії проти України як акт агресії в порушенні статті 2(4) Статуту ООН. Отже, маємо повний набір підтверджень щодо цієї війни як війни агресивної, йдеться в резолюції ЄП.

Водночас напередодні повномасштабного вторгнення в Україну російський режим розпочав широку кампанію дезінформації, поєднану з викривлених історичних аргументів, маніпулюючи зарубіжною інформацією, намагаючись виправдати свою агресію, аби спонукати російське населення підтримувати режим і незаконну війну проти України. Російський режим заперечує національну ідентичність українців, фальшиво стверджуючи, що українське населення є частиною російського світу, «руського міра» тобто нарративу, метою якого є вкорінення імперіалістичної ідеології. Була розгорнута безпрецедентна дезінформаційна кампанія історичного ревізйонізму з метою заперечення України, її національної ідентичності та самого існування української державності.

У росії постійно нагадують і про те, як радянський союз домовився з нацистською Німеччиною про вторгнення та окупацію частини Польщі і Румунії, а також Естонії, Латвії, Литви та України, за пактом Молотова-Ріббентропа. А це значить, що сьогодні росія становить загрозу і для Польщі та країн Балтії через подібний варіант історичного ревізйонізму.

Відомо також, що до початку повномасштабної агресії росії проти сусідньої України передували кілька публічних заяв президента рф, в яких він намагався виправдати застосування сили за допомогою саме історичного ревізйонізму, неправдивих заяв і нелегітимних вимог про визнання своїх виключних інтересів в Україні та деяких інших сусідніх державах. Для цього російський режим використовує й День Перемоги, який щорічно відзначається в цій країні 9 травня, перетворивши його на інструмент пропаганди війни, концентрує нарратив про «визволення Європи від нацизму», таким чином завуальовуючи наступну радянську окупацію країн Балтії та підкорення Центральної Європи. І цей нарратив «звільнення від нацизму» рф використовує і сьогодні в агресивній війні проти України.

Як йдеться в прийнятій Європарламентом декларації, міжнародна спільнота засуджує систематичну фальсифікацію та використання російським режимом викривлених історичних аргументів, особливо пакту Молотова-Ріббентропа, в спробі маніпулювати російською громадською думкою з метою підтримати злочинні дії, такі, як незаконна агресивна війна проти України. Мета – підірвати міжнародну підтримку та допомогу, знищити особливу культурну та історичну ідентичність України – ніколи не буде досягнута. Міжнародне співтовариство засуджує заяви росії, що вона має право на винятковий інтерес за рахунок суверенітету та територіальної цілісності інших держав як несумісну з міжнародним правом.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

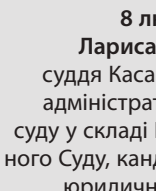
Цими днями святкують
День народження

30 січня –
Олександр
КОСТЕНКО,
доктор юридичних
наук, професор,
дійсний член
(академік) НАПрНУ

3 лютого –
Микола ШУПЕНЯ,
керівник адвокат-
ського об'єднання
VI VATES, адвокат

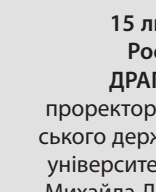
6 лютого –
Василь БРИНЦЕВ,
суддя Конститу-
ційного Суду
України у відставці,
доктор юридичних
наук, професор

8 лютого –
Лариса ТАЦІЙ,
суддя Касаційного
адміністративного
суду у складі Верхов-
ного Суду, кандидатка
юридичних наук

11 лютого –
Леонід ЄФІМЕНКО,
перший голова Дер-
жавної реєстраційної
служби України,
кандидат юридичних
наук, доцент

15 лютого –
Ростислав
ДРАПУШКО,
проректор Україн-
ського державного
університету імені
Михайла Драгома-
нова, кандидат філософських наук

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ПРОВАДЖЕННЯ

П'ять років за круїз на Карибах під час війни

Завершено розслідування щодо судді з Київщини, який підробив документи, аби поїхати в круїз на Кариби, та адвоката, котрий йому в цьому допомагав.

Про це інформує Державне бюро розслідувань. Працівники бюро у взаємодії з СБУ завершили розслідування щодо судді міськрайонного суду Броварів, який за підробленими документами виїхав за кордон на відпочинок. Також завершено розслідування й щодо адвоката, який допомагав йому зробити фальшиві документи. Наразі обвинувальний акт стосовно судді та адвоката скеровано до суду.

Як встановило слідство, суддя під час воєнного стану поїхав відпочивати на круїзному лайнері країнами Карибського басейну. Для цього служитель Феміди в змові зі знайомим адвокатом підробили запрошення для, нібито, участі судді в конференції у Від-

ні з питань допомоги переселенцям, сім'ям з дітьми та дітям-сиротам з України в ЄС. На підставі цієї фальшивки в суді йому оформили службове відрядження за кордон.

Суддя обвинувачується в шахрайстві, вчиненому за попередньою змовою групою осіб, підробленні документа та використанні за відомо підробленого документа (ч. 2 ст. 190, ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 358, 4 ст. 358 КК України). Адвокат – у шахрайстві, вчиненому за попередньою змовою групою осіб, та підробленні документів (ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 358, ч. 2 ст. 190, ч. 2 ст. 332, КК України). Санкції статей передбачають покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років.

■ СУДОВА ВЛАДА

Майже чотири з половиною

Пленум ВС заслухав інформацію про діяльність Верховного Суду у 2024 році та розглянув два конституційні подання.

Навіть у складних умовах воєнного стану судова система України продемонструвала свою ефективність. Це підтверджують статистичні дані, які свідчать про стабільність розгляду справ у непростий для країни час. Про це зазначив Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко під час засідання Пленуму ВС 7 лютого. Як було зазначено, у 2024 році на розгляді в судах усіх інстанцій та юрисдикцій перебувало 5 млн 300 тис. справ, з них 4 млн 400 тис. було розглянуто. До судів першої інстанції впродовж року надійшло 3,8 млн справ і приблизно таку ж кількість справ вони розглянули. До Верховного Суду надійшло понад 90 тис. справ, що на 5 % більше, ніж у 2023 році, а кількість розглянутих справ сягнула 87 тис., перевищивши показник попереднього звітного періоду більш ніж на тисячу.

Вказувалося й те, що протягом минулого року Верховному Суду вдалося сформувати значну кількість важливих для розвитку правової системи та забезпечення єдності судової практики висновків, які стосуються як загальноправових проблем, так і специфічних питань, пов'язаних із війною. Це, на переконання С. Кравченка, свідчить про те, що Верховний Суд оперативно реагує на актуальні правові виклики, зумовлені вій-

ною, і саме завдяки цьому забезпечується правова визначеність та передбачуваність.

Водночас голова ВС звернув увагу на те, що основною проблемою для системи правосуддя загалом і для Верховного Суду зокрема залишається значна нестача суддівських кадрів. З огляду на це для забезпечення безперебійної роботи суду конкурс на всі вакантні посади суддів Верховного Суду має розпочатися невідкладно після завершення конкурсу до апеляційних судів.

Значну увагу на пленумі було приділено питанню цифровізації судової системи. Як зазначалося, динаміка цього процесу на сьогодні є незадовільною. Саме тому судова влада наразі має сформувати чітке бачення щодо подальших кроків у запровадженні ЄСІКС і якнайшвидше вжити необхідних заходів для реалізації цього завдання, оскільки від цього значною мірою залежить ефективність судочинства.

Звісно, що говорили присутні судді і про довіру до судової влади, акцентувавши на необхідності проведення незалежними організаціями щорічного опитування, за результатами якого й визначатиметься рівень довіри до суду насамперед серед осіб, які брали участь у судових процесах. Як наголошувалося, це дасть змогу поширювати

■ ПАРЛАМЕНТ

Рада підтримала реформу АРМА: що зміниться?

Верховна Рада прийняла за основу нову версію законопроекту № 12374-д щодо реформи АРМА. Підтримали документ 233 народні депутати.

Про це повідомив їхній колега Ярослав Железняк. За його словами, проектом передбачено: незалежний відбір керівника АРМА (з переважним правом міжнародників); значне поліпшення процесу управління; поліпшення роботи самої інституції. «Також це виконання Ukraine Facility з дедлайном до кінця 31 березня», – наголосив Я. Железняк.

Як раніше уточнили в АРМА, законопроект № 12374-д, на відміну від урядового, повністю змінює процедуру управління арештованими активами, а саме запроваджуються дискусійні положення щодо визначення управителя активами системою

автоматизованого розподілу активів і зміни, тих управителів активів, які є арбітражними керуючими та приватними виконавцями.

Крім того, новим доопрацьованим законопроектом, зокрема, пропонується:

- встановити процедуру ідентифікації активу на етапі до вирішення слідчим суддею, судом питання про передачу активу в Національне агентство з метою оцінки економічної доцільності такої передачі;
- визначити вартість активу до його передачі в АРМА в разі, якщо оцінка майна не здійснювалася або з моменту видачі звіту про оцінку майна пройшло понад шість місяців;

- запровадити систему автоматизованого визначення управителів із числа арбітражних керуючих і приватних виконавців;
- передбачити створення спеціального фонду для покриття витрат Національного агентства, пов'язаних із необхідністю оплати послуг щодо зберігання, управління активами, підготовкою до передачі в управління активів, їх реалізації, а також визначити джерела наповнення такого фонду;
- врегулювати випадки, за яких управитель, під час здійснення управління активами у вигляді частки в статутному (складеному) капіталі чи акцій, паїв не повинен погоджувати свої дії з власником активу, а саме, коли рішенням слідчого судді, суду встановлено, що власником є російська федерація, республіка білорусь тощо.

мільйони розглянутих справ

в суспільстві об'єктивні показники рівня довіри до суду, що надзвичайно важливо з огляду на те, що така довіра є одним зі стовпів правової держави. Як було визначено, ця ідея обговорюється із представниками Європейської комісії в процесі розробки Дорожньої карти і має підтримку.

Пленум також заслухав підсумки діяльності Великої Палати Верховного Суду за минулий рік – цю інформацію презентував секретар Великої Палати ВС Віталій Уркевич. З того, що прозвучало: загалом торік ВП ВС розглянула 522 процесуальні звернення в усіх юрисдикціях, що на майже 8% більше ніж у 2023 році, та ухвалила по суті 270 судових рішень. Також минулого року

на розгляд до ВП ВС надійшла 231 апеляційна скарга в адміністративних справах, що становить 35% від усіх надходжень до ВП ВС у 2024 році. Усього ж торік на розгляд перебувало 272 апеляційні скарги, 179 з яких було розглянуто.

Роботу апарату Верховного Суду та виконання бюджетної програми протягом 2024 року на пленумі підписував його керівник Віктор Капустинський. За його словами, упродовж минулого року Верховний Суд власними силами модернізував IT-інфраструктуру. Зокрема, як прозвучало, працівники апарату ВС значну увагу приділяли диджиталізації процесів загального (непроцесуального) і кадрового діловодства, а та-

кож архівної справи. Завдяки цьому частка електронного документообігу з-поміж непроцесуальних документів зростає до 90%. Також було створено кілька IT-продуктів ВС, серед яких – ресурс Supreme LAB, розроблений для полегшення пошуку інформації про справи, що розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою ВС або перебувають у них на розгляді, а також про зразкові справи.

І вже традиційно, на порядку денному засідання пленуму були питання звернення до Конституційного Суду з конституційними поданнями. Цього разу таких було два. Перше з них стосувалося конституційності положень абз. 16 п. 3 ч. 12 ст. 26 Закону України від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ «Про військовий обов'язок і військову службу» (в частині юридичної конструкції «рідний (повнорідний) брат чи сестра»). Інше питання стосувалося подання щодо конституційності п. 18 розд. «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України про звільнення на період дії воєнного стану позичальника від відповідальності, визначеної ст. 625 цього кодексу, у вигляді обов'язку сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення. (Пленум не підтримав обидва звернення).

**Підготував Федір МОРОЗ,
спеціально для ЮВУ**

Микола ОНІЩУК:

«Перед колективом НШСУ сьогодні стоять надзвичайно складні завдання, з якими ми досі не стикалися»...

Останнім часом усе більшу увагу в суддівському середовищі привертають питання, пов'язані з оголошеними доборами суддів апеляційних і місцевих судів. Особливо резонансними виявилися теми щодо когнітивного тестування, неподолання претендентами, які брали участь у конкурсі на посади суддів апеляційної палати ВАКСу, етапу практичних завдань, наслідком чого стало оголошення нового конкурсу. Реальну стурбованість викликало також припинення фінансування міжнародної технічної допомоги з боку американського уряду, що мало наслідком перегляд багатьох програм співпраці.

Важливим, якщо не визначальним, пріоритетом у діяльності всіх органів суддівського врядування стали питання нашої інтеграції в ЄС у зв'язку з відкриттям переговорів по 23-му кластеру. Обговорити комплекс цих питань ми вирішили з одним із найдосвідченіших фахівців у цій сфері – ректором Національної школи суддів України, доктором юридичних наук Миколою ОНІЩУКОМ. На цей вибір вплинуло й те, що ця національна установа відіграє, можливо, не таку вже й помітну, але досить суттєву роль у забезпеченні оголошених конкурсних процедур добору суддів, і не тільки. Це якраз той випадок, коли відома приказка «про золотник» є доречною.

– Миколо Васильовичу, нещодавно в одному з ваших інтерв'ю Ви наголосили на значущості початкової підготовки новопризначених суддів. У чому полягає проблема?

– Як відомо, нині органи суддівського врядування здійснюють добір значної кількості суддів як апеляційної, так і першої інстанції. Загалом конкурсні процедури охоплюють понад 2 300 суддів, а набір 1 800 суддів місцевих судів розпочнеться з першого березня. Це та чисельність суддівського корпусу, яка сьогодні становить дефіцит у системі правосуддя. З огляду на те, це, хоча й довгоочікуваний (останній добір суддів, як відомо, здійснювався в 2018–2019 роках), але конче необхідний крок. Не секрет, що сьогодні чи не кожне третє рішення ЄСПЛ стосується теми компенсацій заявникам у зв'язку з надмірною тривалістю судового розгляду справ українськими судами.

– Тут важко не погодитися, адже подальше зволікання з вирішенням проблеми кадрового голоду могло б призвести до колапсу судової системи, а отже, й до порушення конституційного права громадян на доступ до правосуддя. Зрозуміло, що за таких обставин говорити про поступ України до членства в ЄС було б неможливим...

– Ви маєте рацію. Нещодавно мені довелося взяти участь у важливому заході, організованому нашими європейськими колегами спільно з Урядом нашої країни, де розгляда-

лися кроки України щодо дорожньої карти за розділом 23 «Судова влада та основоположні права». І тема справедливого, неупередженого правосуддя та його підзвітності суспільству без сумніву є однією з найголовніших. Тому не випадково, що саме цей кластер наших зобов'язань охоплює майже всі складові гарантування захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина. Є очевидним, що саме розвинутість системи правосуддя, її здатність у розумні строки забезпечувати виконання конституційного обов'язку держави щодо справедливого й неупередженого правосуддя, яке відповідає стандартам ЄС, є визначальним критерієм нашого майбутнього членства.

– Загалом це слушно, але то, так би мовити, макрооцінки та загальні підходи. Тож давайте повернемося до питання подолання кадрового голоду та актуальних викликів і ризиків на цьому шляху.

– Дійсно, далеко не все тут йде гладко. Причини цього різні: відсутність тягlosti в роботі окремих органів суддівського врядування, одночасність чи паралельність низки кваліфікаційних процедур добору суддів, зміна підходів та самого порядку добору, увалення рішень законодавчого характеру у відповідь на ті чи інші ускладнення організаційного чи методичного характеру. Також маємо нестабільність міжнародної технічної допомоги – читачі ЮВУ добре знають, про що йдеться. І цей перелік можна продовжу-

вати. Водночас, попри названі ускладнення і труднощі, перспектива вирішення основної проблеми системи правосуддя – гострої нестачі суддівських кадрів – на сьогодні все ж виглядає більш оптимістично.

– Яку роль у цьому процесі відіграє установа, яку Ви очолюєте? Адже, судячи зі змісту так званого «тіньового звіту» (його упередженість уже ні в кого не викликає сумнівів), далеко не всі правники, а тим більше громадянське суспільство загалом, поінформовані про роль і важливість НШСУ в цьому процесі.

– Дякую за це запитання. Дійсно, НШСУ насамперед відповідає за суддівську освіту в усіх її існуючих формах та проявах. Наші навчальні заходи поширюються також на помічників суддів, наукових консультантів (де вони є), апарати судів загалом – а це понад 25 тисяч працівників, а також Службу судової охорони. Безперечною складовою освітнього процесу для суддів є й дистанційне навчання (e-learning). Варто зазначити, що загальний навчальний пул школи суттєво перевищує середній показник аналогічних установ ЄС. Для прикладу, у Французькій школі магістрів (ENM), яка є найбільшою в ЄС, за рік навчальними заходами охоплюється від 28 до 30 тисяч слухачів, а за звітом НШСУ за 2024 рік – 41 тисяча.

– Ви маєте рацію, що через низку причин, і швидше за все недостатню інформаційно-комунікативну складову в діяльності НШСУ, її

роботу недооцінюють. Однак давайте повернемося до теми добору суддів та конкурсних процедур, які вже розпочато або очікуються.

– Відповідно до закону та статуту Школи, окрім суддів України, окрім суддівського навчання, ми відповідаємо за науково-методичне забезпечення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – органу, безпосередньо відповідального за добір (читай – рекрутинг) суддів. Насправді ж за цією науковою термінологією стоять доволі практичні й значущі речі – забезпечення Комісії екзаменаційними ресурсами – тестами з права та історії української державності, практичними завданнями в рамках кожної спеціалізації та інстанційності. Буду відвертим: без НШСУ, її спроможностей готувати десятки тисяч тестів і сотні практичних завдань жоден конкурс, навіть за умови залучення міжнародної технічної допомоги, просто не відбувся б.

– Пане Микола, наразі добре відомо, що нині триває, а точніше вже перебуває ближче до завершення, конкурс на зайняття 550 вакантних посад в апеляційних судах. Одинадцятого грудня 2024 року оголошений конкурс на 1 800 вакантних посад суддів місцевих судів. Не за горами конкурси до Вищого спеціалізованого адміністративного суду та Київського міського окружного адміністративного суду. А як відомо, судді, які будуть призначені за результатами цих конкурсів, принаймні ті з них, що не мають досвіду здійснення правосуддя, а це всі судді місцевих судів, не набувають повноважень (попри їх призначення і прийняття присяги судді), доки не пройдуть початкову підготовку в НШСУ?

– Так, це дійсно є прямою вимогою закону, але водночас і конституційним обов'язком держави – допустити до здійснення правосуддя лише суддів, що володіють належними уміннями, навичками та знаннями, необхідними для виконання цієї важливої і відповідальної місії, яка покладена на судову владу. Йдеться про початкову підготовку новопризначених суддів. Тож перед НШСУ та її колективом стоять надзвичайно складні завдання, з якими ми досі не стикалися, з забезпечення початкової підготовки новопризначених суддів.

– **Що Ви маєте на увазі?**

– У зв'язку зі змінами, внесеними до Закону про судоустрій і статус суддів (який набрав чинності 1.01.2024 року), початкова підготовка здійснюється, як вже зазначалося, не до, а після призначення судді на посаду та триває два місяці, що є доволі нетиповим явищем. У країнах ЄС мінімальна тривалість навчання як підготовка до професії, становить 12 місяців. Справедливості заради варто зауважити, що

це був вимушений крок з боку українського законодавця (з огляду на кадрову ситуацію в системі правосуддя). Тож ідеться про те, щоб протягом цих двох місяців шляхом застосування інтенсивних навчальних інструментів забезпечити фахову готовність новопризначених суддів до відправлення правосуддя.

– **Але ж Школа суддів вже мала досвід проведення спеціальної підготовки суддів у 2017–2018 роках, яка, якщо мені не зраджує пам'ять, тривала 9 місяців?**

– Так, і це той досвід, який ми будемо використовувати при моделюванні цього навчання. Звісно, що будуть й особливості, обумовлені існуючими законодавчими обмеженнями та реальними умовами, в яких ми перебуваємо. Йдеться насамперед про безпековий компонент, хоча будемо сподіватися на покра-

вої підготовки та ресурси НШСУ. Оптимальним видається підготовка близько 900 суддів на рік – три потоки по 300 суддів. За таких умов судова система, хоча й не одномоментно, таки зможе відновити свою нормативну чисельність уже найближчим часом.

– **Які ще опції могла б запропонувати Школа суддів України для забезпечення належної підготовки суддів?**

– Одна з них безпосередньо передбачена законом. Це вимога, згідно з якою новопризначені судді всіх інстанцій і спеціалізацій, які не мають досвіду здійснення правосуддя, проходять тижневе навчання для підтримання кваліфікації в НШСУ щорічно. Це відрізняє їх від усіх інших суддів (крім суддів ВАКСу), для яких така вимога встановлена один раз на три роки. Складовою заходів, спрямова-

Буду відвертим: без НШСУ, її спроможностей готувати десятки тисяч тестів і сотні практичних завдань жоден конкурс, навіть за умови залучення міжнародної технічної допомоги, просто не відбувся б.

щення ситуації в цій сфері. Існує також проблема перевантаженості чинних суддів, яких ми долучаємо до тренерської (викладацької) діяльності в школі. Для довідки: під час проведення спеціальної підготовки, про яку йшлося, ми залучили понад 500 чинних суддів. Нині ж, з огляду на обставини, про які зазначалося, такої можливості в нас немає. Ще одним викликом є чисельність суддівської навчальної аудиторії. Відомо, що загально-визнаним стандартом суддівського навчання є робота в малих групах. Організувати таку кількість навчальних груп і площадок без власного аудиторного фонду і суддівських спроможностей – вкрай складне завдання.

– **У чому ж вихід? Яке Ваше бачення вирішення цього непростого завдання?**

– Перше – це поєднання очного й онлайн-навчання, щоб тренінги, які передбачають симуляцію судового процесу, управління залом судового засідання, особливості розгляду чутливих справ (ювенальних, гендерних, воєнних тощо), а також справ щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, проводилися шляхом безпосередньої участі суддів і тренерів в аудиторії. Думаю, що співвідношення офлайн- і онлайн-навчання має становити приблизно один до трьох або один до чотирьох. Ми також звертатимемося до ВККСУ, ВРП, Офісу Президента з пропозицією, щоб укази про призначення суддів групувалися за спеціалізаціями, а інтервали між ними враховували тривалість початко-

вих на допомогу суддям у засвоєнні всіх тонкощів суддівської професії, є запровадження для вказаної категорії суддів інституту наставництва (менторства) як практично орієнтованої форми навчання. Проект відповідного положення ми розробили й скерували на розгляд Ради суддів України, щоб отримати її підтримку. Йдеться про те, що навантаження судді, визначеного наставником відповідно до вимог, умов та порядку, передбачених Положенням про наставництво, враховуватиметься як додаткове навантаження під час розподілу справ автоматизованою системою.

І нарешті, Школа суддів України за підтримки проекту «Право-Justice» готує інтерактивний посібник для новопризначених суддів. Сподіваємося, що ми встигнемо виконати цю роботу до початку їхньої практичної діяльності. Посібник міститиме поради у формі запитань і відповідей для новопризначеного судді з моменту, коли він переступить поріг суду, до якого його призначено. У ньому розглядатимуться питання організації роботи суду, процедур зовнішньої та внутрішньої комунікації, суддівського самоврядування, взаємодії з колегами та апаратом суду, фінансової дисципліни тощо.

– **Дякую за готовність поділитися думками на таку важливу тему, яка стосується кожного громадянина нашої країни.**

Спілкувався Федір ІЛЛЮК,
ЮБУ

Податок на посилки:

«за» і «проти» цієї ініціативи

Податок на посилки – чому не зараз і не в поточній ситуації? Навпевно, почнемо із «за». Насправді запровадження податків на міжнародні посилки виглядає як раціональний крок для підтримки вітчизняного бізнесу та бюджету. Такий механізм давно діє в країнах Європи, США і навіть у державах, які не відзначаються дружнім ставленням до нас. Усі країни захищають свої економіки, стимулюють внутрішній ринок і наповнюють бюджети. Логіка очевидна і вірна: товари мають потрапляти на митну територію країн та продаватися офіційно, податки – залишатися в країні, а митна система – працювати як інструмент для підтримки локального виробника.

Олег ПЕНДЗИН,

економіст, експерт Економічного дискусійного клубу

Але завжди є «але»... Тому, задля дискусії, трошки «проти». Ще під час найпершої дискусії по цій темі, коли законодавчу ідею про «податок на посилки» зняли з розгляду з огляду на складність її реалізації, я попереджав про проблеми, з якими зіткнеться Україна, якщо спробує запровадити податки на посилки без належної підготовки. Загалом з моменту тієї дискусії нічого не змінилося, хоча тема виникла вдруге й ми ризикуємо наступити на ті самі граблі. Нинішня митна інфраструктура як не була здатною, так і не стала спроможною обробляти поточний обсяг міжнародних відправлень, а тим більше – контролювати їх вміст і забезпечувати прозорість.

Уявіть: щомісяця через Укрпошту, Нову Пошту, Міст Експрес та інших операторів проходить понад мільйон міжнародних посилок. Якщо додати до цього вимогу обробляти кожну з них на предмет оподаткування, митна система зупиниться. Багато з посилок доведеться перевіряти вручну візуально – відправники можуть чи умисно вказувати занижену вартість або й інший вміст, так і просто помилятися. Це буде колапс митної системи. Перевірка вмісту посилок, оформлення документів, визначення реальної вартості товару, нарахування податків – усе це потребує не лише технічного оснащення, але й додаткових людей, часу та фінансів. Зараз митна інфраструктура фактично не має ані відповідного програмного забезпечення, ані достатньої кількості кваліфікованих кадрів для реалізації таких завдань. А створення відповідних умов – це не місяці, а роки роботи, масштабних інвестицій і глибоких реформ.

Перше «проти» – готовність державної інфраструктури

Українці вже давно навчилися знаходити дешевші альтернативи за кордоном. Від дитячого одягу до побутових дрібниць і недорогій техніки – мільйони людей щомісяця замовляють товари, яких просто немає в країні або які коштують тут у рази дорожче (це, до речі, окреме питання: може варто захистити людей, а не ритейл, який утричі задирає ціни на позиції з умовних «аліекспресів» чи «Тему»?). Якщо зараз ці товари обкласти податками, українці втратять одну з небагатьох мож-

найперше як удар по простих громадянах. Для підтримки бізнесу можна розробити інші механізми, хоча б «пробудити» банківське кредитування з розумними відсотками. Та й бізнес не «злетить» назавтра після прийняття закону про обмеження доступу на український ринок дешевшої продукції – йому знадобляться місяці і роки, щоб запропонувати альтернативу. Потрібно пам'ятати, що економічна реальність для мільйонів українців диктує не бажання, а необхідність шукати альтернативи серед імпорту.

Друге «проти» – низький рівень реальних доходів українців

Запровадження податків без належної підготовки стане ідеальним підґрунтям для росту корупційних схем. Усі ми пам'ятаємо сімейство скандальних «Круп» із МСЕКів. Те саме може повторитися на митниці. Схеми – дуже спокуслива штука і для митника, і для його «клієнта». Навіть зараз втрати на митниці оцінюються в суми 120–170 млрд гривень. Можливо, закриття цих «шпарин» дасть бюджету більше, аніж визискування копійчаних податків із копійчаних товарів чи посилок?

Зараз втрати на митниці оцінюються в суми 120–170 млрд гривень. Можливо, закриття цих «шпарин» дасть бюджету більше, аніж визискування копійчаних податків із копійчаних товарів чи посилок?

ливостей заощаджувати в часи економічної скрути. І поки що ми не бачимо ознак підвищення заможності середнього українця, а не тих із них, які допомагають авторитарам встановлювати рекорди з продажу автомобілів у часи війни.

Чи можемо ми в нинішніх умовах дозволити собі такі нововведення? Економічно та заради наповнення бюджету – безсумнівно. Але чи має влада моральне право позбавляти українців доступу до дешевших товарів та речей? Рівень бідності залишається критично високим, тому запровадження податків на посилки виглядає

До речі, бюджетний ефект авторами цієї ідеї й досі чітко не порахований, а особливо з урахуванням витрат на модернізацію митниці, розширення її штату та посилення антикорупційного контролю. Замість того, щоб створити прозору систему, ми ризикуємо отримати нову хвилю нелегальних схем і «договорняків». Вже зараз існують десятки способів обійти митний контроль, і зростання податкового навантаження лише стимулюватиме тіньові потоки. Великі партії товарів, оформлені як «поштові відправлення», підуть у руки тих, хто вміє домовлятися – це ті самі мільярди в тіні. А

прості громадяни залишаться заручниками нової системи й бідності, останній вихід з якої зачинили державні мужі під гарні патріотичні гасла.

Третє «проти» – високі корупційні ризики. І цим, думаю, сказано все.

Трохи «за», але з «але»...

І наприкінці про те, чи варто взагалі розробляти такий закон? Так, однозначно. Але його впровадження має бути стратегічним і поступовим. В ідеалі – мати чіткі відкладальні умови, щоб закон набував чинності не під якийсь «реформаторський шумок» чи сплеск бюджетного дефіциту, а при досягненні чітких критеріїв із великого «домашнього завдання»: реформування митниці, закриття її схем на користь бюджету, реальне, а не статистичне, підвищення добробуту населення. Може виявитися, що для бюджету та виробників ці «поштові податки» виявляться і не потрібними: бюджет використав весь потенціал із відбілювання тіні, українці вивалилися з бідності і перестали скуповувати копійчаний мотлох по світах, а український бізнес зріс і наповнив ринок гідною за ціною та якістю товарною пропозицією. По-перше, потрібно створити інфраструктуру: забезпечити митницю необхідними технологіями, автоматизувати процеси, провести переговори з великими міжнародними платформами для впровадження спрощених механізмів сплати податків. Ці завдання потребують років роботи, і лише після їх виконання можна повертатися до питання обмеження ліміту на посилки.

По-друге, необхідно враховувати економічні реалії. В країні з високим рівнем бідності податки на посилки можуть бути введені лише тоді, коли це не вдарить по найбільш уразливих категоріях населення. Зараз до них відносяться майже всі – в країні війна й економічна стагнація, яку б офіційну статистику нам не малювали. Доцільно запровадити диференційовані підходи, наприклад, залежно від вартості чи частоти відправлень.

Разом із тим скажу, що ідея загалом правильна, але не зараз і не в нинішніх умовах. Ми маємо зробити колосальну «домашню роботу», а вже потім повертатися до теми податку на посилки. Лише за таких умов такі ініціативи можуть стати інструментом для розвитку країни та її економіки, наповнення бюджету, а не джерелом хаосу й нових проблем.

Нумерологія в податках.

Число 11

Зміна податкового законодавства, зміна голови податкової. Чи є в цьому якийсь зв'язок? Безперечно. Податковий кодекс дуже часто змінюється, лише за 2024 рік я підрахував 11 змін протягом року, тобто по суті щомісяця вносяться зміни.

Євген ВЛАСОВ,
адвокат Адвокатського бюро «Власова «Вектор»»,
член комітету з податкового
та митного права Асоціації правників України

Звісно, що це погано. Частково це пояснюється тим, що якість цих змін досить низька, тобто згадаймо про підвищення податків, коли питання з технічною помилкою в тексті з датою набуття чинності деяких положень потрібно було вирішувати окремим законом. І це не поодинокий такий випадок.

А деякі питання, що пов'язані з податками, не вирішуються роками, наприклад, з криптовалютою, віртуальними активами, або ж тим, чи як оподатковувати доходи, отримані через wise, rayoneer тощо. Чи це одне досить недолуге питання – компенсація комунальних послуг власнику житла, який здає в оренду, є додатковим благом, що оподатковується за ставкою ПДФО, ВЗ = 18% + 5%. Подібний підхід багатьох тільки заганає в тінь. Й у цьому плані можна ще силу-силенну всього іншого пригадати.

А санта-барбара із «сімейним союзом» податкова – митниця, взагалі окрема тема для дослідження: то окремо живуть, то цивільним шлюбом, то неначе сіамські близнюки, то знову розлучаються...

Задавшись цим аналізом, нам стало цікаво як часто змінюються очільники самої податкової. Так, з 2014 року й до сьогоднішнього дня ДФС/ДПС очолювало 11 людей (в розрахунок не бралось голів ДФС після того, як створили ДПС, це ще +2). Тобто щороку маємо нового голову. Й особисто мене це дуже дивувало, як за рік можна було від високопрофесійного фахівця (в нашій країні тільки таких призначають) стати крадієм, корупціонером, злочинцем, лиходієм... (в нашій країні тільки таких звільняють або намагаються посадити, чому намагаються, бо навіть не пригадаю, кого було реально засуджено, справа Насірова, то якась «гумка», яку вже 10 років ніяк не можна пережувати та випльнути або принаймні проковтнути),

Отож, майже щомісячно змінюється податкове законодавство (11 разів на рік), щороку голова ДПС (11 з 2014 року), тобто швидкість космічна, головне аби не влучити в метеорит. Зважаючи на це, можна пророкувати, що 2025 рік принесе платникам податків 11 чергових змін в ПКУ та нового голову ДПС.

Євростандарт для Конституції:

як Україна має змінити Основний Закон до вступу в ЄС?

Те, що в 2019 році до Конституції додали норми про європейський вибір України, ще не робить її сумісною з членством у ЄС. Наразі в Україні готуються до того, що наш вступ до Європейського Союзу потребуватиме нових змін до Конституції. І це дійсно так. До прикладу, наша країна має визнавати застосування рішень Суду ЄС, при тому деякі акти права Євросоюзу повинні діяти в Україні автоматично як норми прямої дії, а чинний Основний Закон не передбачає такої можливості.

Богдан ВЕСЕЛОВСЬКИЙ,
експерт з права ЄС, викладач Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка

Вимоги не лише до нашої країни

Потребу в таких змінах визнають і в уряді. Так, віцепрем'єрка з питань євроінтеграції та міністерка юстиції Ольга Стефанішина раніше заявляла «Європейській правді», що в рамках комплексного наближення українського законодавства до європейського для вступу України до ЄС нам необхідно буде змінити Конституцію. Причому внесення таких змін не обов'язково повинна чекати на завершення переговорів про вступ. «Може йтися про те, що ці зміни до Конституції набудуть чинності разом із набуттям членства в Євросоюзі. Але підготовку до цього маємо вести вже зараз, щоб уся наша правова система була до цього готова», – підкреслила О. Стефанішина.

Але наскільки глибокими мають бути ці зміни? І як вирішували цю потребу інші держави, що вступали до ЄС раніше? Усі держави-члени ЄС мають підтримувати взаємозв'язок між національним правом і власною конституційною ідентичністю та спільним правом Євросоюзу. Кожна країна сама шукає баланс між ними. Але певні параметри взаємозв'язку відомі наперед і є спільними для всіх членів ЄС.

Так, право ЄС має пріоритет над правом держав-членів (ця норма додатково закріплена в декларації № 17 до Лісабонського договору). Право ЄС як автономний правопорядок має переважати не тільки над законами, а й над нормами конституцій держав-членів: Суд ЄС неодноразово підтверджував, що члени Європейського Союзу не можуть використовувати положення свого основного закону, аби уникати виконання норм права Євросоюзу.

Як побудувати цей зв'язок в Україні?

Відповідь на це питання Київ має обрати самостійно. Вступ до ЄС часто вимагає від держав-членів внесення змін до конституцій, але такі зміни не є безмежними.

Понад те, передбачені запобіжники для захисту національного права. Наприклад, стаття 4 Договору про Європейський Союз зобов'язує ЄС поважати основні державні функції його членів, включаючи забезпечення територіальної цілісності, підтримання правопорядку та забезпечення національної безпеки. Тобто є конституційні обмеження, з якими Євросоюз повинен рахуватися.

Це посилює межу між юрисдикцією ЄС і національним суверенітетом. Особливо виразним розмежування повноважень стає в таких сферах, як зовнішня політика, оборона або кримінальне право. У багатьох випадках національні конституції вимагають суворих процедур схвалення договорів, пов'язаних із повноваженнями ЄС і правилами його функціонування. Для їхнього схвалення може бути необхідним референдум або особливі вимоги до голосування в національному парламенті.

Як нові члени ЄС змінювали (не змінювали) свої конституції

Оскільки йдеться про вимоги, що діють для всіх держав ЄС, то очевидно, що багато європейських країн також були змушені пройти шлях зміни своїх конституцій, що дає Україні цінний досвід для аналізу. Але є й ті, які не зважилися на такий крок.

Визначення меж цієї передачі є критичним для збереження національного суверенітету. Доречним тут є приклад Хорватії – і не лише через те, що вона вступала до ЄС останньою. Хорватія – приклад того, як країни йдуть на конституційні зміни наперед, не маючи гарантії свого вступу. Вона змінила конституцію ще в червні 2010 року, хоча в той час її переговори про вступ до ЄС ще тривали (13 з 33 переговорних глав лишалися не закриті). Утім країна вирішила діяти на випередження – і для того, аби полегшити переговори про приєднання, і задля майбутньої гармонізації законодавства в разі, коли вступ стане реальністю. Зокрема, Хорватія додала до конституції статтю 143, яка передбачає, що країна надає інституціям ЄС повноваження, необхідні для втілення прав і виконання зобов'язань, що випливають з членства.

Також додання статті 144 забезпечує участь громадян, парламенту та уряду Хорватії в діяльності інституцій Євросоюзу; 145 – готує правовий порядок країни для застосування права ЄС на національному рівні, дозволяючи судам й адміністративним органам використовувати норми Європейського Союзу згідно з *acquis communautaire*; та 146 – визначає права громадян ЄС у Хорватії й гарантує права хорватських громадян у країнах-членах ЄС.

За рік після внесення змін до конституції – у червні 2011-го – Хорватія завершила переговори з ЄС, а ще за два роки, з липня 2013-го, стала повноправним членом Євросоюзу. Інші країни, що йшли до вступу, також стикалися з викликами щодо поділу повноважень між урядом і Євросоюзом та визначення меж цієї передачі. Та ж Чехія внесла зміни до конституції в 2001 році, коли переговори також ще тривали, але чинності ці зміни набули у 2002-му. Тоді парламент країни погодився додати до основного закону статтю 10а, яка дозволяє передачу повноважень Євросоюзу. Однак Конституційний суд Чехії чітко визначив, що передача суверенітету має бути обмеженою, і вона не повинна загрожувати демократичним основам країни.

А от Угорщина внесла поправки до своєї конституції в 2003 році, коли переговори про вступ вже закінчилися. Тоді додана стат-

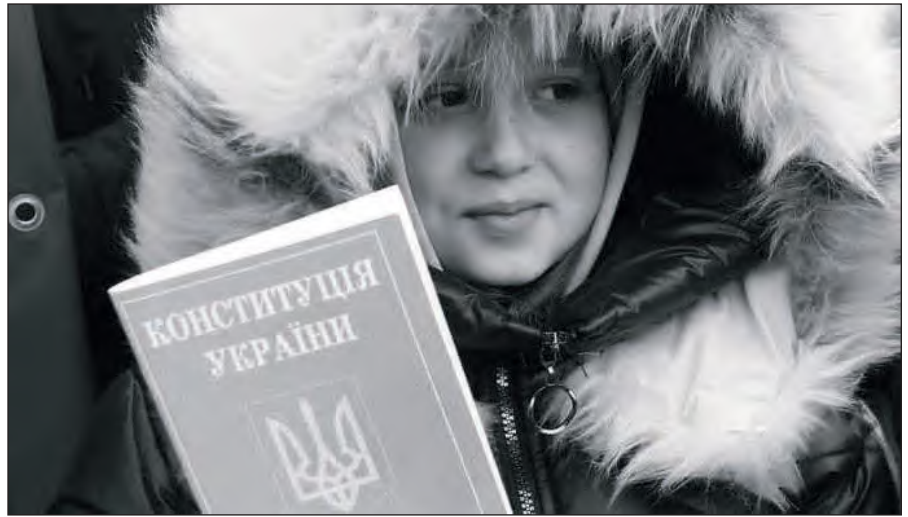
тя 2/А угорської конституції надала правову основу для передачі частини суверенних повноважень ЄС, дозволяючи державі здійснювати ці повноваження спільно з іншими членами Союзу відповідно до укладених міжнародних договорів (договір про вступ до ЄС є прикладом такого договору). В угорському випадку ці зміни були критично важливими, оскільки Конституційний суд України ще в 1998 році наголосив на необхідності конституційного дозволу для передачі будь-яких конституційних повноважень.

У 2011 році Угорщина ухвалила нову редакцію основного закону, який продовжив інтеграційну лінію через статтю Е в розділі «Засади»: чітко визначено, що Угорщина підтримує європейську єдність і може здійснювати свої повноваження через інституції ЄС. Він також встановив вимогу двох третин голосів у парламенті для ратифікації міжнародних договорів, які надають повноваження ЄС, що є демонстрацією відданості Угорщини європейській інтеграції, водночас зберігаючи певний рівень парламентського контролю над цим процесом.

А от Польща зробила інакше

Однак не всі члени ЄС з останніх хвиль розширення пішли на зміну своїх конституцій. Так, наприклад, Польща обійшлася без внесення додаткових положень «під членство». Обов'язкові для членів ЄС механізми вона впровадила через наявну статтю 90 конституції, яка дозволяє передачу суверенних повноважень міжнародним організаціям. Конституційний трибунал Польщі наголосив, що право ЄС має поважати конституційну ідентичність країни, включаючи принципи демократії, верховенства права та суверенітету. Це рішення відображає глибокі конституційні межі європейської інтеграції, які включають захист основних прав і принципів соціальної справедливості.

Схожі виклики постають і перед Болгарією, де правовий статус європейського права не має чіткої конституційної регламентації, що ускладнює повну інтеграцію норм ЄС у національне законодавство. Стаття 5 конституції цієї країни визначає, що ратифіковані міжнародні договори, включно з європейськими, мають пріоритет над національними законами, якщо виникає суперечність. Однак виконання актів вторинного права Європейського Союзу, зокрема директиви, чітко не регулюється, що створює правову невизначеність у разі конфлікту між національними актами та нормами ЄС.

Щоб вирішити цю суперечність, Конституційний суд Болгарії в 2008 році підтвердив, що в разі колізій застосовуються норми вищої юридичної сили, включно з правом ЄС. Проте в деяких випадках болгарські суди віддають перевагу виключно національному праву. Болгарія також встановила високий поріг для ратифікації договорів ЄС – дві третини голосів у парламенті.

Вступ ще до появи Євросоюзу

Попри те, що приклади з останніх хвиль розширення ЄС можуть видаватися ближчими, треба звернути увагу також на приклади держав, що перебувають у Євросоюзі вже давно. Скажімо Греція підписала Договір про вступ до Європейських співтовариств у 1979 році, а стала членом ЄС у 1981-му. До конституції країни в 1975 році внесли статтю 28, яка слугувала конституційною основою для вступу. Утім у 2001 році довелося знову змінювати цю «європейську норму» основного закону: до статті 28 було додано інтерпретаційну заяву, згідно з якою це «встановлює основу для участі Греції в процесі європейської інтеграції».

Дана стаття, зокрема, передбачає, що загальновідані норми міжнародного права, а також ратифіковані міжнародні конвенції є невід'ємною частиною грецького законодавства і мають переважну силу над будь-якими суперечливими положеннями. Вона також прописує основу для передачі повноважень міжнародній організації. А ще – йдеться про те, що передача повноважень міжнародній організації потребує схвалення парламентом більшістю в три п'ятих голосів, та про те, що будь-яке обмеження здійснення національного суверенітету вимагає абсолютної більшості голосів.

Франція у процесі євроінтеграції також вносила численні конституційні поправки, зо-

крема до статті 88-1, яка регулює участь країни в ЄС. Хоча передача повноважень Євросоюзу є можливою, Франція зберігає право оскаржувати закони ЄС, якщо вони суперечать національним конституційним принципам, особливо в таких важливих сферах, як національна безпека та демократичне врядування.

А от Німеччина – приклад країни, де основний закон дозволяє передачу повноважень Європейського Союзу, але при цьому захищає конституційну ідентичність, зберігаючи такі принципи, як демократія, федералізм і соціальна справедливість. Федеральний конституційний суд постановив, що глибока інтеграція можлива тільки за умови дотримання цих принципів. У рішенні щодо Лісабонського договору було підкреслено, що Німеччина залишає за собою право визнати деякі акти ЄС неконституційними, якщо вони суперечать основним національним цінностям.

Що Україна має змінити в Конституції на шляху до ЄС?

Нашій державі для повноцінної інтеграції України в ЄС дійсно буде потрібна зміна Конституції, яка визначатиме механізми впровадження норм європейського права в національне законодавство. Певні статті, зокрема 8, 9, 19 і глава щодо судочинства, потребують певних змін. Стаття 8, яка закріплює принцип верховенства Конституції, нині передбачає, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. Проте для ефективної інтеграції в правову систему Євросоюзу важливо визнати верховенство права ЄС, яке має пряму дію.

Це стане основою для уникнення правових конфліктів між конституційними нормами України та зобов'язаннями перед Єв-

росоюзом. Якщо цього не змінити, та правові конфлікти стануть неunikними.

Стаття 9, що регулює включення міжнародних договорів у національне законодавство, також потребує уточнення. Для відповідності європейським вимогам необхідно передбачити пріоритет норм права Європейського Союзу над національним законодавством у разі колізії. Це дозволить виконувати норми права ЄС без необхідності додаткової імплементації, підвищуючи стабільність правового порядку.

Стаття 19 вимагає від державних органів діяти виключно на підставі Конституції та законів України. Для повноцінного впровадження європейського права необхідно додати положення, яке зобов'язуватиме органи державної влади враховувати право ЄС. Окремої уваги потребують і статті, що регулюють судочинство в країні, адже важливо узгодити їх із можливістю визнання юрисдикції Суду ЄС у правовій системі країни. Наразі українська судова система, зокрема Конституція, закріплює виключне право на здійснення правосуддя українськими судами, що може створити бар'єри для передачі справ до Суду ЄС. Необхідно передбачити зміни, які дозволять українським судам передавати справи на розгляд цього суду для отримання попередніх рішень у питаннях права Євросоюзу та визнати обов'язковість його рішень у відповідних сферах.

Для України зміни до Конституції, спрямовані на інтеграцію в ЄС, є стратегічно важливим кроком. Однак практично це стане можливим лише після завершення чи припинення правового режиму воєнного стану. Лише тоді та після завершення бойових дій із військами російського агресора відкриється можливість для глибоких конституційних реформ, які забезпечать повну відповідність нашого основного закону європейським стандартам.

Рухаючись до членства в ЄС, Україна повинна бути готова до впровадження змін, які інтегрують норми європейського права в нашу правову систему, закладаючи фундамент демократичної та стабільної держави. Це більше ніж просто юридична реформа – це крок до європейського майбутнього, який підтвердить відданість України принципам верховенства права, прав людини та демократичних цінностей. Сподіваюся, після перемоги та завершення бойових дій ми відкриємо нову сторінку конституційного розвитку, де національний суверенітет поєднується з європейським правовим простором, забезпечуючи стабільне майбутнє для всіх громадян України.

Україна відстояла рішення арбітражу в судах Швеції

Тридцять першого січня Апеляційний суд Свеа (Стокгольм) відмовив у задоволенні заяви компаній «Littop Enterprises Limited», «Bordo Management Limited» та «Bridgemont Ventures Limited» про скасування рішення арбітражного трибуналу у справі за позовом «Littop Enterprises Limited», «Bordo Management Limited» та «Bridgemont Ventures Limited» v. Ukraine (SCC Case No. V 2015/092), ухваленого 4 лютого 2021 року на користь України.

Суд виніс важливе рішення на користь України, відхиливши апеляцію трьох кіпрських компаній щодо скасування арбітражного рішення у справі «Укрнафти» від 4 лютого 2021 року.

Кіпрські компанії Littop Enterprises Limited, Bordo Management Limited та Bridgemont Ventures Limited (далі разом – позивачі), які сукупно володіють 40,1009% акцій ПАТ «Укрнафта», в 2015 році ініціювали арбітражне провадження проти України, вимагаючи компенсації в розмірі понад 6 мільярдів доларів США з відсотками. «За результатом розгляду позовних вимог позивачів арбітражний трибунал погодився з позицією України щодо відсутності в трибуналі юрисдикції розглядати цей спір, що підтвердив і Апеляційний суд Свеа», – зазначила віце-прем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України – міністерка юстиції України Ольга Стефанішина.

Зазначимо, що ретензії позивачів базувалися на кількох ключових аспектах:

- відбір газу НАК «Нафтогаз України» з газосховищ «Укрнафти» за заниженими цінами або безоплатно для потреб населення;
- невиконання рішень українських судів щодо повернення відібраного газу;
- підвищення ставки рентної плати за користування надрами;
- законодавчі зміни щодо зниження

кворуму для проведення загальних зборів акціонерних товариств.

Суд погодився з ключовим аргументом України про те, що позивачі не здійснили фактичного внеску до статутного капіталу ПАТ «Укрнафта», а отже, не здійснили інвестицію відповідно до Договору до Енергетичної Хартії та не мали права на подання арбітражного позову.

За рішенням суду, позивачі зобов'язані відшкодувати Україні:

1. Витрати на арбітражне провадження: 18 927 177,62 доларів США, а також відсотки відповідно до статті 6 Закону Швеції про відсотки з 4 лютого 2021 року до моменту сплати.

2. Судові витрати у справі (щодо юрисдикційного провадження): 2 669 131 долар США, а також відсотки відповідно до статті 6 Закону Швеції про відсотки, починаючи з 31 січня 2025 року і до моменту сплати.

3. Судові витрати у справі (щодо провадження по судових витратах): 549 674 долари США та 2 800 шведських крон плюс відсотки відповідно до статті 6 Закону Швеції про відсотки з 31 січня 2025 року до моменту сплати.

Уточнимо, що Україну в цій справі представляли Latham & Watkins(London) LLP (іноземний радник), Westerberg & Partners (шведський радник) та Адвокатське Об'єднання «Саєнко Харенко» (український радник).

Хто винен у здачі Криму?

Наближаються роковини трагічних подій, пов'язаних із захопленням українського Криму російським агресором. З того часу пройшло вже понад десять років, але й сьогодні ще залишається низка питань, на які суспільство так і не отримало чесної та об'єктивної відповіді. Можна припустити, якби Україна тоді зробила правильні висновки, не було б збройної агресії та широкомасштабної війни в лютому 2022-го. Саме аналізу того, що трапилося, дії військово-політичного керівництва держави і присвячена ця стаття.

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Версії і причини швидкої окупації півострова

Наразі існує кілька версій, які пояснюють причини здачі Криму. За версією військових – це, найперше, відсутність волі в тодішнього політичного керівництва України ухвалити складне рішення та дати наказ військовим розпочати бойові дії проти окупанта. За версією влади основною причиною швидкої окупації півострова була відсутність необхідної кількості озброєних та підготовлених бойових частин, а також зрада вищого військового керівництва та дезертирство військовослужбовців.

Крім цього, ні військові, ні політики не хотіли брати на себе відповідальність за рішення, підсумок яких досить складно було передбачити. Були ще «поради» не втягуватися у війну, із Вашингтона. Серйозну роль у виборі пасивної позиції відіграв і той факт, що в разі проведення активних бойових дій, а отже, оголошення режиму воєнного стану, необхідно було б на невизначений термін перенести вибори Президента. Нестабільна політична ситуація в країні, мінливість симпатій виборців і хиткість позицій лідерів, які піднялися на гребінь популярності багато в чому завдяки випадку, породжувала невпевненість у майбутньому насамперед у П. Порошенка, який мав на той час вплив не лише на О. Турчинова, В. Кличка та А. Яценюка, а й на низку інших політиків, які прагнули отримати значні преференції після можливого обрання П. Порошенка Президентом України.

У зв'язку з досить суперечливою позицією основних учасників процесу в аналізі можливостей ЗСУ, наявності необхідних ресурсів, підготовки військ тощо, пропонується в першу чергу провести оцінку, виходячи з наявної у відкритих ресурсах інформації, в тому числі і зі свідчень учасників

судових проваджень у межах кримінальних справ, зіставивши та порівнявши їх із правами, обов'язками, відповідальністю вищого цивільного та військового керівництва України.

За даними розвідки перші повідомлення про загострення ситуації в Криму почали надходити ще в січні 2014 року, у час, коли країною керував В. Янукович. Про це на допиті в суді 8.02.2014 р. у справі про державну зраду президента-втікача сказав В. Замана, який із лютого 2012 по лютий 2014 р. був начальником Генерального штабу. Він заявив, що поставив підлеглим завдання про підготовку сил негайного реагування, а саме аеромобільних військ, сил спецпризначення, підготовку навчань, перекидання особового складу та командного складу на територію Криму і Чернівецької області, що було зроблено. При цьому Замана уточнив, що доповідав на засіданні Верховної Ради 23 лютого про активізацію сепаратистських настроїв у Криму та необхідність вжити відповідних заходів, і що збройні сили готові до розвитку непередбачуваних подій.

Крім того, на на засіданні РНБО 28 лютого в протипагу І. Тенюху (на той час міністр оборони України), який сказав, що ЗСУ не готові до відбиття агресії, наголосив, «що там наші люди, треба дати посил, що за них будемо боротися і не покинемо їх. Й у відповідь почув, що «наші західні друзі пропонують не робити різких кроків, і тому ми на агресію відповідати не будемо, намагатимемося політичними кроками врегулювати цю ситуацію», – сказав Замана. (Дані про загострення у Криму були у січні 2014-го – екс-командувач ЗСУ. Балачук І, Українська правда, 8 лютого 2018 р. URL: pravda.com.ua/news/2018/02/8/7170990).

За інформацією представника Головного управління розвідки В. Скібіцького ще 20 – 21 лютого 2014 року ГУР мало попе-

редні данні щодо планування російською стороною силових дій.

Відповідно до встановленого порядку керівництво розвідки доповідало кожної доби вищому державному та військовому керівництву України про те, що з 22 лютого 2014 року відбувається нарощування російських сил на півдні РФ та в Криму, почалося приховане перекидання військ на півострів великими десантними кораблями з території росії. Більше того, відповідна розвідувальна інформація за підписом начальника ГУР надавалася безпосередньо Президенту, в його адміністрацію, до Верховної Ради, секретарю РНБО.

Слід зауважити, що крім військової розвідки на той час у Криму працювала місцева міліція, регіональні підрозділи СБУ, місцева влада, яка в першу чергу мала доповідати про реальні події на півострові. Проте навіть після 21 лютого вони доповідали, що в Криму все спокійно, усі підтримують Київ, немає підстав для підвищення рівня загрози безпеці.

Крим захоплювали, а влада в Києві бездіяла

Нову владу тоді не насторожив навіть той факт, що тодішній міністр оборони П. Лебедєв (24 грудня 2012 – 27 лютого 2014 рр.) 21 лютого залишив Київ і втік до Криму. А тим часом підрозділи 810 окремої бригади морської піхоти ЧФ РФ, яка дислокується в Севастополі, були переведені в цивільний одяг і разом із підрозділами спецпризначення росії блокували й захоплювали основні адмінбудівлі в Криму.

У цих умовах підрозділи МВС і СБУ, що залишилися вірними присязі, були не в змозі надати опір агресору без допомоги Києва. (Коваленко О. Як ми втрачали Крим. Свідчення перших осіб України 10 квітня 2017, URL: pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershhyh_osib_ukrainy).

До того ж, замість начальника Генштабу В. Замани, який відмовився застосовувати збройні сили проти мітингувальників на столичному Майдані, 19.02.2014 р. В. Янукович призначив тодішнього командувача ВМС Ю. Ільїна. Починаючи з 19 лютого і до 1 березня 2014 р. в Криму не було командувача Військово-морських сил, його обов'язки виконував С. Єлісеєв, який ра-

зом з начальником штабу Д. Шакуро здали державу.

У цій ситуації відповідно до Указу виконувача обов'язків Президента України О. Турчинова № 188/2014 від 1.03.2014 р. командувачем ВМС було призначено Д. Березовського, який зрадив країну наступного ж дня. Чергове призначення відбулося 2.03.2014 р., коли в.о. командувача ВМС був обраний С. Гайдук. Таким чином починаючи з 22.02.2014 р. (дата призначення О. Турчинова головою Верховної Ради, а з 23.02.2014 р. – тимчасовим виконувачем обов'язків Президента) протягом 11 діб (до 2.03.2014 р.) у Криму був повний вакуум влади, яким і скористалися російські окупанти для анексії півострова.

Саме в цей період, (27 лютого) відбулося захоплення будівлі Верховної Ради та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, інших адміністративних будівель у Сімферополі, службових приміщень МВС та СБУ. За словами Командувача ВМС С. Гайдюка захоплення державних установ у Криму військовослужбовцями РФ під виглядом місцевої самооборони, можна трактувати як терористичний акт або кримінальне правопорушення, яке потрібно було локалізувати шляхом проведення спеціальної операції СБУ та МВС. (Коваленко О. Як ми втрачали Крим. Свідчення перших осіб України 10 квітня 2017, URL: pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershyh_osib_ukrainy).

Ще одна «каламутна» історія

І ще одна досить неприємна та «каламутна» історія пов'язана з призначенням начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних сил України М. Куцина (Указ в.о. Президента України

О. Турчинова № 172/2014 від 28.02.2014 р.), який за станом здоров'я був не придатним до такої служби, не міг виконувати покладені на нього обов'язки, бо на той час уже був інвалідом третьої групи і відповідно до наказу МОУ № 265 від 31.03.2010 р. звільнений з військової служби.

Зі слів В. Муженка, на той час заступника начальника Генштабу, навіть існував план проведення десантної операції щодо зупинення просування російських військ територію Криму, підписаний начальником Генштабу М. Куциним. Але після засідання РНБО від 28.02.2014 р. М. Куцин відмовився від цього кроку, заявивши, що жодних розпоряджень не підписував (Коваленко О. Як ми втрачали Крим. Свідчення перших осіб України 10 квітня 2017, pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershyh_osib_ukrainy).

Пізніше І. Тенюх экс-командувач ВМС України, колишній виконувач обов'язків міністра оборони на допиті в Оболонському райсуді Києва у справі про держзраду В. Януковича повідомив, що вранці 20 лютого ВМС у Криму було приведено в повну бойову готовність, а вже ввечері Ю. Ільїн (тодішній начальник Генштабу) скасував цей наказ. І тільки 27 лютого 2014 року армія знову була приведена в повну бойову готовність. Як вирок звучить сьогодні відповідь адмірала І. Тенюха на запитання, чому Збройні сили нічого не робили, аби зупинити агресію? Бо це питання стосувалося не ЗСУ. Це питання до політичного керівництва, бо саме воно ухвалює рішення про застосування армії (Адмірал Тенюх розповів, чому Україна здала Крим. Провсе. 29.03.2014 р., URL: provse.te.ua/2014/03/admiral-tenyuh-rozpoviv-chomu-ukrajina-zdala-krym).

Аналогічної позиції дотримується й мі-

ністр оборони України у 2005-2007 роках А. Гриценко, який стверджує, що О. Турчинов свідомо не ухвалював рішення про початок антитерористичної операції і втратив час, що призвело до окупації Криму Росією. «Не було наказу від Турчинова захищати Крим. Більше того, надійшов указ здати озброєння на склади, а військовим залишити тільки добові наряди з пістолетом Макарова або багнет-ножем. Ніхто не дав команди приготувати техніку, перебазувати її» (Томач О. Був наказ здати зброю: экс-міністр розповів, як влада втратила час на початку агресії Росії. Апостроф. 17 лютого 2021, URL: apostrophe.ua/ua/news/politics/regional-policy/2021-02-17/byil-prikaz-sdat-orujie-eks-ministr-rasskazal-kak-vlasti-poteryali-vremyav-nachale-agressii-rossii/223254).

Винен Янукович, який підписав Харківські угоди

Зовсім інакше ситуацію, пов'язану із подіями в Криму оцінюють політики.

Зокрема народний депутат України VII скликання від партії УДАР В. Наливайченко (із 24.02.2014 по 18.06.2015 рр. голова СБУ) вважає винним у тому, що відбулося, виключно В. Януковича, який свого часу підписав Харківські угоди. Він також не оминув увагою свого попередника голову СБУ О. Якименка, за наказом якого й було вивезено в Крим та передано ворогу особові справи співробітників СБУ, агентурні данні та всю зброю «Альфи».

Олександр Турчинов, Голова ВРУ, в.о. Президента України на питання «коли вперше вам доповіли про події в Криму», відповів, що 27 лютого, коли в Києві лише розпочалося формування нового уряду, що російський спецназ захопив будівлі кримського парламенту і Ради Міністрів. Такий інформаційний вакуум він пояснює тим, що з 22 лютого (час обрання його Головою Верховної Ради) доповідати про події як в Криму, так і в інших регіонах, було практично нікому у зв'язку з відсутністю місцевих адміністрацій, керівників силових структур та розвідки (Міланова Я. Екс-глава Генштабу ЗСУ Ільїн приховував інформацію про окупацію Криму. Турчинов. Українська Правда. 15 лютого 2018, URL: pravda.com.ua/news/2018/02/15/7171792).

Позиція Турчинова: «щоб не сіяти хаос та паніку»

Щодо стану ЗСУ, то О. Турчинов повідомив, що першого березня до нього приїхали

керівники Міноборони та Генштабу й повідомили про ультиматум РФ всім українським військовим в Криму скласти зброю і здатися. В протилежному випадку почнеться штурм українських військових частин. О. Турчинов підкреслив, що позиція генералів тоді була такою: «Робіть, що завгодно, але не допустіть цього штурму».

Стосовно раніше озвучених В. Муженком пропозицій, О. Турчинов зазначив, що «Генштаб і Міноборони не надали мені відповідний план дій щодо Криму. Жодних окремих пропозицій щодо степового, гірського Криму або інших операцій на півострові від Генштабу я не отримував. У цілому будь-яка ініціатива від військових на той час була відсутня» (Турчинов розповів, скільки кримських силовиків зрадили Україну в 2014 році. Українська правда. 28.01.2017 р. URL: pravda.com.ua/news/2017/01/28/7133728; Коваленко О. Як ми втрачали Крим. Свідчення перших осіб України 10 квітня 2017 р., URL: pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershih_osib_ukrainy).

Більше того, в ході судового засідання, коментуючи свідчення начальника Генштабу ЗСУ в 2014 году В. Замана стосовно того, що в.о. Президента не підтримав його пропозицію щодо проведення наступальних дій для захисту Криму, О. Турчинов заявив, що «Жодних таких пропозицій до мене особисто не надходило» (Турчинов каже, що экс-командувач ЗСУ збрехав у суді. Українська правда. 15.02.2018. URL: pravda.com.ua/ukr/news/2018/02/15/7171773).

Ще один цікавий факт полягає в тому, що відповідаючи на запитання в Оболонському райсуді Києва, який слухав справу про держзраду В. Януковича, «чому раніше він говорив, що в Україні були сили та засоби відстояти Крим та Донбас, а зараз спростовує це?», О. Турчинов заявив, що публічно збрехав про наявність бойових підрозділів в Україні, які зможуть відстояти Крим у березні 2014 року, щоб не сіяти «хаос та паніку». Цілковито можливо, що за цією брехнею ховається некомпетентність влади, боязнь взяти на себе відповідальність, а можливо й гірше – зберегти за собою панування, хай і не над усією, але все-таки Україною.

Стосовно винних у тому, що відбулося, позиція О. Турчинова цілком збігається з точкою зору В. Наливайченка, але ще доповнюється пасивною позицією наших союзників з-за океану, які відмовлялися від спротиву. Дуже важлива подія з точки зору протидії агресорові в захопленні Криму відбулася 28 лютого 2014 р. Саме в цей день відбулося

засідання РНБО України у зв'язку з початком російської агресії в Криму. Уважне прочитання оприлюдненої стенограми цього засідання та аналіз виступів учасників дозволяє зрозуміти атмосферу наради та настрої лідерів держави щодо прийняття виключно відповідальних та важливих рішень для забезпечення національної безпеки України. Так, О. Турчинов (на той час Голова Верховної Ради і виконавчач об'язків Президента України) пропонував закрити авіапростір над півостровом і розпочати процес деносації угоди про базування Чорноморського флоту РФ у Криму. Крім того, доручити керівникам силових структур організувати затримання злочинців та державних зрадників В. Константинова (голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим) і Сергія Аксьонова (голова Ради міністрів) та також інших злочинців.

Пізніше О. Турчинов заявив, що члени РНБО не підтримали його пропозицію про запровадження воєнного стану в зв'язку з тим, що в країні немає сил і засобів для його запровадження й забезпечення (Коваленко О. Як ми втрачали Крим. Свідчення перших осіб України 10 квітня 2017 р., URL: pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershih_osib_ukrainy).

Слід зазначити, що незважаючи на вкрай критичну ситуацію оголошення та прове-

турних питань, поширення фінансової самотійності). «Ми не готові до військової операції, на жаль, для нас. І це знають росіяни». Також він попередив, що «Введення воєнного стану – це оголошення війни російській федерації». Андрій Парубій (секретар РНБО) радив відновити потенціал ЗСУ й вимагати від гарантів Будапештського меморандуму виконати свої обов'язки; О. Махніцький (Генеральний прокурор) пропонував звернутися до росії з вимогою видати президента-втікача Віктора Януковича, а також не виключав можливості ввести воєнний стан на території Криму, тільки «може в майбутньому».

Інші учасники засідання, зокрема С. Кубів (голова Національного банку України), вважав, що не можна допустити кровопролиття й початку військового конфлікту, а краще відродити армію і закликати українців у всьому світу пікетувати посольства росії; І. Тенюх (Міністр оборони) вважав, що потрібно привести Збройні сили України у повну бойову готовність, а в разі вторгнення використовувати штурмову і бомбардувальну авіацію. При цьому потрібно запобігти прямому бойовому зіткненню (Стенограма засідання РНБО України у зв'язку з початком російської агресії в Криму. Українська Правда. 22 лютого 2016 р. pravda.com.ua/articles/2016/02/22/7099911).

Як вирок звучить сьогодні відповідь адмірала І. Тенюха на запитання, чому Збройні сили нічого не робили, аби зупинити агресію? Бо це питання стосувалося не ЗСУ. Це питання до політичного керівництва, бо саме воно ухвалює рішення про застосування армії.

дення часткової мобілізації було розпочато лише 17 березня 2014 р. / Про часткову мобілізацію: Указ Президента України № 303/2014 від 17 березня 2014 року. Затверджено Законом України від 17 березня 2014 року № 1126-VII/.

Натомість В. Наливайченко (голова Служби безпеки України) та А. Аваков (міністр внутрішніх справ) пропонували мирний підхід: спробувати видавити російські війська без стрілянини, щоб не допустити або жертв серед мирного населення або російських військових. Прем'єр А. Яценюк рекомендував політичне вирішення шляхом проведення переговорів з представниками незаконної влади в Криму й ухвалення нового закону про конституцію Криму (передача повноважень щодо мовних і куль-

Пізніше, під час судового засідання щодо державної зради В. Януковича, даючи свідчення І. Тенюх розповів, що на засіданні РНБО він виступив з ініціативою провести повномасштабну військову операцію, запропонував «іти на прорив». Однак ця його ініціатива не зустріла підтримки, зокрема проти виступила Юлія Тимошенко, яка сказала, що військова операція призведе до повномасштабної війни. В результаті було прийнято компромісне рішення: війська приводяться у повну бойову готовність, але лише в межах військових частин. Також не було дозволено використання бойової авіації.

Зі слів І. Тенюха остаточне рішення про виведення військ із Криму в 2014 році було прийнято за ініціативою тодішніх се-

кретаря АП С. Пашинського і командувача Нацгвардії С. Полторака (Хто здав Крим). У суді про держзраду Януковича свідчили экс-глава МОУ Тенюх і Наливайченко. 07/02/2018. URL: novynarnia.com/2018/02/07/hto-zdav-krim-u-sudi-pro-derzhzradu-yanukovicha-svidchili-eks-glava-mou-tenyuh-i-nalivaychenko).

Авторський висновок

Таким чином, оцінюючи рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.02.2014 р. можна дійти наступних висновків:

- рішенням не передбачено застосування будь-яких активних дій щодо військового супротиву збройній агресії РФ із застосуванням належних видів збройних сил, окремих родів військ необхідних видів, типів і засобів озброєння;
- не прийнято рішення щодо введення повного або часткового воєнного стану;
- не прийнято рішення щодо проведення повної або часткової мобілізації;
- не прийнято рішення щодо звернення до Генеральної Асамблеї ООН, Ради Європи, Парламентської асамблеї РЄ, тощо про порушення РФ норм міжнародного права, існуючих міжнародних договорів у зв'язку з актом агресії.
- не прийнято рішення щодо початку переводу економіки України на воєнну рейку.

У зв'язку з цим, як висновок, а з іншого боку, як вирок тогочасному політичному керівництву України, можна навести заяву А. Гриценка (міністр оборони України у 2005–2007 рр.) «Не було наказу від Турчинова захищати Крим. Навпаки, надійшов указ здати озброєння на склади, а військовим

залишити тільки добові наряди з пістолетом Макарова або багнет-ножем» /Томач О. Був наказ здати зброю: экс-міністр розповів, як влада втратила час на початку агресії Росії. Апостроф. 17 лютого 2021, URL: apostrophe.ua/ua/news/politics/regional-policy/2021-02-17/byil-prikaz-sdat-orujie-eks-ministr-rasskazal-kak-vlasti-poteryali-vremya-v-nachale-agressii-rossii/223254).

Своєрідним дисонансом викладеному вище є результат досудового розслідування ДБР щодо встановлення причини та умов, які сприяли розвалу ЗСУ та анексії Кримського півострова. В матеріалах справи зазначено, що злочинні дії із підризу боєздатності української армії розпочалися ще в 2012 році й тривали аж до вторгнення РФ на територію АР Крим у лютому 2014 року.

Серед основних причин називаються: злочинне скорочення ЗСУ; підризу стану мобілізаційної готовності; знищення систем протиповітряної оборони Криму; незаконні організаційні зміни та нівелювання стратегічних оборонних документів; нежиття заходів щодо реагування на зовнішні загрози.

Пред'явлені підозри в скоєнні державної зради найвищим посадовим особам держави – Президенту-утікачу В. Януковичу, Міністрам оборони України Д. Саламатіну та П. Лебедеву, начальнику Генерального штабу – Головнокомандувачу ЗСУ В. Замані (Як Україна втратила Крим. Державне бюро розслідувань. 16/09/2020. URL: dbr.gov.ua/news/yak_ukraina_vtratil_krim).

Водночас постає цілком доречне питання: як так сталося, що серед найвищих військових начальників, у тому числі призначених новим політичним керівництвом України О. Турчиновим та П. Порошенком, виявилось так багато зрадників України – глава Міноборони П. Лебедев, начальник

Генштабу Ю. Ільїн, командувач ВМС Д. Бєрезовський, в.о. командувача ВМС С. Єлісєєв, начштабу ВМС Д. Шакуро, колишній командувач ВМС В. Максимов.

Загалом за фактом здачі Криму було порушено декілька кримінальних справ, пред'явлено підозри конкретним особам, продовжуються слухання справ у суді. Водночас виходячи з наявної інформації, можна дійти висновку, що свідки, в тому числі представники вищого керівництва держави, а також вищий генералітет, включаючи міністрів оборони, начальників Генерального штабу, командувачів різних видів і родів військ тощо дають суперечливі свідчення. Робиться це здебільшого з метою зняття підозри з себе та перекласти звинувачення на інших. Зазначимо й те, що у відкритому доступі наразі відсутні документи, які дозволяють об'єктивно та справедливо оцінити дії як цивільного, так і військового керівництва держави. У цих умовах очевидно, що найважливішим способом визначення ефективності дій тих чи інших керівників є виконання та дотримання ними повноважень, передбачених Конституцією і законами України, наказами та іншими документами.

Повноваження в.о. Президента, Верховного Головнокомандувача Збройних сил

Нагадаємо, що 21 лютого 2014 р., Верховна Рада повернула в дію Конституцію 2004 року. За це рішення тоді проголосували 386 народних депутатів, а вже 23 лютого 2014 р., парламент ухвалив постанову «Про покладення на голову Верховної Ради України О. Турчинова обов'язки Президента України згідно із статтею 112 Конституції України» (Постанова ВРУ № 764-VII від 23.02.2024 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-18#Text).

Відповідно до ст. 102. Конституції Президент України є главою держави й виступає від її імені. Він є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України. Згідно ст. 106. Президент України:

1) забезпечує державну незалежність, національну безпеку;

10) вносить до Верховної Ради України подання про призначення міністра оборони України, міністра закордонних справ України;

16) скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

17) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування

ЗСУ, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;

18) очолює Раду національної безпеки і оборони України;

19) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та в разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

20) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;

Таким чином, аналізуючи повноваження О. Турчинова як в.о. Президента України під час драматичних подій, пов'язаних із втратою Криму для України можна дійти наступних висновків. Стосовно призначення неефективних та некомпетентних міністрів оборони можна говорити про солідарну відповідальність, як в.о. Президента, так і ВРУ у зв'язку з тим, що відповідно до п. 10 ст. 106 Президент України вносить до Верховної Ради України подання про призначення міністра оборони України, а ВРУ шляхом голосування його підтримує чи відхиляє.

Щодо призначення на посади вищого командування Збройних Сил України, інших військових формувань, то в цьому випадку, відповідно до п. 17. ст. 106 Конституції України, є винятковими повноваженнями Президента України. В зв'язку з цим відповідальність та звинувачення у призначенні на посади вищого військового керівництва держави зрадників України покладається на Президента. Виконувач обов'язків Президента України О. Турчинов не скористався своїми Конституційними повноваженнями (п. 16. ст. 106. Конституції України) щодо скасування актів Ради міністрів Автономної Республіки Крим від лютого – березня 2014 р., що мали антиукраїнську спрямованість. Окрім того, незважаючи на повноваження, передбачені п. 19. ст. 106 Конституції України, він не вніс до ВРУ подання про оголошення стану війни та не прийняв рішення про використання Збройних сил України під час збройної агресії проти України. Лише після остаточної втрати Криму О. Турчинов 17.03.2014 р. підписує Указ № 303/2014 «Про часткову мобілізацію». Тож занадто пізно прийняте рішення про проведення мобілізації жодним чином не змогло вплинути на можливість оборони Криму.

(Далі буде...)

КСУ взявся за «дерадянізацію» законодавства

До Конституційного Суду України 5 лютого надійшло конституційне подання від 51 народного депутата України щодо конституційності Закону України «Про дерадянізацію законодавства України» від 21 квітня 2022 року № 2215-IX в частині незастосування на території України низки нормативно-правових актів СРСР та Української РСР.

Суб'єкт права на конституційне подання, зокрема, зазначає, що «якщо права на земельні ділянки були отримані на підставі законодавства, що не застосовується на території України, і є досі не переоформленими згідно із законодавством України, дійсність таких прав викликає сумнів. У випадку оспорення чи невизнання таких прав, відстояти їх легітимність буде важ-

ко, оскільки, джерело права їх виникнення не застосовується на території України».

Наразі конституційне подання опрацьовується у секретаріаті суду. З його текстом можна ознайомитися на офіційному веб-сайті КСУ в рубриці «На розгляді суду».

Інформує відділ комунікацій КСУ та правового моніторингу

Скасування інституту «нарадчої кімнати»

Днями набрав чинності відповідний закон

Восьмого лютого набрав чинності Закон № 4173-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень», яким внесено зміни до Цивільного процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України, в яких вилучено усі положення щодо «нарадчої кімнати».

Нововведенням Закону є скасування інституту «нарадчої кімнати» саме як спеціально обладнаного для ухвалення судового рішення приміщення, куди повинен видалятися суд для ухвалення та підписання судових рішень.

Водночас загальні засади ухвалення та проголошення судових рішень залишилися незмінними: ухвалення та проголошення судового рішення – це завершальна частина судового засідання, де суд у колегіальному складі чи суддя одноособово вирішує справу по суті чи інші процесуальні питання та проголошує судові рішення; за загальним правилом такі дії вчиняються одразу після закінчення судових дебатів; ухвалення та проголошення судового рішення відбуваються в приміщенні суду; зберігається таємниця ухвалення судового рішення, тобто під час ухвалення судового рішення суддя не має права обговорювати обставини та матеріали справи, застосування норм пра-

ва та судову практику в цій справі, а також зміст судового рішення з іншими особами, крім складу суду, який розглядає справу; судді не мають права розголошувати міркування, що були висловлені при обговоренні під час ухвалення судового рішення; забезпечується незалежність та неупередженість суддів та підкорення їх лише закону, що, серед іншого, передбачає відсутність сторонніх осіб біля суддів, які входять до складу суду та ухвалюють судові рішення, з метою унеможливлення втручання в процес ухвалення судового рішення; жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання судового рішення з кожного питання; проголошення судового рішення відбувається публічно в судовому засіданні; судові рішення має бути підписане всім складом суду.

Підготувала Аліна КАПУСТА,
спеціально для ЮВУ

Штучний інтелект із позицій феномена «кажана»:

гуманітарне есе

► ПРОДОВЖЕННЯ. Початок у №2.

Євген СТРЕЛЬЦОВ,

доктор юридичних наук, доктор теології,
професор, член-кореспондент НАПр-НУ,
заслужений діяч науки і техніки України

III. Людський інтелект та ШІ: роздуми про співвідношення ...

Людина загалом, незважаючи на всі наші, часто, «побутові» ідеалістичні уявлення, – одна з головних, якщо не головна, загадка для осмислення фахівців практично усіх напрямків знань. Із далеких часів і до сьогодні тривають розмірковування з приводу того, а що є людина взагалі. При цьому багато питань залишаються без відповіді (Сидоренко Л. І. Філософське осмислення людини. URL: philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-phil-human.htm), тому й тут, не поринаючи в цю дискусію, зупинимося на деяких основних, достатньо звичних положеннях, які характеризують людину. При цьому слід зазначити, що достатньо часто ці проблеми певною мірою «перегукуються» або навіть «дублюють» одна одну. Тому в межах цього есе будуть наведені основні, в цілому «апробовані», положення, тим більше, що вони виступатимуть лише як, умовно кажучи, «передмова» для більш предметних наступних міркувань.

Отже, поняття «людина», «індивід», «особистість» – це різні характеристики людини, причому кожна з них має своє визначення. Проте, незважаючи на це, в кожного з нас навколишні предмети та явища, хоча можуть бути і різними, «однаково» відображаються в свідомості через людські почуття, сприйняття, уявлення та мислення (Розумова діяльність людини та чинники, що на неї впливають. URL: miyklas.com.ua/p/biologiya/8-klas/vishcha-nervovadiialnist-377208/rozumova-diiialnist-movavnavchannia-378842/re-0c8f90ec-b7d2-4663-a947-629348d77c26). Саме це складає розумову діяльність людини, котра, в свою чергу, є необхідною складовою загальної людської природи, та яка надає людині можливість здійснювати різні види діяль-

ності – від простих до найскладніших (Психологія: розумова діяльність людини. URL: osvita.ua/vnz/reports/psychology/29162/). Обов'язковою складовою такої діяльності є розум (лат. *ratio*; грец. *vous*) – сукупність пізнавальних та аналітичних здібностей людини. Розумова діяльність, яка здійснюється саме за «допомогою» розуму, «породжує» процес мислення, що «відображає» так званий рух думки «від невідомого до відомого». Цей процес починається там, де перед людиною постає щось нове, невідоме, й вона починає (виникає така необхідність) це аналізувати, порівнювати, узагальнювати (Процес розв'язання завдань. URL: studfile.net/preview/5769942/page:30/). Це дуже важлива складова в житті людини, бо як зауважив французький філософ, фізик, фізіолог, математик, основоположник аналітичної геометрії Рене Декарт: «Я мислю, отже, я існую».

Важливе значення в процесах мислення людини має її свідомість – складне та унікальне явище, яке формує людський світогляд і впливає практично на кожен аспект нашого життя. Ми розуміємо, що це, так би мовити, не просто збірка рухів або рефлексів, це – вищий рівень функціонування нашого мозку, який дозволяє нам усвідомлювати і самих себе, і зовнішній світ. Саме свідомість відображає відчуття та сприйняття нашого існування, наших думок та емоцій. Загалом, виділяють два аспекти свідомості: феноменальний та функціональний. Феноменальний відображає наше особисте відчуття світу: сприйняття кольорів, запахів, емоцій та індивідуальних думок. Цей аспект важко пояснити, оскільки він є суб'єктивним досвідом кожної людини. Зі свого боку, функціональний аспект – це здатність обробки інформації, свідомий аналіз, прийняття рішень та управління поведінкою. З цим аспектом, навпаки, можна пов'язати

певні мозкові процеси та активність (Свідомість це... URL: psykholoh.com/post/svidomist-je).

Ще одна важлива складова, яка «працює» в процесі мислення, – це людський інтелект (далі – ЛІ). Інтелект (від лат. – розуміння, розуміння, осягнення) в психології визначається як загальна здатність до пізнання і вирішення проблем, що впливає на успішність будь-якої діяльності й лежить в основі інших здібностей. Потрібно уточнити, що інтелект не зводиться до безпосереднього мислення, хоча саме розумові здібності складають його основу.

Загалом інтелект – це система всіх пізнавальних здібностей людини, яка використовується в якості узагальнення поведінкових характеристик, пов'язаних із так званою продуктивною адаптацією до нових життєвих завдань. Дуже часто при використанні цього поняття застосовується характеристика особливості інтелекту, яка за рівних умов розвитку людини має (може мати) свої відмінності. В цілому інтелект – це пристосування для адаптації (Ж. Піаже, Д. Векслер), і його потрібно розуміти, як здатність до здійснення мислення, до пізнавальної діяльності взагалі (Мислення. Розум. Інтелект. URL: kumlk.kpi.ua/arch/node/1391). З урахуванням вищевикладеного рівень ЛІ визначається здатністю вирішувати завдання різної складності, зокрема ті, які пов'язані зі швидкістю навчання або обсягом інформації, яку людина може обробити. А глибина інтелекту визначається вмінням аналізувати складні, багатопланові проблеми, бачити приховані взаємозв'язки та знаходити нестандартні, глибокі рішення.

Є різні думки щодо визначення цих показників ЛІ, але традиційно вони залежать від вроджених здібностей, рівня освіти, життєвого досвіду, зусиль із саморозвитку тощо. Тому чим краще проявляється в людини здатність орієнтуватися в несподіваних, складних ситуаціях, швидко враховувати різні можливі варіанти відповідних дій та обирати найкращий із них за мінімальний час, тим вище інтелект конкретної людини (Karl Ericsson). Варто нагадати, що символ IQ, яким часто користуються в

сучасних умовах при проведенні відповідних конкурсів, – це кількісна оцінка саме рівня людського інтелекту. До речі, є ще один показник рівня ЛІ, який згадується не так часто, це – EQ. При цьому IQ відображає здатності лівої півкулі до логіки й раціонального мислення, а EQ – правопівкульне інтуїтивне мислення, яке відображає здатності до спілкування, вміння усвідомлювати свої емоції та розуміти почуття інших людей (Найрозумніший: який інтелект потрібен для життєвого успіху. URL: tsn.ua/lady/psychologia/ona/nayrozumnishiy-yakiy-intelekt-potriben-dlya-zhittjevogo-uspihu-1557726.html).

У будь-якому випадку, вищевикладені основні положення щодо ЛІ та ШІ та їх аналіз дає змогу чіткіше встановити їхню сутність «поодиночі» й додатково диференціювати. Втім це два абсолютно різні типи інтелектуальної активності, які, умовно кажучи, «об'єднанні» лише «спільною» назвою. В розвиток цієї думки, потрібно додати, що вони, так би мовити, тільки «зовнішньо» мають загальні функціональні можливості (аналіз, навчання, вирішення завдань), але розрізняються за сутністю, природою та механізмами. Скажімо, за своєю природою: якщо ЛІ має біологічну природу, що розвинулася в наслідок еволюції, то ШІ штучно створений, заснований на алгоритмах, моделях та обчислювальних потужностях. Далі, якщо ЛІ за своєю характеристикою є універсальним, має свідомість, емоції, інтуїцію, творчість і самосвідомість, то ШІ – вузькоспеціалізований (в більшості випадків), позбавлений, як зараз вважається, свідомості, емоцій та інтуїції. Ще одна відмінність: за своєю реалізацією ЛІ має «життя» через когнітивні здібності, досвід, навчання та взаємодію з навколишнім світом, а ШІ працює в рамках даних та заданих алгоритмів, але при цьому може показувати високий рівень автоматизації та оптимізації.

Так, можна вважати, що на даному етапі розвитку цивілізації ЛІ та ШІ доповнюють та до певної міри навіть посилюють один одного. Вони, і це теж ймовірно, поєднані загальною концепцією «інтелекту» як «йо-го» можливостей вирішувати певні завдання, навчатися та навчати, адаптуватися до нових умов. У зв'язку з цим, спроба встановити детальніше сутність ЛІ та ШІ, диференціювати їх – це важливий, але, на мою думку, лише початковий крок до розуміння цих двох різних явищ, які умовно об'єднані під одною назвою. На мій погляд, все набагато складніше, ніж це може здаватися. Тому наступний крок у проведенні досліджен-

ня має іншу спрямованість, інший підхід, що дає змогу глибше поринути в цю складну проблему й висловити нові міркування з цього приводу. Саме з урахуванням цих положень і звернемося до так званої теорії «кажана», аналізуючи її загалом та з огляду на конкретні аспекти проблеми, яка аналізується в цьому есе.

IV. ШІ з позицій теорії «кажана»

Почати потрібно із сакраментального питання, відповідь на яке, з урахуванням попередніх аргументів, дасть змогу виділити ключовий зміст у нашому сприйнятті ШІ, наших спробах «оцінити» діяльність ШІ з усіма можливими наслідками. Отже, незважаючи на те, що це сама людина «створила» ШІ, визначене питання загалом має дві основні складові (два підпитання): а) Чи є ШІ та його носії такі ж самі за своїми розумовими «здібностями», кажучи умовно, як ми (тобто люди), чи вони інші? б) Якщо вони не такі, як ми, то тоді, які вони «в дійсності»? Зауважу, це зовсім не риторичне запитання, бо відповідь на нього (або хоча б її спроба) надасть змогу для вибудовування відносин із ШІ в усіх сферах суспільного життя, зокрема, а, можливо, і в першу чергу, в правовій сфері, де такі відносини не тільки «взаємопов'язані» і «взаємозалежні», а й їх порушення природно ставлять питання про відповідальність, що потребує особливої «чистоти» при її застосуванні.

Відповідь на перше з цих запитань більш зрозуміле, і міркуваннями, які наводилися вище, було визначено, що поняття ЛІ та ШІ мають, принаймні на «сьогодні», суто «формалізовану» схожість, яка багато в чому викликана застосуванням єдиного терміну «інтелект» для їх визначення, але який в обох випадках має, скоріше, схожі «зов-

нішні» методичні ознаки, які лише додатково допомагають розуміти цю проблему. Але якщо ШІ не такий, як «ми», то який ж саме «він»? І саме тут варто, на мою думку, звернутися до положень теорії «кажана», яка надасть (повинна надати) змогу запропонувати таку відповідь. Єдине, слід попередити, що положення цієї складної теорії будуть викладені в цій публікації, зі зрозумілих причин у дещо спрощеному вигляді.

Теорія «кажана» була запропонована американським філософом Томасом Нагелем в його відомій статті «Як це бути кажаном» у 1974 р. (Thomas Nagel. What Is It Like to Be a Bat? The Philosophical Review, Vol. 83, No. 4 (Oct., 1974), 435–450). У подальшому висловлена в статті ідея була ним розвинута, з'явилися відповідні фундаментальні праці, книги. Водночас від самого початку в межах цієї теорії досліджувалися дві основні проблеми, які полягали в необхідності встановлення (визначення): суб'єктивності людського досвіду (в плані сприйняття) та природи цього досвіду (в плані його сутності) для розуміння природи людської свідомості. Заради точності слід зазначити, що це питання в первісному загальному вигляді було поставлене ще за 20 років до цього британським ідеалістом Тімоті Л. С. Спіджем, але саме Томас Нагель перетворив це на аргументовано завершену теорію.

Основна ідея даної теорії (в скороченому вигляді) полягає в тому, що людська свідомість обов'язково включає в себе, має в своїй основі суб'єктивну складову (суб'єктивну основу), яка в кожній людині має (може мати) свою «особистість». Слід додати, що такий підхід добре відомий фахівцям із кримінального права, де виявлення (встановлення) сутності внутрішнього «ставлення» особи до своїх діянь, тобто саме їх суб'єктивна складові й створює основу за-

стосування правових положень. Саме тому достатньо складно, як відомо, до кінця зрозуміти (встановити) свідомість іншої особи, її думки, наміри. При тому вважається взагалі неможливим (практично неможливим), коли істота, стосовно якої робиться спроба встановити суб'єктивну складову, має «нелюдський» характер, а ви, при цьому, не є істотою з її «когорти». На підтвердження цього зазначена теорія робить спробу встановити це через аналіз традиційної поведінки кажанів у їхньому природному середовищі, зокрема: вдень висіти вниз головою на горищі, а ночами – полювати на комах із застосуванням своєї «ехолокації». Однак, якщо людина це «зробить», то такий спосіб дослідження ознак поведінки іншої істоти представлятиме собою лише «механічну» імітацію поведінки кажанів, і не буде результативним для розуміння їхньої свідомості.

Далі ця теорія наголошує на тому, що для розуміння поведінки кажана можливо використання й таких біологічних «переживань», які властиві як людям, так і кажанам, зокрема болю, голоду, спраги, відчуття тепла й холоду тощо. Проте і такий спосіб пізнання не є ефективним, бо людині при цьому не відомо, як ці «переживання» сприймає кажан, яка його психічна реакція на це тощо. Так, у розвиток цих положень можна уявити «себе» Гербертом Уельсом або Станіславом Лемом і думати, що в майбутньому, із використанням перспективних технологій, існуватиме (можливо, буде) процес трансформація однієї істоти в іншу, зокрема й представників різних «когорт», в нашому випадку: спочатку людини в кажана, а потім знову – кажана в людину. За всієї фантастичності цього припущення, звичайно, враховуючи наші сьогоденні еволюційно-розумові оцінки, все одно складно спо-

діватися на позитивний результат, бо людина, швидше за все, не пам'ятатиме сутність та складові таких перетворень, подібно до того, як люди в дорослому віці не пам'ятають (забувають) свої відчуття в стані новонародженого або «немовлятьному» періоді свого життя. Тому навіть якщо ми дізнаємося про біологію і поведінку ссавця кажана (його анатомію, його унікальну здатність до ехолокації та інші характеристики), ми не зможемо зрозуміти, що таке «бути» кажаном, а отже, досягнути (зрозуміти) його свідомість. Тут потрібно додати, що й сам кажан, принаймні сьогодні, нічого нам не зможе підказати з цього приводу. Тому всі наші намагання це зробити мають (повторно наголошу – сьогодні) суто гіпотетичний («гаданий») характер. Саме тому людина не може «пережити» досвід сприйняття, в широкому розумінні, навколишнього світу та прийняття відповідних «рішень», використовуючи «суб'єктивний досвід» кажана.

У розвиток цієї ідеї Нагель додатково зазначав, що редуційні підходи, які, умовно кажучи, просто «зводять» свідомість до фізичних процесів, не дозволяють оцінити дійсний рівень та глибину сприйняття будь-якою особою (істотою) подій, котрі відбуваються в мозку. Це, до речі, свідчить про те, що потрібно з «обережністю» сприймати людські висновки про чітку «зрозумілість» поведінки будь-яких представників фауни. Достатньо часто (якщо не завжди) це «тільки» наша «вільна» інтерпретація поведінки інших істот з «ненашої когорти». Не більше того. Хто знає, можливо, вони ще глибше за нас...

Висновки цієї теорії можливо сконцентрувати у низці положень. Отже, свідомість, її встановлення неможливо звести лише до оцінки зовнішньо матеріалізованих процесів. Тому будь-яка, зокрема й правова, тео-

рія (концепція), яка не враховує (ігнорує) суб'єктивне сприйняття (досвід), буде неповною з огляду на оцінку сутності та основних характеристик живої істоти та природи її вчинків. Отже, наука, з одного боку, здатна досить повно описувати (досліджувати) поведінку або фізіологію певної істоти, зокрема й людини, але природа аналізу її суб'єктивного досвіду продовжує залишатися складною проблемою, що потрібно постійно враховувати. Тому, і це підкреслюють положення цієї теорії, ми «обмежені» в розумінні свідомості будь-яких інших істот, в тому числі й людей. Рівень такої «обмеженості», її «глибина» залежить від багатьох складових, але в узагальненому вигляді визначається рівнем конкретної людини, яка здійснює (намагається здійснити) такий аналіз, глибиною її сутності. Отже, підсумовуюча фраза повинна звучати так: досвід будь-якої (кожної) істоти є оригінальним (унікальним), оскільки він базується саме на суб'єктивному, суто власному досвіді такої істоти, який поєднує її життєву школу та особисті характеристики.

Вважаю, що це дуже добре розуміють (повинні розуміти) фахівці з кримінального права, бо саме встановлення суб'єктивного ставлення особи до своїх діянь є основною обов'язковою умовою застосування положень цієї галузі права, і що потрібно кожного разу робити, незважаючи на всі складнощі (Див. більше детально: Стрельцов Є. Л. Рациональний дискурс про кримінальне право. Монографія, 2024 р.). З урахуванням положень теорії «кажана», спробуємо їх спроектувати на проблему людського сприйняття (розуміння) природи та характеристик ШІ, бо саме в питаннях природи свідомості, особистого суб'єктивного досвіду та суб'єктивності в оцінці досвіду іншої особи існує (може існувати) відповідь (наші припущення такої відповіді). Зазначу, що й ця відповідь теж буде дано з позицій моєї власної суб'єктивної свідомості.

Отже, люди вважають (у будь-якому випадку – більшість із них і саме сьогодні), що ШІ, навіть «найпросунутіший», не має суб'єктивної складової. Вважається, що штучний інтелект може аналізувати будь-яку поведінку, в тому числі і «свою», може прогнозувати наступну будь-яку поведінку, але «він» не «пропускає» це «через себе», оскільки не має для цього власного суб'єктивного досвіду. На мою думку, такі міркування можна вважати корисними, проте їх не слід (неможливо) розглядати як такі, що мають завершальний характер. Їх потрібно (можливо) розглядати на рівні передумов

для формулювання наступних положень. Наприклад, якщо ми погоджуємося з тим, що неможливо, кажучи загалом, зрозуміти, що таке бути «кажаном», то це також можливо застосувати й стосовно нашого розуміння сутності та суб'єктивного досвіду ШІ. Так, ми можемо припустити, що сучасні ШІ, «створюючи» («прогнозуючи»), наприклад, моделі людської поведінки, робить це без урахування своєї «свідомості», позаяк «її» в нього немає, бо «він» не має «особистого» суб'єктивного досвіду. Але це тільки наше припущення, причому саме на цьому часовому етапі.

Дана проблема «взаєморозуміння» між ІІ та ШІ існуватиме допоки ми не отримаємо відповіді на такі принципові питання, як то: чи існують у навколишньому світі (і не лише на Землі) істоти, в тому числі й «нематеріальні», які «міркують», умовно кажучи, як ми, які «переживають» як ми, які взагалі мають «чуттєву сферу»? Тільки за умови отримання аргументованих відповідей на такі питання можуть виникнути, або навіть настати, реальні передумови для дійсного «зіставлення» людської свідомості, розуму та інтелекту (суб'єктивного досвіду) з такими складовими «життя» (теж у людському розумінні) інших істот.

Можливо, людству взагалі потрібно змінити свій підхід (у загальному розумінні) до цієї проблеми, в тому числі і стосовно питань, які виникають. Вони відображають особливості людського розуму, людського менталітету й, що зовсім не виключено, не відображають наявності цього в ШІ. Тобто, на мою думку, ми не «повинні» починаючи вирішення цієї проблеми, умовно кажучи, з ШІ. Ми маємо «починати» з себе, якщо бажання пізнати ШІ, для «вибудови» з ним продуктивних відносин, є «щирими». Свого часу Нобелівській лауреат, фізик Альберт Ейнштейн (Albert Einstein) «підказував», що неможливо вирішити проблему з тією ж свідомістю, яка її ж і створила. Таким чином, є сьогоднішній стан нашого розуміння цих проблем й існують перспективи їх подальшого розуміння, але принципово залишається суттєва «складова»: таке становище буде, за великим рахунком, «незмінним», або наш соціальний розвиток буде значно змінювати та уточнювати становище нашого розуміння як «себе», так і свого «оточення». Такими є мої міркування щодо нашого розвитку. Розуміння цього дає змогу проаналізувати, теж стисло, «взаємовідносини» права з ШІ в загальному та галузевому вимірах.

(Далі буде...)

В Україні поменшало справ про рейдерство

Згідно даних судової статистики в Україні поменшало справ про рейдерство: скільки з них дійшло до суду?

Як ми з'ясували торік було зафіксовано 323 справи – на 11% менше, аніж у 2023 році та в 1,8 раза менше, аніж у 2021-му. Про це повідомляє Опендатабот з посиланням на дані Офісу Генпрокурора. За інформацією платформи, з усіх проваджень зареєстрованих торік дійшли до суду 28%. Це трохи більше ніж в середньому було в перші роки повномасштабного вторгнення. Втім у 2021 та 2020 роках потрапляли на розгляд близько 40% таких справ. Якщо детальніше, то 74% від усіх кримінальних справ про рейдерство стосуються підrobки документів. Ще в 17% справи відкривали через протидію законній господарській діяльності, а решта випадків стосувалися протиправного заволодіння майном.

Натомість в Офісі протидії рейдерству торік зареєстрували 1 722 скарги щодо рейдерства, що вдвічі менше, аніж у 2021 ро-

ці; 10 710 таких скарг зафіксовано загалом за останні 5 років. Зазначимо й те, що 86% від усіх скарг стосуються рейдерства нерухомості. Ще в 14% випадків рейдери намагалися привласнити чужий бізнес.

В останні два роки кількість скарг від українців знизилася до 36%, водночас звернень від бізнесу збільшилося до 42%. Також до 17% зростає частка скарг від органів місцевого самоврядування (сільські, міські, районні та інші ради). Для порівняння – з 2020 по 2023 роки в середньому цей показник складав 7%. Наостанок додамо, що торік було задоволено лише 30% усіх скарг. Ще 43% – отримали відмову, а 27% випадків залишилися без розгляду. Натомість упродовж 2024 року в Україні було відкрито 64 978 кримінальних проваджень за ст. 190 Кримінального кодексу України «Шахрайство», що на 21% менше, аніж роком раніше.

Вірменія: шлях до ЄС

Вірменський уряд на своєму засіданні 9 січня схвалив проект закону «Про початок процесу вступу Республіки Вірменія до Європейського Союзу». Питання на розгляд уряду представив міністр закордонних справ Арарат Мірзоян.

Про це інформує «Європейська правда» з посиланням на News.am. «Законопроект про початок процесу членства Вірменії в ЄС був винесений на обговорення Національних зборів як громадянська ініціатива, і тепер уряд повинен висловити свою позицію». За його словами, в останні роки Вірменія та Європейський Союз мали досить інтенсивні та динамічні відносини. «Вони були дуже насиченими й охоплювали різні сфери. Євросоюз неодноразово висловлював свою рішучу політичну підтримку демократії у Вірменії. ЄС, по суті, бере участь у забезпеченні безпекового середовища навколо Вірменії. Я маю на увазі розгортання цивільної моніторингової місії Європейського Союзу», – сказав А. Мірзоян.

Посадовець також додав, що ЄС також висловив готовність підтримати зміцнення економічної стійкості Вірменії. «Очевидно, що ЄС має дуже багаті демократичні традиції, сильні демократичні інститути, вільне конкурентне середовище, сучасну економіку й передову науку. Ви, пане прем'єр-міністр, також заявили в

Європарламенті, що Вірменія готова бути настільки близькою до ЄС, наскільки Євросоюз вважає це можливим.

Ми також побачили ознаки того, що це можливо. Я маю на увазі початок лібералізації візового режиму та низку інших інструментів, які були застосовані або обговорюються з ЄС», – додав міністр закордонних справ.

Натомість прем'єр Вірменії Нікол Пашинян вважає, що рішення щодо вступу країни в ЄС має бути схвалене на референдумі. Після схвалення урядом законопроект має ще пройти голосування в парламенті. Додамо, що в попередні місяці в рамках ініціативи «Євроголос» у Вірменії відбувався збір підписів з вимогою негайно розпочати процес вступу до Європейського Союзу. Нагадаємо й те, що торік 7 вересня Європейський Союз почав переговори про лібералізацію візового режиму з Вірменією. А ще раніше, в березні 2024 року, Європарламент ухвалив резолюцію, що пропонує розглянути можливість надання Вірменії кандидатського статусу на вступ у ЄС.

Концепція «войовничої демократії»

Феномен конституціоналістики ХХ століття

Концепція «войовничої демократії» належить до фундаментальних теоретичних здобутків науки конституціоналістики минулого століття, основоположником якої вважають Карла Левенштайна. Аксиологічним підґрунтям цього правового вчення слугує принцип: «На вогонь слід відповідати вогнем». Наведена метафора надає концепції не лише символічного обриса, але й змістового акценту. Вона влучно націлює на сприйняття притаманної механізмі демократії властивості чинити опір деструктивним течіям та рухам (зокрема, йдеться про тогочасні італійський фашизм та радянський комунізм), здатним підірвати підвалини конституційного ладу та примат суверенної влади. Власне останні небезпеки, завуальовані під виглядом легітимності, Карл Левенштайн резонансно співставляє з образом троянського коня, вдаючись до алюзії на міф Стародавньої Греції.

Олександр ШЕВЧУК,

студент IV курсу юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Історичний вимір розвитку концепту

У 1937 році на шпальтах американського видання «American Political Science Review» Карл Левенштайн, німецький вчений-юрист та політолог, опублікував науковий доробок під назвою «Войовнича демократія та фундаментальні права». Наскрізним лейтмотивом цієї праці конституціоналіста було піднесення демократії по закінченні Першої світової війни. У фокусі уваги науковця знаходилися передусім країни центральної та східної Європи, демократичний лад яких уже частково почав захоплювати новий «внутрішній ворог» – фашизм та комунізм. Вивівши емпіричну формулу збереження цінностей народовладдя, Карл Левенштайн постулював небачений для того часу якісно новаторський доктринальний підхід, квінтесенція якого зводилася до застосування послідовних кроків протидії фашизму й комунізму шляхом:

- часткової чи повної заборони свободи громадської думки, вільної преси;
- звуження пропорційного представництва політичних партій та сил, що пропагують засади вказаних ідеологій, у представницьких національних чи громадських органах влади держав європейського континенту.

Первісні початки доктринального підходу трансформуються в правову матерію та юридичну практику вже 1952 року, опісля Другої світової війни. Саме тоді Федеральний Конституційний суд ФРН ухвалив рі-

шення про заборону Соціалістичної партії Німеччини, тим самим надавши юридичне обрамлення концепції. Аргументація даного хрестоматійного рішення вибудовувалася навколо смислового конструкту «вільний демократичний лад». Конституційний Суд констатував споріднення соціалістичної партії з нацистською, невиконання членами партії владних актів, зневагу до дер-

жавних символів тощо. Зрештою партія, що посягає на засади конституційного ладу, не може бути дотичною до реалізації волевиявлення народу, її члени – висуватися на виборах у ролі кандидатів. Хронологічна лінія розвитку феномена невдовзі охопить черговий етап – заборону Комуністичної партії Німеччини разом з органами преси в 1956 році.

Німецька конституційна модель є взірцем витонченої юридичної техніки, яка майстерно поєднує захист індивідуальних прав із забезпеченням суспільного блага. Народжена на попелищі масштабної війни, Конституція Німеччини зразка 1949 року стала не лише правовим актом, а дієвим важелем стримування, здатним протидіяти внутрішнім загрозам. Спираючись на класичні тео-

рії суспільного договору, документ вирішив, здавалося б, парадоксальну дилему: як захистити свободу, не допустивши її переродження в суцільну всюдозволеність? Відповідь німецькі державотворці знайшли в статті 18 Конституції, яка дозволяє обмежувати основоположні права, такі, як свобода слова, друку, зібрань або об'єднань, осіб, які використовують вказані права для підриву буттєвого порядку країни.

Цей механізм не вичерпується цензурою чи формальними превентивними обмеженнями. Радше це своєрідна «юридична броня», що концептуально окреслює «ціну свободи»: зловживання нею з метою руйнування демократії може спричинити її легітимну втрату. Стаття 21 Конституції доповнює відповідний апарат, концентруючи увагу на колективних суб'єктах – політичних партіях. Вона передбачає можливість заборони партій, які провадять програмну діяльність всупереч основам вільного конституційного ладу.

«Демократія, яка здатна себе захистити» як парадигмальна матриця глибинно вкорінилася в конституційно-правовому диза-

Німецька конституційна модель є взірцем витонченої юридичної техніки, яка майстерно поєднує захист індивідуальних прав із забезпеченням суспільного блага.

йні. Беручи свої витоки в повоєнній Німеччині, що першою відкрито конституювала цей атрибутивний принцип, ідейні основи «войовничої демократії» продовжили ширитися серед держав Європи та вдало інтегруватися в їх правові системи.

«Войовнича демократія» в дії: український контекст

Наш співвітчизник, відомий вчений у галузі конституційного права М. В. Савчин, свого часу справедливо підкреслював, що «попередження випадків реставрації диктатур є сутнісним змістом конституційної демократії, спроможної до самозахисту (militant democracy)». Вирвавшись із лона соціалістичного табору радянського мину-

лого, на глобальній політичній мапі світу Україна постала молодою демократією, на сторінках якої закарбувалися прояви комунізму – панівної та безальтернативної ідеології з елементами репресивної політики. Події 1991 року, завершивши добу радянського союзу, не тільки задали імпульс початку політичної трансформації України, але й створили умови для відновлення світоглядної боротьби з комуністичними рудиментами.

У правничій науці традиційно прийнято розосереджувати підходи до закріплення догм «войовничої демократії» на конституційний та законодавчий рівні. Хоча Конституція України як наріжний камінь національного конституціоналізму вміщує інструменти протидії розхитуванню демократичного порядку, деякі з них почали впроваджуватися задовго до її ухвалення.

Першою такою спробою доцільно розглядати положення Декларації про державний суверенітет України, в якій побіжно згадувалося переслідування за законом насильницьких дій проти національної державності з боку політичних партій чи інших громадських утворень. Прецедентний випадок політичної відповідальності партії датується кінцем серпня 1991 року. У той час Президія Верховної Ради України видала Укази «Про тимчасове припинення діяльності Компартії України» та «Про заборону діяльності Комуністичної партії України». Ключовим детермінантом появи останнього акту стало різке засудження дій цієї партії як відповідь на підтримку державного перевороту 19–21 серпня 1991 року. Згодом Указ про заборону КПУ було визнано неконституційним.

Еволюція підходів Конституційного суду України до інтерпретації демократичних цінностей демонструє помітну динаміку, особливо в умовах складних історичних обставин та геополітичних викликів. Ухвалюючи рішення щодо Компартії від 27 грудня 2001 р. № 20-рп/2001, орган конституційної юрисдикції зосередився більшою мірою на строгих формальних аргументах, відкидаючи матеріальні доводи, як-от правову природу та суть програмної діяльності комуністичної партії.

Умовним «тектонічним зрушенням» у судовій практиці Конституційного суду України стала його позиція щодо обмеження політичних свобод в час російсько-української війни. За майже два десятиліття потому під впливом екзистенційних загроз державності «страж Конституції» у власному рішенні від 16 липня 2019 р. № 9-р/2019 діаметрально

протилежно скорегував вектор інтерпретування демократичних цінностей, прямо перейшовши на рейки «войовничої демократії». Зважаючи на факт тимчасової окупації частини території України, суд обґрунтував, що держава володіє повноцінним правом запроваджувати заходи, спрямовані на захист конституційного ладу. Серед них – обмеження пропаганди тоталітарних ідеологій та заборона використання символіки, пов'язаної з цими режимами, аби не допустити їх реінкарнації в новітню епоху.

Цей поворот від суто формального трактування до активного захисту демократії знаменує появу ціннісної парадигми конституціоналізму, за якої політична свобода індивіда й національна безпека більше не протиставляються. Навпаки, вони, скоріше, виступають непорушною константою, що формує нерозривний симбіоз заради утримання стабільності державного порядку.

Досліджуючи генезу поступу концепції «демократії, що здатна себе захистити», мною сформовано обширний, ба навіть панорамний, нарис її розуміння. Нею якраз є сукупність правових механізмів та інструментів обмеження прав і свобод людини й громадянина, інших суб'єктів (фізичних чи юридичних осіб) з метою гарантування стабільності та непорушності конституційного ладу, усунення антидемократичних проявів та загроз цінностям і благам, виробленим історичними процесами державотворення.

Наразі вибірка інструментарію «войовничої демократії» значно варіюється та однозначно виходить за межі первісного міркування Карла Левенштайна. Так, до арсеналу ефективних методів збереження непорушності українського конституційного порядку з-поміж іншого варто віднести:

1) гарантування сталості Конституції України в її контекстуально-змістових па-

раметрах завдяки встановленню спеціальної конституційної процедури внесення змін до розділів;

2) заборона політичних партій; засудження ідеологій та символіки тоталітарних режимів; реалізація політики декомунізації та процес дерусифікації задля укріплення національної ідентичності, врешті-решт повновлення історичної правди;

3) звуження окремих політичних прав, на кшталт свободи асоціацій, зібрань, об'єднань; обмеження функціонування медіа через трансляцію антиукраїнських пропагандистських наративів;

4) накладення санкцій РНБО щодо фізичних чи юридичних осіб;

5) впровадження люстрації (очищення влади) певних категорій посадовців, себто йдеться про збереження принципу лояльності державних службовців стосовно основ вільного продемократичного ладу.

Post Scriptum

Тривале перебування України в жорнах радянської репресивної машини, вплив панівної ідеології того періоду, агресія російської федерації (гібридна, інформаційна чи військова інтервенція *de facto*) в XXI столітті утворили єдиний соціокультурний контекст для утвердження національної доктрини «войовничої демократії». Її унікальність полягає в двоякому поєднанні ретроспективної (подолання наслідків комунізму) та проспективної (супротив уже нині рашизму як ідеології рф) орієнтації утворення правових механізмів опору антидемократичним течіям та рухам. Вочевидь розвиток концепту перебуватиме на сучасному витку свого творення й надалі, втім історичні уроки безсумнівно повинні бути засвоєні.

Євроінтеграційний «фаст-трек»

Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук днями заявив, що проект закону про спрощений розгляд євроінтеграційних законопроектів уже розглядається й «має потенціал бути ухваленим».

Про це він заявив під час конференції «Вступ України до ЄС: формування трансформаційного порядку денного». «Ми разом із колегами запропонували законопроект № 8242 за моїм авторством, авторством Олександра Корнієнка (перший заступник Голови ВРУ – ред), Олени Кондратюк (заступниця Голови ВРУ – ред.) і багатьох інших, про так званий фаст-трек для розгляду євроінтеграційного законодавства», – сказав спікер.

За словами Р. Стефанчука, ухвалення цієї законодавчої ініціативи суттєво спростить процедуру і пришвидшить ухвалення євроінтеграційних законів. «Тобто будь-який законопроект, який визнаний євроінтеграційним і до якого не має питань ані з боку уряду, як ініціатора, що буде вносити проект закону, ані з боку парламенту, може ухвалювались одразу в першому читанні як закон», – голова ВРУ.

Уточнимо, що в липні 2024 року Руслан Стефанчук уже заявляв, що у Верховній Раді напрацьовують законопроект, що передбачає розгляд законодавчих ініціатив, необхідних для вступу у Європейський Союз, за скороченою процедурою.

НАБУ перетворився на райвідділок, де штрафують бабусь...

Національне антикорупційне бюро перетворилося на установу, метою якої є не боротьба з корупцією, а вихваляння показниками та «обілечування» фігурантів справ. Антикорупційне бюро простіше закрити, а будівлю продати», – написав антикорупціонер, журналіст видання «Наші гроші» Юрій НІКОЛОВ.

«НАБУ сьогодні стало дуже схожим на будь-яке з правоохоронних відомств, яке має на меті не боротьбу з корупцією, а вихваляння щодо показників, які межують з «обілечуванням» фігурантів. Це коли твою справу розвалюють по дорозі, або дають можливість укласти угоду «гріши-плати-і гріши дали». А ти дякуєш не передякуєш. Або ще гірше – бюро тупо розучилося працювати й втратило хижацький інстинкт, ставши таким собі райвідділком, де гоняють мух і рахують штрафи на бабусь за торгівлю в переході», – написав Ю. Ніколов.

За його словами, це, зокрема, свідчить реакція керівництва Національного антикорупційного бюро на черговий скандал з детективом, який звільнився з конфліктом та заявив про розвал справ у бюро. «В останні дні керівник НАБУ зробив кілька публічних заяв, з яких особисто мені стало зрозуміло – бюро вже не торт. І мої давні жарти, що простіше його закрити, а будівлю його продати, – несуть в собі лише частку жарту», – написав Юрій Ніколов.

Ідеться, наголосив активіст, про черговий скандал у НАБУ, що вибухнув у січні. «Детектив Андрій Денисюк, який займався розслідуванням корупції у сфері закупівель дронів, вирішив звільнитися через проблеми з можливістю проводити розслідування. На прощання він написав листа своїм экс-колегам з описом ситуації. Цей лист потрапив у ЗМІ і став вже другим свідченням проблем у НАБУ після того, як влітку про злив матеріалів заявив інший детектив. За результатом літнього скандалу, було усуну-

то від посади першого замдиректора НАБУ Гізо Углаву», – написав він.

Ніколов нагадав, що скандал з детективом А. Денисюком відбувся тоді, коли міжнародний аудит проводить перевірку роботи директора бюро Семена Кривоноса. «Тож і не дивно, що керівництво Національного антикорупційного бюро миттєво влаштувало «офрек» для переконання десятків журналістів у тому, що це сам Андрій Денисюк не фаховий працівник, тож не так щось розслідував. Я теж був на тому «офреці» – це було очорнення людини, яка наважилася озвучити велетенську проблему в бюро. І участь у ньому взяло все керівництво НАБУ – від директора до керівників головних підрозділів», – підсумував журналіст.

Додамо, що раніше політичний експерт Олег Постернак написав, що зливом секретної внутрішньої інформації НАБУ його колишній детектив Андрій Денисюк викрив глибоку кризу, яка панує сьогодні в бюро та ставить під сумнів усю антикорупційну систему держави. «Справа з Денисюком – показовий кейс того, як одна людина через власний непрофесіоналізм єдиним вчинком викрила весь той хаос, безлад і беззаконня в органі, який мав стати взірцем українського «антикоррапшена». Але так і не став», – наголосив експерт.

Раніше повідомлялося, що Державне бюро розслідувань зареєструвало кримінальне провадження щодо директора НАБУ Семена Кривоноса та його заступниці Поліни Лисенко за махінації під час конкурсу на керівні посади одного з управлінь бюро.

Підстави для втрати громадянства розширять

Також буде змінено поняття «безперервне проживання на території України»

Верховна Рада розгляне законопроект Президента України про множинне громадянство, зміну значення поняття «безперервне проживання на території України» та підстави втрати громадянства.

Як відомо, на початку серпня минулого року Володимир Зеленський зареєстрував у Верховній Раді законопроект № 11469 щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України, а 20 серпня профільний комітет Ради рекомендував прийняти його за основу. Як повідомляють народні депутати, даний проект закону парламент може розглянути на найближчому пленарному засіданні.

Уточнимо, цим законопроектом визначаються випадки допустимості множинності громадянства (підданства) й запроваджується новий принцип – «визначення правового режиму одночасної належності громадянина України до громадянства (підданства) двох або більше держав». Виключається така підстава для втрати громадянства України, як «добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття». Натомість пропонується встановити іншу підставу для втрати громадянства України: «добровільне набуття громадянином України громадянства держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, або громадянства (підданства) держави, не включеної до переліку держав, громадяни (піддані) яких набувають громадянство України у спрощеному порядку, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття».

Окрім того, визначаються окремі категорії іноземців, які є громадянами (підданими) держави, включеної до переліку держав, громадяни (піддані) яких набуватимуть громадянство України у спрощеному порядку, і які для набуття громадянства України замість подання зобов'язання припинити іноземне громадянство матимуть право подавати декларацію про визнання себе лише громадянином України, яка засвідчує, що в разі набуття громадянства України у правових відносинах з Україною він визнає

себе лише громадянином України. Кабміну доручається розробити та внести в 2-місячний строк на розгляд Верховної Ради законопроект щодо переліку держав, громадяни (піддані) яких набувають громадянство України у спрощеному порядку. Тобто наразі такий перелік, від якого залежатиме як втрата громадянства, так і спрощений порядок набуття, не визначений. Також пропонується дати нове визначення поняттю «безперервне проживання на території України».

Так, за чинною нині редакцією статті 1 Закону «Про громадянство України» дається наступне визначення поняттю «безперервне проживання на території України» – проживання в Україні особи, якщо її разовий виїзд за кордон у приватних справах не перевищував 90 днів, а в сумі за рік – 180 днів. Не є порушенням вимоги про безперервне проживання виїзд особи за кордон у службове відрядження, на навчання, у відпустку, на лікування за рекомендацією відповідного медичного закладу або зміна особою місця проживання на території України.

Президент пропонує дати наступне визначення цьому поняттю: «Безперервне проживання на території України – постійне проживання на території України особи, якщо її разовий виїзд за кордон у приватних справах не перевищував 90 днів, а в сумі за рік – 180 днів. Не є порушенням вимоги про безперервне проживання виїзд особи за кордон у службове відрядження, на навчання, на лікування, що підтверджується відповідним документом підприємства, установи, організації, закладу освіти, закладу охорони здоров'я».

Водночас, як застерігають у Головному експертному управлінні ВРУ, за нинішніх умов наявність в особи множинного гро-

мадянства потенційно може створювати істотні проблеми у вирішенні питань щодо проходження такими особами військової служби; оподаткування; забезпечення дипломатичного захисту таких осіб; лояльності таких осіб по відношенню до держав їх громадянства; зниження обороноздатності держави, зокрема шляхом ухилення осіб, що мають подвійне/множинне громадянство, від проходження військової служби та від кримінального чи іншого судочинства тощо.

Також може виникнути проблема справедливого врегулювання питань реалізації конституційного припису про те, що «Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами» в контексті, наприклад, пенсійного, соціального забезпечення, надання освітніх, медичних послуг особам з множинним громадянством, які перебуватимуть за кордоном, не сплачуватимуть податки і збори, тобто, фактично, не виконуватимуть свої обов'язки перед Україною.

Варто зауважити й те, що в умовах глобалізації та посилення міграційних процесів, незаконного втручання недружніх країн в електоральні процеси, гібридної війни щодо України надання іноземним громадянам, які одночасно мають громадянство України, виборчих прав може становити загрозу національній безпеці України. Тобто запитань пропонуваній Банковою законопроект викликає багато. Як відреагують на них депутати, побачимо.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

«Заробітки» на закупівлі дров для ЗСУ

Державне бюро розслідувань повідомило, що викрило організовану групу, яка вкрала понад 101 млн гривень під час закупівель дров для військових.

Про це інформує прес-служба бюро. «Працівники ДБР повідомили про підозру посадовцям Квартирно-експлуатаційного відділу Луганська, який наразі входить до системи сил логістики ЗСУ, та їх пособникам. Зловмисники заволоділи понад 101 млн гривень під час закупівель паливної деревини для потреб ЗСУ».

Як повідомляється, схему організував колишній очільник КЕВ м. Луганськ. Він залучив до неї двох чинних посадовців підрозділу, який дислокувався в Дніпрі, експрацівника КЕВ та приватного підприємця. Зловмисники купували дрова для Збройних сил за завищеною вартістю, без процедури відкритих торгів та за договорами з непрямыми постачальниками. «Закупівлі здійснювалися через фізичних осіб-підприємців, рахунки яких були під повним контролем учасників схеми. Загалом працівники Державного бюро розслідувань встановили 35 фізичних осіб-підприємців, рахунки яких були задіяні в оборудці», – йдеться в повідомленні.

Вказується також про 47 фактів здійснення закупівель за завищеною вартістю. Сума завданих збитків державі становить понад 101 млн грн. Правоохоронці провели 28 обшуків, вилучили документи, комп'ютерну техніку, мобільні телефони. П'ятьом учасникам організованої групи оголосили підозри в заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчиненим повторно, в умовах воєнного стану, в особливо великих розмірах та у складі організованої групи (ч. 3 ст. 27, ч. 5 ст. 27, ч. 5 ст. 191, ч. 5 ст. 191 КК України). Зловмисникам загрожує до 12 років ув'язнення з конфіскацією майна.

■ ТРЕНІНГ

Незалежність та неупередженість суддів як ДНК правосуддя

У рамках періодичного навчання українських суддів проведено тренінг «Незалежність та неупередженість суддів: стандарти ЄС та практика судів ЄС» за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) в межах проекту «Посилення відповідності України стандартам ЄС у сфері верховенства права».

Тренером на цьому заході був міжнародний експерт у галузі права ЄС, професор права та політики в міжнародних відносинах Університету Гронінгена та цьогорічний стипендіат імені Хенріка Ендерлейна в Школі управління Герті Джон Морейн. Під час інтерактивного навчання судді-учасники взяли участь у трьох сесіях, у ході яких розглянули поняття незалежності суддів (інституційної та індивідуальної, зовнішньої та внутрішньої) у тлумаченні Суду Європейського Союзу, проаналізували розу-

міння неупередженості на прикладі судових справ, що розглядаються в цьому суді, а також забезпечення дотримання стандартів основоположних принципів судочинства.

Українські судді розширили свої знання про стандарти ЄС щодо незалежності та неупередженості суддів, отримали навчальні матеріали з прикладами судових рішень у країнах-членах ЄС із цієї теми та висловили доцільність збільшення заходів, спрямованих на опанування права Європейського Союзу.

■ КРУГЛИЙ СТІЛ

Електронні докази уніфікація підходів

Уквітні січня відбувся круглий стіл «Електронні докази у кримінальному процесі України» для суддів місцевих загальних та апеляційних судів і прокурорів із метою підвищення рівня їхньої кваліфікації. Освітній захід організовано Національною школою суддів України у співпраці з Тренінговим центром прокурорів України, Консультативною місією Європейського Союзу в Україні та Офісом Ради Європи в Україні.

Відкриваючи дискусію, проректор НШСУ Наталія Шукліна зазначила, що основною метою заходу є напрацювання єдиних критеріїв та підходів до оцінки допустимості електронних доказів у кримінальному провадженні. Відповідно й програму круглого столу сформовано з урахуванням актуальних запитів представників української системи правосуддя, а спікерами виступили національні та міжнародні фахівці високого рівня. Проректор додала, що Національна школа суддів України постійно розробляє тренінги для суддів з актуальних питань застосування доказів у кримінальних провадженнях та оцінки їхньої допустимості. Зокрема, вже створено курси щодо електро-

них доказів, сучасних методів збору та використання доказів відповідно до стандартів Ради Європи, кіберзлочинності тощо.

Зі вступними промовами також виступили директорка Тренінгового центру прокурорів України Олеся Отрадна, керівник проекту відділу кіберзлочинності Ради Європи Георгі Джохадзе та керівник операцій Консультативної місії Європейського Союзу Мікко Грюнберг.

Фахова дискусія, що об'єднала представників судової влади, ключових відомств та органів державної влади (Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Департаменту кіберполіції Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, На-

■ ВИСТАВКА

«Архіви незалежності:

документи, що змінили історію»

Ця назва унікальної виставки, яка днями відкрилася в Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду й присвячена історичному досвіду державотворення України.

Представлені на ній документи й артефакти охоплюють історичний проміжок національного державотворення від XVIII до початку XX століть. Рідкісні документи, географічні карти, книги, світлини ілюструють періоди боротьби за незалежність України та відновлення української державності. Модератором та ініціатором заходу виступив суддя КАС ВС Альберт Єзеров. Під час вітальної промови він зазначив, що на виставці можна побачити юридичні та ідеологічні підвалини національного визвольного руху і державного відродження України на початку XX ст.

Як уточнив Михайло Смокович, представлені на виставці історичні документи говорять про те, наскільки українці волелюбний народ, який хоче свободи, суверенності та незалежності. Тому дуже приємно, що серед українців є дослідники, історики,

колекціонери та меценати, які займаються цією справою. До таких, зокрема, належить родина Пилипенків, яка збирала ці експонати. Її глава, доктор юридичних наук, заступлений юрист України, Почесний Консул Литовської Республіки Володимир Пилипенко подякував КАС ВС за організацію та проведення даної виставки. За словами власника колекції, унікальність експонатів полягає в тому, що вони підтверджують заради чого ми живемо й боремося – за нашу історію, яку хочуть знищити. До всього додамо, що 50 % цих документів пережили подвійну окупацію – радянську та повномасштабне вторгнення. Серед експонатів дуже багато унікальних документів, які стосуються права та судочинства, зокрема можна побачити присягу військових суддів і «Закон про надзвичайні військові суди».

в кримінальному процесі:

до їх збору

ціонального антикорупційного бюро України), академічних кіл, науково-дослідних організацій та міжнародних експертів, була зосереджена на питаннях допустимості, обробки та зберігання електронних доказів, а також нормативно-правовій базі щодо роботи з електронними доказами воєнних злочинів, включаючи розвіддані з відкритих джерел.

Із метою забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду справ про воєнні злочини в Україні учасники круглого столу детально обговорили та проаналізували принципи й стандарти електронних доказів, кращі практики роботи з цифровими доказами у кримінальних провадженнях, практичний досвід збору цифрових доказів та інформації/даних в Україні, чинну законодавчу базу і судову практику щодо використання електронних доказів, можливі інструменти забезпечення єдиних підходів до роботи з цифровими доказами, питання цифрової безпеки при роботі з такими доказами тощо.

Ця фахова дискусія ще раз підкреслила потребу України у розвитку потенціалу захисту електронних доказів для використання в кримінальних провадженнях не лише щодо кіберзлочинності чи інших кібератак, але й у справах про будь-які правопорушення, включаючи воєнні злочини та грубі порушення прав людини. Значна частина доказів, необхідних для кримінального розслідування та судового переслідування таких злочинів, є доказами в електронній або цифровій формі, що зберігаються у комп'ютерних системах (електронні докази), або базуються на розвідувальних даних з відкритих джерел (OSINT). Для того, аби дозволити використання зазначених електронних доказів у кримінальному провадженні, необхідно виконати низку вимог, включаючи дотримання правил щодо доказів та їхньої допустимості, забезпечення ланцюга зберігання, а також регулювання транскордонного доступу до даних і міжнародного обміну ними.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Привласнення бюджетних коштів

Оперативники Нацполіції та ДБР викрили злочинну організацію, до якої входили вісім осіб, причетних до привласнення бюджетних коштів, виділених на ремонт доріг у Харківській області.

Про це повідомляє прес-служба НПУ. Як зазначається, за попередніми даними шахрайська схема завдала збитків на суму майже 20 млн гривень. Злочинну діяльність організував заступник голови однієї з територіальних громад. У 2023 році він ініціював укладення 12 договорів з попередньо визначеними підприємствами.

Для здійснення махінацій посадовець залучив декілька співучасників з місцевої ради, а також представників підприємних будівельних компаній. Учасники схеми завищували обсяги виконаних робіт та вартість матеріалів, а також економили на якості асфальту, піску і щебню. При цьому, технічний нагляд за виконаними роботами був формальним. Спеціаліст, відповідальний за перевірку, не перевіряв стан об'єктів на місці, адже фактично в цей час перебував на військовій службі.

Поліцейські провели низку обшуків, під час яких було вилучено понад 1 млн гривень готівкою, документи, комп'ютерну техніку та автомобіль. Фігуранти справи можуть отримати до 13 років ув'язнення з конфіскацією майна.

Тиждень адвокації України

У Вашингтоні з 3 по 8 лютого проходив Ukrainian Week – адвокаційний тиждень, мета якого посилення партнерства між двома країнами.

Як зазначив його організатор, колишній народний депутат Павло Унгурян, «Український тиждень» складатиметься із серії зустрічей, заходів і круглих столів, які об'єднують представників України і США. Метою цього тижня є посилення партнерства між країнами, поглиблення економічних, культурних і політичних зв'язків, залучення союзників у консервативних політичних і бізнесових колах США, а також зміцнення відносин між українським та американським народами.

Цьогоріч захід зосередився на важливих темах: вплив України на геополітичну стабільність у регіоні; залучення американського бізнесу до відбудови України; роль культурної дипломатії та міжлюдських зв'язків у зміцненні партнерства. Протягом тижня пройшли заплановані, саміт партнерства, молитовний сніданок, бізнесові форуми, зустрічі з діаспорою, жіночий форум, релігійні саміти, культурні заходи тощо. Українську делегацію на «тижні» представляли народні депутати, релігійні діячі, дипломати, експерти зі сфер політики, економіки, медіа й культури.

«Дві речі, які я буду артикулювати під час українського тижня у Вашингтоні: Перше – культурна дипломатія: ми бачимо в програмі нашої делегації два перших пункти: відвідування пам'ятників Тарасу Шевченку та жертвам Голодомору. Скільки пам'ятників видатним американцям є в Україні? Нуль...

Друге – це Вісь зла. Для американців та особливо республіканців наріжним каменем нині є питання нелегальної міграції. Я зібрав достатньо доказів, аби підтвердити, що кооперація росії, Куби, Ірану, Нікарагуа та Венесуели фінансово та логістично сприяє нелегалам дістатися до кордону США. Ми маємо спільних ворогів, і про це потрібно нагадувати як на українському сніданку, так і в кожному кабінеті конгресу», заявив напередодні поїздки Мар'ян Заблоцький, народний депутат України.

Популіст, фанат нацистів та українофоб:

чому румуни готові обрати Джорджеску президентом?

Якби вибори президента Румунії відбулися найближчим часом, то з високою ймовірністю їх переможцем став би Келін Джорджеску – представник крайньої правої частини політичного спектра, прихильник євроскептицизму та проросійського бачення картини світу.

Сергій ГЕРАСИМЧУК,

експерт Ради зовнішньої політики «Українська призма»

Союзники – опоненти

А ще він автор скандальної заяви про те, що Україна – вигадана держава і її територію розділять поміж собою сусіди, включно з Румунією. Наразі підтримка Джорджеску сягає 50%, тоді як опоненти суттєво відстають. Експрем'єр та радник чинного прем'єра Віктор Понта має 15% підтримки, лідерка Союзу порятунку Румунії Елена Ласконі та мер Бухареста, незалежний кандидат Нікушор Дан – по 10%, а кандидат від владної коаліції Крін Антонеску – лише 8%.

Зрозуміти передумови поточної кризи допоможе невеликий екскурс в історію становлення ключових політичних сил Румунії. Тривалий час основна дихотомія румунської політичної системи полягала в протиборстві двох найбільших політичних партій: соціал-демократів та націонал-лібералів. Обидві політичні сили глибоко укорінені в Румунії. Партія націонал-лібералів вважається наступницею однойменної партії, що існувала ще в королівстві Румунія в 1875-1947 роках. У 1990 році після повалення режиму Чаушеску вона відновила своє існування.

Партія соціал-демократів, в свою чергу, постала на руїнах режиму Чаушеску і її очільником був один з лідерів румунської революції Іон Ілієску. Обидві політичні сили мають розгалужені партійні системи, що дозволяло їм не лише неодноразово формувати уряди, але й домінувати на місцевому рівні, де в націонал-лібералів завжди було велике представництво в місцевих радах, а до соціал-демократів належала найбільша кількість мерів.

Дует цих двох політичних партій неодноразово проходив через етапи «від лю-

бові до ненависті» і навпаки. Так було в період з 2011 до 2014 року обидві політичні сили входили до урядової коаліції, аж поки націонал-ліберали не вийшли з коаліції та не перейшли в опозицію. Натомість у період з 2015 по 2019 рік партії були ключовими антагоністами. В той час як лідер соціал-демократів Лівіу Драгня намагався зацементувати позиції своєї політичної сили, націонал-ліберали звинувачували його в корупції, а на антиурядові протести виходив навіть президент Румунії, виходець із націонал-лібералів Клаус Йоганніс. Вагомою союзницею націонал-лібералів стала третя сила – партія Союз порятунку Румунії (нині її очолює Елена Ласконі).

Перезавантаження румунської матриці

Події 2015–2019 року суттєво змінили сприйняття румунського політикуму рядовим виборцем. Поява Союзу порятунку Румунії як виразника інтересів тих, хто не підтримує мейнстрімні політичні сили, віра в силу протестів, що не дали соціал-демократам укорінити свою владу й опосередковано призвели до падіння Лівіу Драгні та Віоріки Денчіле, дали румунам віру у власну силу, яка може не лише долати вплив системних і глибоко укорінених політичних сил, але й служити соціальним ліфтом для лідерів нового покоління. Коаліція у складі PNL та USR у 2021 році стала наче ковтком свіжого повітря, що давала шанси на зміни в Румунії. Проте ейфорія тривала не довго.

Бажання лідерів USR докорінно змінювати систему наразилася на супротив основних політичних гравців, для яких давні

«союзники-противники» були зручнішими і зрозумілішими за молодих реформаторів. Відтак коаліція з USR розпалася, а націонал-ліберали та соціал-демократи вирішили піти на широкую коаліцію. Ще більше виборці переконалися у цій «теорії змови» на президентських виборах минулого року. Попри всі прогнози, у першому турі президентських виборів представники мейнстрімних політичних сил – Ніколае Чуке і Марчел Чолаку – програли. Переможцями першого туру стали лідерка Союзу порятунку Румунії Елена Ласконі і «кандидат з табакерки» – представник крайніх правих Келін Джорджеску.

Коли Конституційний суд оголосив, що агітація відбувалася з порушенням законодавства і за впливу «третіх держав», виборці обох кандидатів сприйняли це як «вкрадену перемогу», і це стало моментом, з якого подальший розвиток Румунії набув непередбачуваної траєкторії.

«Флірт» із путіним і Трампом

У той час як Елена Ласконі, хоча й обурилася, однак проковтнула скасування першого туру президентських виборів, Келін Джорджеску, схоже, не змирився з поразкою. Він проголосив себе президентом попри те, що другого туру не було, а результати першого туру були скасовані, до того ж, демонстративно намагався проголосувати і прийшов на виборчу дільницю у день скасованого другого туру.

Ба більше, він вирішив мобілізувати всі можливі антисистемні сили на свою підтримку. Заяви Джорджеску набули ознак радикальності. Він став відверто апелювати до румунських неонацистів, демонструючи симпатії як до «Залізної гвардії», так

і до першого «кондуктора» Румунії часів Другої світової Йона Антонеску.

Водночас його антиукраїнські заяви – меседж Кремлю про готовність відстоювати російські інтереси як у війні Росії проти України, так і на європейському рівні. Показово, що Джорджеску одночасно апелює й до нової американської адміністрації, де кандидат у румунські президенти може видатися привабливою фігурою завдяки своїм консервативним поглядам та антимігрантським підходам.

Катастрофа (не)уникна

Проте, попри високі рейтинги, існує декілька сценаріїв розвитку подій, і перемогою Келіна Джорджеску на виборах у травні цього року ще не є докорманим фактом. По-перше, не можна виключати дискваліфікації Джорджеску і усунення його з виборчого списку. Це означатиме, що і старі партії, і так звані представники deep state досягли консенсусу щодо необхідності «вберегти матрицю». Щоправда, тоді більшість голосів Джорджеску відійдуть не менш ворожому до України (хоча, як подекують, більш керованому) Джордже Сіміону, лідеру партії AUR, тож проблему загалом ця опція не вирішує.

По-друге, і тут усе залежить від єдності проєвропейських сил. І якщо кандидатка від USR Елена Ласконі або мер столиці Нікушор Дан погодяться поступитися в перегонах на користь одне одного, тоді другий з високою ймовірністю потрапляє до другого туру. А вже в другому турі лишається сподіватися на мобілізацію проєвропейського виборця. А досвід сусідньої Молдови показує, що такий сценарій не є неймовірним.

Спецтрибунал для путіна

Днями на зустрічі групи держав (Core Group) у Брюсселі було досягнуто домовленості запустити спецтрибунал щодо злочину агресії проти України, що має покарати путіна, і зробити це на базі двосторонньої угоди України з Радою Європи, про що оголосять на останній, 14-й, зустрічі Core Group у Києві в квітні 2025 року.

Як уточнюється, це була 13-та зустріч Core Group, на якій її учасники затвердили проект статуту трибуналу. Сам спеціальний трибунал з покарання злочину агресії проти України, як запевняється, буде створений на базі Ради Європи. З цього приводу буде підписана відповідна двостороння угода РЄ з Україною, а остаточне рішення щодо цього буде прийняте під час останнього, 14-го, засідання групи держав (Core Group) зі створення спецтрибуналу. «Під час згаданого засідання Core Group, експерти затвердили проект статуту спецтрибуналу щодо злочину агресії проти України. Це фактично трибунал проти путіна. В його основі лежатиме розширена часткова угода (enlarged partial agreement), до якої зможуть приєднатися інші держави», – пояснив співрозмовник «Європейської правди».

Як було уточнено, за таким самим принципом створювався Реєстр збитків від війни з росією, один зі спільних проєктів Ради Європи та України, що стане частиною загального механізму компенсації втрат України від війни, до якого вже приєднались 43 держави світу та ЄС. Важливо, що Рада Європи відіграватиме ключову роль у створенні трибуналу, і саме тому на засідання 3–4 лютого в Брюссель приїхав особисто Генеральний секретар РЄ Ален Берсе, який проводив перемовини з єврокомісаром Майклом Макгротом, верховною представницею ЄС з зовнішньої політики Каєю Каллас та заступницею голови офісу президента України Іриною Мудрою.

Очікується також, що в квітні в Києві відбудеться останнє, 14-те, засідання групи держав (Core Group) зі створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, на якому буде остаточно затверджений статут трибуналу, та оголошено про чіткі плани щодо його створення.

Папір від ректора...

Сьогодні ми живемо в такий час, коли події дуже скоро стають історією. В свої сімдесят три вже маю право дивитися на сучасність і своє власне життя як на історичну реальність. А в ній не так просто, як здається, розрізнити, де справді великі люди, а де уявно великі, а де за повсякденним не часто бачилося суттєве, глибоке, типове.

Дмитро ЩЕРБАНЬ,
ветеран прокуратури,
письменник, журналіст

Скоро виповниться 45 років із дня випуску трьох факультетів Харківського юридичного інституту. Про наш 1-й уже були публікації в ЮВУ. Окрилений схвальними відгуками однокурсників надумав написати книгу про наш випуск і вже збираю матеріали. Хочеться сказати більш-менш вірогідно про те, що самі пережили. Тут ми не маємо ні свідків, ні суддів, крім себе самих.

З почуттям вдячності хотілося б розпочати з розповіді про ректора нашого інституту, який він очолював протягом 25-ти років – з 1962-го по 1987-й. Якось не дуже широко було відмічено сторіччя з дня його народження, а вже наближається 103-я річниця. Тож хочу надолжити, нагадати:

премії УРСР (1984 р.), заслужений діяч науки УРСР.

Народився в селянській родині. Після закінчення учительських курсів працював у середній школі. Потім була служба в червоній армії. Учасник Другої світової війни, був важко поранений. У 1944-1948 рр. – студент Харківського юридичного інституту імені Л. М. Кагановича. З 1948 по 1962 рік навчався в аспірантурі, працював на посадах старшого викладача, секретаря партійного комітету, доцента, професора кафедри цивільного права цього інституту.

У 1951 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Право особистої власності на житловий будинок в СРСР». Із 1962-го

монографій: «Право особистої власності на житловий дім у місті й робітничому селищі», «Здійснення і захист права власності в СРСР», «Питання спільної власності у судовій практиці», «Основні проблеми права особистої власності в СРСР», «Захист житлових прав громадян», «Майнові відносини у сім'ю», «Чинне законодавство про шлюб та сім'ю», «Правові проблеми науково-технічного співробітництва», «Правове становище виробничих об'єднань у сільському господарстві». Створив наукові школи з питань права власності, житлового та сімейного права. Під його науковим керівництвом було захищено 9 кандидатських дисертацій. Погодьтеся, що в період соціалістичної власності, аби порушувати тему захисту права особистої власності, потрібні були не тільки знання, а й мужність.

Це ж тепер вік студентів стаціонарної форми навчання майже однаковий. А тоді, аби поступити, потрібно було мати не менше двох років трудового стажу, а для основної маси – ще й бути партійним, бо вуз називався комуністичним, 75 відсотків його абітурієнтів мали направлення обкомів партії, інші – комсомолу. Але й це не гарантувало вступ. Особисто я досяг цього з другої спроби. А як розповіла наша колежанка Любов Петрівна Павляк, вона – з шостої. Після закінчення школи в місті Борислав Львівської області вона п'ять разів намагалася поступити на юридичний факультет Львівського університету та не добирала балів. Добре володіючи українською, працювала гідом в курортному місті Трускавець. Хтось підказав, що в Харківський юридичний поступити буде легше – там більший ніж в університеті набір. Та для цього довелося стати членом партії. 1974-го подала документи і на «добре» та «відмінно», складаючи іспити українською (навіть і тоді в інституті була така можливість), здала три екзамени, а от із німецької мови отримала «задовільно», тобто трійку. Вже потім дізналася, що так, заниживши її оцінку, перекидали вступ до вузу дівчат, перевага віддавалася хлопцям. Секретар приймальної комісії сказав їй, що через це вона не може бути зарахована до числа студентів.

Тоді, набравшись сміливості, як здавала екзамени одягнутою у вишиванку, так зайшла до приймальної ректора Василя Пилиповича Маслова. Як згадувала опісля, у

(4 лютого 1922 р., село Піщанка, Харківська губернія, тепер Красноградського району Харківської області, – 1 червня 1987 р., місто Харків – український вчений, доктор юридичних наук (1968 р.), професор, член-кореспондент Академії наук Української РСР (з 1985 р.), лауреат Державної

по 1 червня 1987 року – ректор Харківського юридичного інституту. У 1968 році захистив докторську дисертацію на тему «Цивільноправові проблеми особистої власності в період будівництва комунізму в СРСР». Василь Пилипович є автором понад 50-ти наукових робіт, у тому числі 9-ти

Львівському університеті, щоб потрапити до ректора, треба було записатися на прийом. «Керуючись таким досвідом я й зайшла в приймальню й попросила секретарку записати мене на прийом до ректора. Спілкувалася з нею виключно українською мовою. Секретарка так здивовано на мене глянула і сказала, що в них по запису на прийом не приходять, ректор приймає всіх, якщо вільний. Я зауважила, що у Львові до ректора без попереднього запису ніхто на прийом не може потрапити, що й тут би мала бути така ж процедура. Секретарку це дуже спантеличило. По годиннику в приймальні я побачила, що то обідній час і зрозуміла, що треба після обіду сюди прийти. А тут відчиняються двері кабінету і виходить Василь Пилипович.

Секретарка доповідає йому, що я прийшла до нього на прийом. Я українською мовою сказала, що мене не хочуть записувати на прийом, але оскільки зараз обідня перерва, то запиталася його чи можна буде прийти після обіду і чи мене приймуть. Василь Пилипович тут же перейшов на українську мову і запитав мене звідкіля я. Відповіла, що з Борислава на Львівщині. Одразу ж він, посміхаючись, запитав мене чи Борислав ще сміється (з повісті Івана Франка «Борислав сміється»). Я також посміхаючись відповіла, що не тільки сміється, а ще й жартує. Така відповідь йому дуже сподобалася і він запросив мене до кабінету. Вже в кабінеті запросив присісти на крісло, я сказала, що оскільки він господар кабінету і старший за віком, то повинен першим сісти в своє крісло. У відповідь Василь Пилипович зазначив, що жінки мають право першими сідати, а вже потім чоловіки. То було дуже галантно з його боку. Я тоді вперше зустрілася з такою шанобливою поведінкою і була приголомшена його простотою в спілкуванні. Ректор запитав мене, що спонукало прийти до нього і я розповіла йому свою ситуацію. Виклала все «як на духу», що здала всі екзамени – та ота трійка все псує, всі надії перекреслила... Наша розмова тривала невимушено, як між батьком і донькою. Це було дуже людяно, простота і повага до співбесідника...

Ректор вислухав і каже: «Їдьте додому – ви поступили».

– Якщо я поступила то мені ще потрібно відпрацювати на ремонті та благоустрої інституту (була тоді така практика).

– Навіщо відпрацьовувати!? Я ж вам сказав, що ви поступили...

– То дайте мені якийсь папір про те, що я поступила...

Мабуть, сподобалося йому те, – розповіла Любов Петрівна – що я не сказала документ чи довідку, а рідко вживаний термін – папір.

Усміхнувшись, ректор промовив: – Папір ви отримуєте...

Приїхала додому, розповіла матері. А вона: «Тебе надурили, ти знову не поступила...»

Ходжу на роботу, очікую. І тут приходять поштар, приносять телеграму. Та не просту, а «Урядову» – з такою червоною лінією, і в ній Василь Пилипович по-відомляє, що я зарахована в групу № 7, і мені потрібно прибути на навчання 30 серпня. То ви собі уявіть, що через той папір від ректора, мало не пів Борислава дізналось, що я таки поступила...

Приїхала, група зібралася біля однієї з аудиторій. Стою серед колег студентів. Аж тут, разом із секретарем парткому інституту до нас, накульгуючи, підходить ректор і усміхаючись запитує мене: – Ну що! Ви отримали папір!?

– Дякую, отримала, я його в рамочку помістила.

– Бажаю успішного навчання.

Усі побачили те особисте звернення і довгий час вважали мене мало не його родичкою. І не раз, коли ми випадково зустрічалися в коридорах інституту, він жартуючи запитував мене чи Борислав ще сміється, а я жартуючи відповідала, що не тільки сміється, а й жартує. Василь Пилипович таки мав гарне почуття гумору!

Завдяки досконалому знанню рідної мови, мене залучали до праці в приймальній комісії інституту. Я там перекладала українською вступні білети. Тепер можу зізнатися, що деяким своїм землякам, котрі поступали після мене до інституту, заклавши до друкарської машинки копірку, таємно дала примірник білетів. Це спростило їх вступ до інституту. А проректору інституту Володимирі Володимировичу Сташису навіть перекладала з польської мови деякі наукові статті.

Якось каталася на ковзанах на стадіоні заводу імені Малишева і побачила, як туди прийшов Василь Пилипович. Він взуває ковзани і, як мені здалося, «на босу ногу» – без шкарпеток. Запитую: «Вам не холодно буде?» І почула відповідь, яка не те, що вразила, а шокувала: «Так у мене ж протез...»

Особисто я займалася ковзанярським спортом і побачила як вправно він стояв на льоду.

Достатньо сказати, що Л. П. Павляк після закінчення інституту працювала в прокуратурі Львівської області і займала посаду заступниці прокурора Львова.

Ще дещо зі спогадів тих студентських літ. Як повідомлялося, 29 грудня 2024 року у віці 100 років, помер Джімі Картер – 39-й президент США (1977–1981 рр.). Час його обрання на цю посаду припав на наше навчання в інституті. Це сколихнуло в пам'яті події, пов'язані з його портретом на обкладинці журналу «Америка», знайденим працівниками деканату в гуртожитку.

Завдяки інтернету знайшов безпосередніх учасників і Василь Касап розповів:

«Навчаючись у 10-й групі слідчо-прокурорського факультету, проживав у гуртожитку разом з Павлом Пазюком і Василем Несвітом. Пізніше до нас «підселили» й Василя Фаринника з факультету МВД.

Брат Пазюка працював у міністерстві закордонних справ і Павло привіз від нього російськомовний журнал «Америка» з кольоровим портретом президента Д. Картера на обкладинці. Під портретом формату А-4 був надпис «Стремление к совершенству». Переставивши шафу для одягу так, що та ділила кімнату на дві половини, я, без будь якого політичного задуму, самостійно прикріпив канцелярською кнопкою той портрет на стіну біля свого ліжка. Та не довго провисів там він. Одного дня, після занять, до кімнати, з активістами, заходить декан і, прямуючи до мого ліжка, зриває той портрет. Стало зрозуміло, що хтось «доніс» і відповідальності не уникнути. Вирішили говорити, що журнал купили в кіоску і триматися разом.

Дуже швидко на факультеті МВД провели партійні збори і прийняли рішення про виключення Василя Фаринника з партії. На нашому факультеті партійні збори провели пізніше. Однокурсник Сергій Кельбус, який вів те зібрання, запитує, хто ж з нас повісив той портрет? Відповідаємо, що всі вчотирьох вивішували. Троє тримали аркуш, а один прикріпив кнопкою. Це викликало сміх. А голова зборів запитує чому ж ви не вивісили портрет когось із класиків марксизм-ленінізму. І тут Василь Несвіт (вже царство йому небесне) відповів, що в спальнях не прийнято вивішувати їх портретів. Це знову визвало сміх. Партійні збори вирішили оголосити нам догану. Вже й не пам'ятаю із занесенням чи без занесення до особової справи.

Після зборів повели до приймальні ректора, а потім запросили і до його кабінету. Всі допускали найгірше – виключення з інституту. Василь Пилипович першим запитав Василя Фаринника: «Хто твій батько?»

- Батька уже немає.
- А мама?
- Доярка в колгоспі...

Після такої відповіді ректор побачив і впевнився, що перед ним не ті, які мають багатих і впливових батьків, тож не став погрожувати чи підвищувати голос. Він тільки сказав:

– Ви пройшли такий конкурсний відбір для вступу до інституту і по закінченню його самі станете державними службовцями, але зараз ви поступили як хлопчачки, і будь моя воля, я б з вас, за політичну близорукість, просто зняв штани і видрав би паском...

Василь Пилипович поступив тоді по-батьківськи, не давши вчинити розправу над молодими хлопцями, які тільки-но розпочинали життя. Так вони залишилися студентами інституту. Для них його слово ректора стало не менш значущим ніж для Люби Павляк – папір.

Щодо згаданих хлопців, то Василь Фаринник закінчив інститут з «червоним» дипломом і нині в статусі вже колишнього заступника міністра внутрішніх справ – начальника Головного слідчого управління МВС, генерал-лейтенант міліції, доктор юридичних наук, член експертної ради Асоціації адвокатів України, керуючий партнер адвокатського об'єднання «CREDESCENCE».

Василь Несвіт – працював слідчим та помічником прокурора одного з районів Донецька. Потім адвокатом. Павло Пазюк – адвокатом. Василь Касап слідчим транспортної міліції в Одесі.

А щодо нашого ректора Василя Пилиповича, то в середині 80-років уже минулого століття в Харкові розслідувалася кримінальна справа «цеховиків». Прикро визнавати: тоді під означення «підслідних та обвинувачених» потрапили не тільки керівники партійних, радянських та господарських органів, а й викладачі, на той час ще юридичного інституту імені Ф. Е. Дзержинського. І хоча його не звинувачували в отриманні «нетрудових доходів», втрата іміджу інституту відбилася на стані його здоров'я. Тож він потрапив у лікарню. Я не відаю точного діагнозу та розповідали, що лікарі не радили йому робити хірургічне втручання, та він наполіг і під час операції (не хочу вживати стосовно нього того фатального слова, бо погоджуюсь, що людина живе доти, доки її пам'ятають) не вийшов з під наркозу...

Що можу сказати про такий спомин людини в історії? Колись нам здавалося, що старші, а це були наші інститутські викладачі, разом зі знаннями юридичної науки вкажуть нам як її впроваджувати в життя, як із тими знаннями відкрити широкий світ можливостей для себе, оскільки вони випередили нас на тому шляху, який все одно доведеться пройти й нам. А нині ми уже й самі можемо колись бути порадиниками.

Захист персональних даних в умовах цифровізації:

основна проблематика

Захист персональних даних — це важливий аспект забезпечення права людей на особисте життя в умовах цифровізації. Особливу увагу треба звернути на електронні системи, які використовуються для оцінки стану здоров'я, адже вони зберігають інформацію, яка потребує ретельного захисту.

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ,

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, я контролюю дотримання прав і свобод громадян, зокрема їхнього права на захист персональних даних. Завдяки своєму мандату я маю можливість впливати на покращення законів та їх відповідність міжнародним стандартам. Питання обробки та захисту персональних даних є надзвичайно важливим, адже саме від якості нормативного регулювання залежить не лише дотримання права на приватність, а й загальний рівень довіри громадян до державних систем.

Я розглянув проект наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку обробки та захисту персональних даних в електронній системі щодо оцінювання повсякденного функціонування особи». Він викликав важливі питання щодо відповідності положень документу Конституції України та Закону України «Про захист персональних даних».

Проект наказу передбачає обробку чутливих даних, таких як медична інформація, що може порушити особисте життя громадян. Зазначеним проектом затверджується порядок обробки та захисту персональних даних в електронній системі щодо оцінювання повсякденного функціонування особи. Одним з аспектів, передбачених у проекті порядку, є можливість передачі медичної інформації, яка міститься в електронній системі, іноземним суб'єктам. Проте таке положення викликає занепокоєння, оскільки воно не відповідає вимогам чинного законодавства України у сфері захисту персональних даних та може призвести до порушення права на приватність.

Відсутність у нормативно-правових актах чітко визначених підстав, мети та умов передачі медичних даних іноземним суб'єктам створює правову невизначеність і ризики порушення базових принципів обробки персональних даних, таких, як законність, мінімізація даних (обробка виключно в межах необхідності для досягнення чітко визначеної мети), прозорість та інформованість суб'єкта даних.

Я, як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, наголошую на необхідності доопрацювання положень проекту наказу для приведення у відповідність до статей 6, 7, 14 Закону України «Про захист персональних даних».

Які можемо зробити висновки? Розробка проекту наказу Міністерства охорони здоров'я України є важливим кроком у врегулюванні питань обробки персональних даних у цій сфері. Врахування моєї позиції допомогло усунути ризики порушення права на приватність. Також це сприяє не лише забезпеченню балансу між захистом прав людини та функціональністю електронних систем, а й наближенню нашого законодавства до європейських стандартів захисту персональних даних.

Гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням ЄСПЛ

Конституційний Суд ухвалив відповідне рішення

Чотирнадцятого лютого 2024 року на пленарному засіданні Другий сенат Конституційного Суду ухвалив рішення у справі за конституційною скаргою Приватного підприємства «Генеральний будівельний менеджмент» (далі – Підприємство) про відповідність Конституції України пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу (далі – Кодекс).

Цим Рішенням Конституційний Суд України визнав приписи пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу неконституційними. Вони втратили чинність через шість місяців із дня ухвалення цього Рішення. Підприємство звернулося до КСУ з клопотанням перевірити на відповідність частині другій статті 3, статті 8, частині першій статті 9, частині третій статті 22, частині першій статті 55, частині першій статті 64 Конституції (конституційність) пункт 2 частини другої, частину третю статті 321 Кодексу.

За пунктом 2 частини другої статті 321 ГПКУ заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подана «з підстав, визначених пунктами 2, 3 частини другої та частиною третьою статті 320 цього Кодексу, – не пізніше десяти років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили». Згідно з частиною третьою статті 321 Господарського процесуального кодексу України «строки, визначені в частині другій цієї статті, не можуть бути поновлені».

Заявник стверджував, що в разі застосування оспорюваних положень Кодексу «особа фактично позбавлена можливості звернутися до Верховного Суду із заявою про перегляд судових рішень у її справі, якщо рішення Європейського суду з прав людини, яким встановлено порушення прав такої особи, постановлено після спливу десятирічного строку з дня набрання законної сили рішеннями національного суду у справі, адже цей строк не підлягає поновленню». Підприємство у скарзі вказувало, що застосування судами України оспорюваних приписів ГПК України призвело до «звуження права на судовий захист», «порушення принципу юридичної визначеності та принципу справедливого судового розгляду як складових частин принципу верховенства права».

Предметом конституційного контролю в цій справі були пункт 2 частини другої та частина третя статті 321 Кодексу в тім, що вони унеможливають подання на підставі рішення Європейського суду з прав людини заяви про перегляд судового рішення, ухваленого національним судом, після десяти років з дня набрання останнім законної сили (пункт 2 частини другої) та поновлення судом зазначеного десятирічного строку на подання заяви про перегляд судового рішення, ухваленого національним судом (частина третя).

Ухвалюючи власне рішення, Конституційний Суд врахував власні юридичні позиції, правозахисні міжнародні акти та практику Європейського суду з прав людини. Так, оцінюючи конституційність пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Кодексу, КСУ передусім виходив із того, що ефективно забезпечення права на судовий захист є однією з гарантій реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту, зокрема в спосіб відновлення в разі їх порушення. Тому є потреба в законодавчому вноормуванні, яке б повною мірою забезпечувало дієву та ефективну реалізацію права на судовий захист.

Конституційний Суд України у своєму рішенні вказав, що Європейський суд з прав людини рекомендує поновлення провадження в національних судах як належний відновлювальний захід, якщо попередній розгляд справи не відповідав вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції. Подаючи заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням ЄСПЛ, в якому встановлено порушення Конвенції, особа, на користь якої ухвалено таке рішення, домагається насамперед усунення наслідків порушення її прав, гарантованих Конвенцією.

Суд вважає, що конституційні приписи зобов'язують Україну запровадити ефек-

тивне та дієве унормування в Кодексі відносно щодо перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням Європейським судом з прав людини рішення, в якому встановлено порушення Конвенції.

Кодекс має містити приписи, що забезпечуватимуть можливість реального та практичного захисту прав та свобод у спосіб перегляду рішень, ухвалених національними судами, у зв'язку з ухваленням Європейським судом з прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції. Ці приписи Кодексу не повинні позбавляти особу права на реалізацію протягом розумного строку права на виконання рішення ЄСПЛ, в якому встановлено порушення конвенційних прав цієї особи у спосіб перегляду рішень, ухвалених національними судами. З огляду на викладене, визначений у Кодексі десятирічний строк на подання заяви про перегляд судових рішень ставить особу в залежність від обставин, на які не може вплинути особа, а саме від строку розгляду її заяви Європейським судом з прав людини.

З огляду на наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що пункт 2 частини другої, частина третя статті 321 Господарського процесуального кодексу вони унеможливають: 1) подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом з прав людини рішення після десяти років з дня набрання законної сили рішенням національного суду; 2) поновлення строку на подання заяви про перегляд рішення національного суду є неконституційними. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Скасування Господарського кодексу:

необхідність чи передчасність?

Як відомо, 9 січня Верховна Рада прийняла за основу Закон «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» (надалі – Закон), яким скасовується Господарський кодекс України, що діяв із 2004 року, та виключається із законодавства більшість організаційно-правових форм юридичних осіб, встановлюється порядок їх реорганізації та правовий статус майна.

Олексій ВОЛОХОВ,
адвокат, кандидат юридичних наук, партнер SLA Attorneys

Деякі процедурні питання

На необхідності скасування ГКУ тривалий час наголошували як окремі вчені, так і різного роду експерти та політичні сили парламенту. Основними їх аргументами були: «архаїчність» положень кодексу, динамічність розвитку економічних та ринкових відносин, приведення законодавства у відповідність до європейських стандартів. Дійсно, Господарський кодекс застарів, його модернізація шляхом внесення точкових змін втрачає актуальність. Крім того, стратегія декодифікації та рекодифікації законодавства, за словами Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука, є перспективним напрямком законотворчої роботи ВРУ.

Поки що прийнятий Закон чекає на підпис Президента України в юридичній спільноті не припиняються дискусії як щодо необхідності/потреби скасування Господарського кодексу України, так і щодо технічної можливості/своєчасності «корпоратизації» всіх державних та комунальних підприємств тощо. Слід почати з того, що наразі на офіційному веб-сайті Верховної Ради України міститься лише текст законопроекту № 6013 станом на 6.09.2021 року, тобто текст без врахування поправок, внесених під час розгляду законопроекту в другому читанні на пленарному засіданні 9 січня 2025 року та його прийняття як Закону.

Проте Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України в своїх зауваженнях ще до законопроекту № 6013 від 2.12.2024 року № 07/2-2024/269261 вказувало, що проект закону передбачає усунення із законодавчого поля такого учасника відносин у сфері господарювання, як «підприємство», хоча в статтях 37, 46, 78, 86, 103, 120, 142, 143 Конституції України застосовуються такі слова, як «підприємство», «державні

підприємства», «комунальні підприємства». При цьому норми Конституції України мають пряму дію, а галузеве законодавство може лише розвивати, а не змінювати їх зміст.

Тобто Закон викликає певні запитання щодо відповідності Конституції України. Більше того, передбачаючи зміни до Цивільного кодексу України, цей Закон прямо суперечить його статті 4, якою передбачено, що зміни до нього можуть вноситися виключно законами про внесення змін до ЦК України.

Правове регулювання та управління держмайном

Якщо ж перейти від процедурних питань щодо прийняття цього Закону та лишити поки поза увагою скасування ним Господарського кодексу України, то запроваджене ним правове регулювання державних та комунальних підприємств, статусу їхнього майна, а також зменшення переліку організаційно-правових форм, давно потребувало уваги з боку законодавця. За даними Звіту ОЕСР на державний сектор припадало понад 10% ВВП довоєнної економіки, що, зважаючи на відсутність актуальної правової бази щодо умов їхньої діяльності, детальної звітності й аналізу даних про діяльність державних компаній, призводить до неефективного розпорядження державним майном.

Крім цього, прийнятий Кабінетом Міністрів України План Ukraine Facility передбачає завершення трансформації комунальних підприємств у корпоративні структури до 2025–2026 року, а з 2027 року передбачено заборону дотаційного фінансування таких підприємств із державного та місцевих бюджетів, що стимулюватиме їх до самоокупності й запровадження ефективних бізнес-моделей.

Натомість Закон запроваджує перспективні механізми управління державним

майном (наприклад операції з майном підприємств, де державі належить понад 50% акцій, здійснюватимуться через систему «Прозорро.Продажі»). Відповідно до положень Закону, державні підприємства зобов'язані публікувати фінансові звіти, а для активів, які не можуть бути приватизовані, Законом запроваджується механізм узурфрукту, що має забезпечити їхнє раціональне використання під наглядом держави.

Статтею 20 Закону визначено, що з дня набрання ним чинності буде заборонено створення юридичних осіб в організаційно-правових формах приватного підприємства, колективного підприємства, державного підприємства, казенного підприємства, комунального підприємства, спільного комунального підприємства, дочірнього підприємства, іноземного підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації, орендного підприємства, індивідуального підприємства, сімейного підприємства, спільного підприємства, підприємства з іноземними інвестиціями, колективного сільськогосподарського підприємства, малого підприємства та колективного підприємства. Винятком стали лише фермерські господарства, які вирішено було зберегти в законодавстві як форму підприємницької діяльності громадян для збереження стабільності в критично важливому аграрному секторі.

У Статті 22 Закону вказано, що протягом п'яти років з дня набрання ним чинності власник (суб'єкт, що виконує функції власника підприємства) зобов'язаний прийняти рішення про реорганізацію підприємства (злиття з господарським товариством, приєднання до господарського товариства, перетворення в господарське товариство) або його ліквідацію.

Отже, Закон передбачає, що всі існуючі підприємства, крім фермерських господарств, мають бути трансформовані в акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю.

По факту здається все правильним, але...

Дійсно, значна кількість організаційно-правових форм не сприяє ані економічному розвитку, ані ефективному застосу-

ванню господарського законодавства. Потенційному іноземному інвестору і навіть вітчизняному підприємцю досить важко пояснити різницю між приватним підприємством та товариством з додатковою відповідальністю.

З іншого боку, реалізація Закону потребує додаткових ресурсів. Реорганізація підприємства, яка вимагається в статті 22 Закону, є складним і тривалим процесом, який регулюється нормами цивільного законодавства України щодо припинення юридичної особи шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення або її ліквідації та вимагає належного своєчасного повідомлення кредиторів про прийняті рішення, проведення інвентаризації, оцінки майна тощо.

Варто зазначити, що на сьогодні в Україні зареєстровано близько 3,5 тисяч державних підприємств, 14 тисяч комунальних підприємств та більше 200 тисяч приватних підприємств. При цьому на саму лише реорганізацію комунальних підприємств (враховуючи орієнтовні витрати близько ста тисяч гривень на проведення загальних зборів, прийняття нового статуту, розроблення та прийняття нової внутрішньої документації, реєстраційні дії щодо майна, його оцінку тощо) потрібно буде витратити близько 1,5 млрд гривень для виконання Закону.

Хоча відповідно до його абзацу 2 ч. 4 ст. 22 дозволи, ліцензії, сертифікати, декларації, погодження та інші дозвільні документи, що були видані підприємствам, щодо яких було прийнято рішення про злиття з господарським товариством, приєднання до господарського товариства чи перетворення в господарське товариство є чинними для юридичних осіб – правонаступників на строк, на який вони були видані, я вважаю, що до більшості таких дозвільних документів варто буде внести відповідні зміни.

Починати все з «чистого листа»

Справа в тому, що актуальна судово-господарська практика, яка напрацьовувалася судами господарської юрисдикції понад 20 років втрачає актуальність після скасування ГК Законом. Тому, чинність дозволів та ліцензій цілком ймовірно доведеться доводити під час судового розгляду з «чистого листа». Це особливо стосується державних та комунальних підприємств, де сформовано чимало практики щодо специфіки діяльності та правового статусу їх майна.

Тож чи дійсно варто було скасовувати ГК, абизапровадити до законодавства всі вищевказані зміни. Безальтернативне скасування кодексу створить чимало прогалин у законодавстві, починаючи від спорів щодо підвідомчості судових справ господарським судам, закінчуючи відсутністю законодавчого визначення значної кількості термінів від господарської діяльності до господарського договору.

На мою особисту думку, створення належних правових умов для ведення бізнесу в Україні та ефективне управління державним майном варто здійснювати лише шляхом модернізації господарського законодавства із збереженням його кодифікованої форми. Можна змінити його назву та назвати його не Господарським, а Комерційним чи Підприємницьким кодексом, але слід зберегти кодифіковану форму із зазначенням загальних принципів господарського законодавства та актуальної термінології. Сподіваємося, що вищевказаний Закон є лише початком комплексної реформи господарського законодавства, яка завершиться виділенням та конкретизацією норм комерційного спрямування, вибором оптимальних форм та засобів управління державним майном для формування ефективного господарського законодавства.

Оренда землі в Україні як у Нідерландах

Ставки за оренду сільськогосподарських земель на державних аукціонах українського Земельного банку досягають 960 доларів США за гектар. Це значно більше, ніж у Нідерландах, де оренда найдорожча в Європі.

Про це пише польське видання Farmer.pl. За його інформацією: повідомляє український портал Liga.net, у жовтні та листопаді на державних аукціонах Земельного банку, що проводиться на платформі Prozorro, переможці в середньому дев'ять разів підвищували стартові ставки орендної плати. Рекорд встановлено на аукціоні найбільшої ділянки площею 4 тисячі гектарів у Кіровоградській області. Там орендар перевищив початкову ціну в 11 разів, запропонувавши 40 тисяч гривень (960 доларів) за гектар!

Натомість за даними Eurostat, найвищі ставки орендної плати за сільськогосподарські землі в ЄС фіксуються в Нідерландах. У 2022 році середня ціна оренди там становила 843 євро (885 доларів США) за гектар. Ціни на оренду сільськогосподарських земель в Україні вже наближаються до цього рівня, особливо в найбільш родючих та відносно спокійних регіонах країни.

Як пише Liga.net, серед українських аграріїв уже з'явився жарт, що шалене зростання орендної плати пояснюється тим, що в Україні дозволять вирощування маку та конопель для виробництва наркотиків. Лише так можна пояснити такий стрімкий стрибок цін. Більшість фермерів, які займаються вирощуванням зернових і однорічних культур, вважають, що плата понад 20 тисяч гривень за гектар на рік суперечить економічній доцільності.

Зростання витрат на виробництво. Володимир Нагорний, керівник української агенції нерухомості Volodar, зазначає, що при нинішніх витратах на агровиробництво гранично вигідною ставкою оренди є 700 доларів за гектар. Однак постійні витрати продовжують зростати. Наприклад, цього року підвищено акциз на пальне, яке становить 15% виробничих витрат. Крім того, українське законодавство поступово адаптується до вимог ЄС, що також значно ускладнює та здорожчує агробізнес.

Трудові права в контексті сучасної гіг-економіки:

як захистити себе?

У цій публікації розглянено основні проблеми, з якими стикаються фрілансери, самозайняті і тимчасові працівники, зокрема питання захисту трудових прав, соцзабезпечення та умов праці.

Дмитро ЗЕНКІН,
адвокат

Про проблему загалом

Із бурхливим розвитком гіг-економіки в Україні все більше людей обирають нетрадиційні форми зайнятості, такі, як фріланс, проектні роботи або короткострокові контракти. Така гнучкість є привабливою для багатьох, але вона також викликає запитання щодо правового статусу таких працівників та їхніх трудових прав.

Українське законодавство, зокрема Кодекс законів про працю України (КЗпП), традиційно орієнтоване на стандарти постійної зайнятості. Однак на початку 2024 року до нього було внесено низку змін, спрямованих на регулювання нових форм трудових відносин, що виникли внаслідок розвитку технологій та змін у світовій економіці.

Фрілансери, самозайняті та тимчасові працівники, які є ключовими учасниками гіг-економіки, стикаються з низкою проблем, що стосуються захисту їхніх трудових прав, соціального забезпечення, умов праці та укладення трудових договорів.

Основні проблеми

Почнемо з основних проблем. Найперше це відсутність стабільності і гарантій доходу. Фрілансери та самозайняті особи зазвичай не мають постійних роботодавців, що робить їхній дохід непередбачуваним. Відсутність стабільного доходу може створювати фінансові труднощі, особливо в кризові періоди або у випадку хвороби.

Друга проблема – неврегульовані трудові відносини. Багато гіг-працівників працюють без формальних трудових договорів. Це позбавляє їх правової захищеності та можливості звертатися до суду або інших органів у разі конфлікту. Відсутність чітких умов праці, зокрема щодо оплати праці, ро-

бочого часу чи обов'язків, підвищує ризик експлуатації.

Третя – відсутність соціальних гарантій. Фрілансери та тимчасові працівники часто не мають доступу до таких стандартних соціальних гарантій, як оплачувані відпустки, лікарняні листи, пенсійні виплати чи страхування від нещасних випадків. Через це вони не отримують належного захисту в разі втрати працездатності чи настання старості.

У цьому ряду також непередбачувані умови праці. Тимчасові працівники можуть стикатися з ситуаціями, коли робоче навантаження або умови змінюються без попередження. Це стосується не лише обсягу роботи, але і її характеру, що може негативно впливати на якість життя та здоров'я працівника.

Є ще трудові договори з дискримінаційними умовами. У багатьох випадках працівники підписують договори, в яких зазначаються несправедливі або дискримінаційні умови, зокрема щодо компенсації за понаднормову роботу, відсутність оплати за вихідні дні чи роботу в святкові дні.

Серед проблем і складність захисту прав через відсутність профспілок. Гіг-працівники, як правило, не входять до профспілок, які могли б відстоювати їхні права. Це ускладнює колективну боротьбу за покращення умов праці та підвищення рівня соціального забезпечення.

Договірні відносини в гіг-економіці

Одним з найбільших викликів для фрілансерів є врегулювання договірних відносин з клієнтами. Договір цивільно-правового характеру часто стає основним документом, який регулює ці відносини. Важливо звернути увагу на статтю 627 Цивільного

кодексу України, яка встановлює свободу договору, а також на статтю 6 цього ж кодексу, що вказує на законність угод. Однак така свобода не завжди означає захист прав, адже часто умови диктуються замовником.

Статус працівника та соціальні гарантії

Одна з головних проблем полягає в розмежуванні понять «найманий працівник» і «незалежний підрядник». Від цього залежить право на соціальні гарантії: відпустки, лікарняні та пенсійне забезпечення. Нова редакція статті 21 КЗпП накладає певні критерії для визначення статусу працівника з гіг-сфери. Водночас важливо відзначити рішення Верховного Суду у справі № 760/3234/21, яке стало прецедентом у разі визнання статусу фрілансера як працівника з відповідними гарантіями.

Податкові аспекти

Податкове законодавство, зокрема Податковий кодекс України, також зазнало змін у 2024 році. Фрілансери тепер можуть скористатися спеціальним режимом оподаткування фізичних осіб-підприємців, що забезпечує спрощене декларування доходів та зниження податкового навантаження. Важливо слідкувати за податковими змінами в статтях 177 та 291 ПКУ.

Виклики цифровізації. З появою платформ для фрілансу, багато питань виникає у сфері захисту даних, що регулюється Законом України «Про захист персональних даних». Відносини на платформах, таких як Upwork або Freelancehunt, потребують додаткової уважності при наданні персональних даних і забезпеченні їх захисту.

Виклики та перспективи правового регулювання

Що можна зробити для захисту своїх прав:

– укладати формальні договори: укладаючи письмові договори із замовниками або роботодавцями, гіг-працівники можуть

уникнути багатьох конфліктів і зловживань. У договорі повинні бути чітко прописані обов'язки, оплата праці, терміни виконання та можливі штрафи за порушення умов.

– звернути увагу на питання страхування: самозайняті особи можуть самостійно забезпечувати себе медичним страхуванням або пенсійними внесками, аби забезпечитися на випадок непередбачуваних обставин.

– шукати підтримку через професійні об'єднання: існують професійні спільноти та асоціації фрілансерів, які можуть допомогти з юридичною консультацією, захистом прав або навіть колективними переговорами з замовниками.

– звертатися за правовою допомогою: у випадку порушення прав, фрілансери можуть звертатися до юристів, адвокатів або громадських організацій, які спеціалізуються на захисті трудових прав. Це особливо важливо у випадку відмови в оплаті праці або несправедливих умов.

Як післяслово

Таким чином, хоча гіг-економіка відкриває нові можливості для самореалізації та доходу, вона також несе й низку ризиків, з якими потрібно навчитися працювати, а розвиток трудового законодавства повинен іти в ногу з часом. Минулий рік засвідчив, що в Україні існує тенденція до адаптації правил під нові форми зайнятості, однак є ще багато інших викликів. Необхідність правової визначеності, соціальної захищеності та податкового комфорту для гіг-працівників є ключовими питаннями, що стимулюють суспільні і правові дискусії.

Подальше вдосконалення законодавства та розвиток судової практики залишаються важливими передумовами для формування сприятливого ринку праці, де права кожного, незалежно від форми зайнятості, будуть належним чином захищені.

Як можна оскаржити дарчу:

В яких випадках договір буде визнано недійсним?

Іноді юридична сила документа може опинитися під великим питанням. Дарча на квартиру, будинок чи іншу нерухомість – це документ, який можна не лише оформити, а й навіть оскаржити та через суд визнати недійсним. Адвокатка адвокатського об'єднання «Globa & Globa» Катерина Пономаренко пояснила, чи можна оформити майно на особу без її присутності та чи оспорюється дарча на практиці в Україні?

Чи оформляється дарча на будинок або квартиру без присутності обдаровуваного?

Людина, яка бажає подарувати майно або отримати його, має розуміти чи можна оформити дарчу без присутності обдаровуваного? Держава, а точніше, законодавство країни, в цьому питанні накладає обмеження.

За словами Пономаренко, без присутності обдаровуваного дарчу не можна оформити, оскільки це двосторонній договір, його мають підписати дві сторони – дарувальник і обдарований. Договором передбачено, що дарувальник передає обдаровуваному майно у власність, а обдарований приймає його. А володіння певним майном передбачає не тільки права, а й обов'язки.

Експертка пояснила, чи можуть прямі спадкоємці оскаржити дарчу та в яких випадках є можливість розірвати договір? Згідно сказаному, якщо не минув строк позовної давності (1 рік від дня підписання дарчої), то дарча може бути розірвана судом у випадках, якщо:

1. Обдарований вчинив злочин проти життя, здоров'я або власності дарувальника чи членів його сім'ї. Може йтися не тільки про пряме вчинення такої шкоди, а й про загрозу її заподіяння.

2. Обдарований навмисно вбив дарувальника. В такому разі дарчу можуть розірвати на вимогу спадкоємців дарувальника.

3. Обдарований може знищити або пошкодити майно, яке має для дарувальника велику цінність, наприклад, історичну або культурну.

Дарча на будинок чи квартиру також оскаржується, якщо обдарований порушив обов'язок на користь третьої осо-

би – не вчинив якихось дій, прописаних у договорі, наприклад, не передав гроші чи інше майно у власність, не надав право довічного користування даром чи його частиною тощо. В тому разі, якщо дарча буде розірвана, дар дарувальнику повертається у власність у натурі або обдарований повинен компенсувати йому вартість подарованого.

Чи оскаржується дарча?

Так, це може зробити будь-яка сторона, а також особа, яка не є стороною договору, але вчинення правочину впливає на права такої особи, наприклад спадкоємці майна.

Катерина Пономаренко нагадала, що дарча також може бути визнана недійсною в суді, якщо є такі підстави:

– невідповідність умов договору дарування положенням законодавства;

– відсутність в одній зі сторін (наприклад дарувальника) цивільної дієздатності;

– вчинення дарування під примусом;

– вчинення дарування за відсутності спрямованості на реальне настання правових наслідків з метою приховування майна, наприклад;

– усупереч інтересам правам та інтересам малолітніх, неповнолітніх або непрацездатних дітей тощо.

Дарча на квартиру не потребує оскарження в разі смерті обдаровуваного. Якщо договір дарування було оформлено з відкладальною обставиною, а обдарований ще не отримав майно у власність, то в такому разі власником майна залишиться дарувальник, а якщо обдарований помер, отримавши право на власність подарованого майна, то майно отримають його спадкоємці.

Зарплати, депозити, оренда:

хто і з яких доходів має сплачувати військовий збір?

Як відомо, розмір військового збору збільшили з 1,5% від доходу до 5%. Хто зобов'язаний його платити? Для початку нагадаємо, в кінці 2024 р. Президент Володимир Зеленський підписав закон про підвищення податків. Зміни торкнулися передусім збільшення ставки військового збору. Він сплачується з доходів, які отримують громадяни. Нагадаємо, такий збір тимчасово запровадили в 2014 році з метою фінансування Збройних сил України.

Однак, як відомо, немає нічого більш постійного, аніж тимчасове. Цей податок проіснував до 2022 року, а наразі на нього поклали функцію збільшення доходів бюджету для фінансування інтенсивних воєнних дій. З яких доходів треба сплачувати військовий збір і хто відчує на собі підвищення податку?

З яких доходів треба сплачувати військовий збір?

Упродовж десяти років ставка військового збору не змінювалася й становила 1,5% від отриманого доходу. З 1 січня цього року її розмір, як відомо, збільшено до 5%. Виняток зроблено для військовослужбовців та співробітників силових структур. Зазначимо й те, що підвищену ставку цього збору запровадили тимчасово. Вона діятиме до скасування воєнного стану в Україні, а з 1 січня наступного року повернеться стара ставка – 1,5%.

Це визначено в статті 163 Податкового кодексу. Мова про доходи, які офіційно працевлаштована особа отримує від роботодавця, а також дивіденди та доходи, отримані за кордоном.

Доходи, з яких треба платити військовий збір:

- зарплата (основна й додаткова, заохочення та компенсації);
- лікарняні виплати;
- доходи за цивільно-правовими угодами;
- доходи від продажу рухомого й нерухомого майна (якщо така угода укладається двічі і більше разів за рік);
- авторські винагороди;
- доходи від надання права користування нематеріальними активами (роялті);
- вихідна допомога при звільненні;
- доходи від надання майна в оренду чи лізинг;
- дивіденди і процентні доходи за депозитами для фізосіб;
- подарунки у грошовій, натуральній або нематеріальній формах, додаткові виплати, оплата навчання або корпоративного одягу;
- спадкові виплати, крім спадщини від родичів першого та другого ступенів споріднення. Далі детальніше про те, хто й скільки має сплачувати військового збору?

Із заробітної плати

Військовий збір стягується з доходів фізичних осіб, юридичних осіб та підприємців. Так, із 2025 року із зарплат працівників утримуватимуть загалом не 19,5%, а 23% (18% – податок на доходи фізичних осіб або ПДФО, 5% – військовий збір). Також 5% збору платитимуть резиденти «Дії.Сіті».

Сплачуватимуть податок на армію зі своїх доходів і фізособи-підприємці: ФОП першої, другої та четвертої груп – 10% від мінімальної зарплати (наразі 800 грн), ФОП третьої групи – 1% від отриманого доходу. Зазначимо, що для різних категорій платників існують різні строки сплати збору. ФОП першої, другої та четвертої груп сплачують збір авансом кожного місяця до 20 числа. Військовий збір також можна заплатити наперед за весь рік. ФОП третьої групи повинні сплатити збір протягом десяти календарних днів після подання податкової декларації за квартал. Декларацію за перший квартал 2025 року слід подати до 12 травня, тому заплатити податок потрібно до 22 травня.

Із доходів від нерухомого та рухомого майна

Під час укладення договору купівлі-продажу нерухомості необхідно сплатити такі обов'язкові платежі: державне мито, ПДФО, військовий та пенсійний збори. Дохід від продажу першої квартири в році не оподатковується ПДФО і військовим збором, від продажу другої – платяться 5% ПДФО і 5% військового збору, третьої та наступних – 18% ПДФО та 5% військового збору. Також податки доведеться заплатити з проданої квартири, якщо вона була у власності менше трьох років.

Податок на житлову нерухомість: хто і скільки має заплатити?

Аналогічна ситуація – з продажем рухомого майна: автомобілів, мопедів і мотоциклів. Власник, який вирішив продати транспортний засіб протягом одного року, має сплатити такі податки: продаж першо-

го авто – 0%, продаж другого авто – 5% ПДФО від вартості авто та військовий збір 5%, продаж третього авто і наступних автомобілів – 18% ПДФО від вартості авто та військовий збір 5%.

Під час продажу автобуса, вантажівки, причепа, трактора та спеціальної техніки стягуються податок у розмірі 5% і 5% військового збору навіть за першу операцію в році. З третього і наступних продажів потрібно заплатити сумарно 23% податків від оціночної вартості транспортних засобів.

Платити податки потрібно і з доходів, отриманих за здавання майна в оренду. Якщо людина здає квартиру в оренду, вона повинна подати декларацію за підсумками року й сплатити ПДФО та військовий збір. Подати таку декларацію потрібно до 1 травня наступного року, а сплатити податки – до 1 серпня.

Чи не призведе збільшення ставки військового збору до підвищення орендної плати? «Значна частина квартир здається без договорів з оплатою на картку або готівкою. З цих доходів українці рідко сплачують податки. Якщо для власників військовий збір буде великим фінансовим тиском, вони повернуться в тінь або не виходитимуть із неї», – каже бізнес-директор компанії ЛУН Денис Суділковський.

На його думку, будуть і ті, хто використовує зростання податків як аргумент для підвищення орендної плати. «Швидше за все, це станеться, якщо гривня послабиться. Значна частина орендодавців, особливо в західних регіонах країни, прив'язує орендну плату не до гривні, а до долара. Тому краще стежити за попитом, пропозицією, курсом валют та інфляцією», – зазначив наш співрозмовник.

Із фінансових інструментів

Платити військовий збір потрібно і з дивідендів. З нарахованих відсотків за депозитом за вкладника сплачуються 18% ПДФО та 5% військового збору. Якщо ставка за депозитом становить 11,5% річних, то після сплати всіх податків власник отримає 9,26%. Це саме стосується й отриманого банківського кешбеку, а виплати за програмою «Національний кешбек» звільнили від оподаткування ПДФО та військовим збором.

Не оподатковуються доходи від ОВДП і зовнішніх облігацій України (євробондів). Тож тих, хто інвестував у державу, підвищення податку не торкнеться.

Із яких доходів не треба платити військовий збір?

До доходів, з яких не треба платити військовий збір, належать декретні виплати, житлові субсидії, аліменти, гроші на відрядження. Збір також не стягується з подарунків, якщо їх вартість не перевищує 25% мінімальної зарплати (наразі 2 тис. грн), або якщо дарувальником є родич першого (батьки, чоловік, дружина, діти) і другого (брати, сестри, бабусі, дідусі, онуки) ступенів споріднення.

Під час дії воєнного стану не сплачують військовий збір представники ЗСУ, Нацгвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, Держохорони, МВС, Держспецзв'язку, Управління державної охорони. Збір не стягується тільки з доходів, які належать до грошового забезпечення (посадовий оклад, надбавка за вислугу років). Якщо ж військовий буде здавати квартиру в оренду, то з цього доходу він має заплатити збір 1,5%. Крім того, не платити військовий збір можуть ФОПи, які мобілізувалися (протягом усього періоду служби), а також ФОПи першої та другої груп, чия податкова адреса розташована в районах боїв чи на тимчасово окупованих територіях.

Повернення судового збору

Сьомого січня набув чинності наказ Міністерства фінансів України від 26.11.2024 р. № 606 «Про внесення змін до Порядку повернення (перерахування) коштів, помилково або надміру зарахованих до державного та місцевих бюджетів» (далі – Порядок).

Попередньо цим Порядком було передбачено, що до органів Казначейства разом із заявою про повернення коштів з бюджету та оригіналом/копією платіжної інструкції, яка підтверджує перерахування коштів до бюджету, необхідно було подавати ще й засвідчену належним чином копію судового рішення. Наразі така вимога відсутня.

З урахуванням зазначених змін уже з 7 січня органи Казначейства здійснюють повернення коштів в усіх випадках виключно на підставі електронного подання, сформованого відповідним судом. Крім попередньо встановлених реквізитів, у своїй заяві щодо повернення коштів з бюджету заявник додатково має зазначати дату та номер судового рішення, яке набрало законної сили (у разі повернення судового збору, за винятком помилково зарахованого) та суму коштів, що підлягає поверненню (перерахуванню).

У свою чергу, суд за заявою платника та наявності підстав формує в системі дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство» із використанням засобів криптографічного захисту цієї інформації електронне подання про повернення з бюджету судового збору та направляє його на виконання до відповідного органу Казначейства.

У випадку повернення помилково внесених коштів, розгляд питання про їх повернення здійснюється судом на підставі заяви на повернення коштів із доданим до неї оригіналом /копією документа, що підтверджує сплату коштів. У випадку ж повернення коштів у межах розгляду конкретної судової справи питання про їх повернення вирішується судом у процесуальному порядку. У разі задоволення судом заяви на повернення коштів/судового збору, електронне подання на їх повернення буде формуватися судом після набрання судовим рішенням законної сили.

Справедлива індексація розміру виплат:

Верховний суд зобов'язав ПФ провести індексацію пенсії

Верховний Суд зобов'язав Пенсійний фонд здійснити коректний розрахунок розміру індексації пенсії із застосуванням коефіцієнта збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні.

Світлана ПРИЙМАК,
юристка

Загалом по темі

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є важливою складовою соціальної політики держави. Його функціонування і розвиток визначають не лише фінансову стабільність пенсіонерів, але й створюють механізм мотивації до участі в офіційній трудовій діяльності, вносячи певні соціальні зміни в суспільстві.

Проте, попри встановлені принципи, дотримання цих норм на практиці виявляється нелегким завданням. Як і в багатьох інших правових сферах, виникають численні суперечності, що мають не тільки правовий, але й моральний вимір, адже пенсія для багатьох людей – це не просто грошова допомога, а плата за багаторічну працю.

Пенсія – це не просто соціальний платіж, це результат багаторічної праці та інвестицій у своє майбутнє. Та коли приходить час отримувати заслужене, нерідко виникають ситуації, коли нарахована сума не відповідає нашим очікуванням. І тут важливо пам'ятати: кожен громадянин має право захистити свої інтереси, навіть якщо справа стосується органів Пенсійного фонду України.

Не секрет, що судові спори з ПФУ часто виникають через некоректний розрахунок пенсії, або через відмову у проведенні перерахунків, індексацій та інших необхідних коригувань. В Україні ситуація з пенсійними виплатами залишається досить складною, але законодавство все ж надає можливості для захисту прав громадян, зокрема через оскарження рішень Пенсійного фонду в суді.

Претензії до нарахування пенсії: чи завжди правильно розраховано?

Справедливість нарахування пенсії, здавалося б, повинна бути очевидною, проте на практиці це питання часто викликає труднощі. Найбільш поширеними претензіями щодо некоректного розрахунку суми пенсії. А виникають вони через помилки в обчисленні стажу або розміру заробітної плати, з якої здійснюється нарахування. Важливо пам'ятати, що навіть незначні неточності можуть призвести до суттєвої різниці в розмірі виплат. Наприклад, у разі, якщо ПФУ не врахував окремі періоди трудової діяльності, не було проведено перерахунку на підставі нових документів, це можна оскаржити в суді. Звісно, для цього необхідно підготувати конкретні докази: довідки про розмір заробітної плати, медичні документи, які підтверджують ваші періоди працевлаштування чи перебування в декреті. Практика доводить, що в разі наявності підтверджень, суди можуть приймати рішення на користь заявника, навіть якщо іноді здається, що позиція ПФУ непорушна.

Перерахунок пенсії: чому часто не враховуються нові довідки?

Для багатьох військових пенсіонерів одним із найбільших каменів спотикання є питання перерахунку пенсії на основі нових довідок про грошове забезпечення. Цей процес іноді затягується або навіть зовсім не відбувається через бюрократичні затримки або некоректне оформлення документів.

Зазвичай, для військових пенсіонерів важливими є довідки, що містять актуальні дані про розмір грошового забезпечен-

ня на час служби. Відповідно, якщо Пенсійний фонд не врахував ці документи під час проведення перерахунку, пенсіонери мають право вимагати коригування нарахувань. Враховуючи, що військові пенсії часто є значними, такий перерахунок може суттєво змінити розмір виплат, а отже, й покращити фінансове становище пенсіонера. Якщо такі перерахунки не відбуваються своєчасно, пенсіонер має право звернутися до суду з вимогою про проведення коригування на основі нових документів.

Чи справедливо обмежено право на індексацію?

Одна з найбільш складних та суперечливих тем – індексація пенсій. В Україні існує законодавче обмеження щодо того, що пенсії, призначені за останні три роки, не підлягають індексації на повну суму. Відповідно до постанов Кабміну, це правило було введено через те, що пенсії, призначені в цей період, ще не встигли «застаріти» в економічному сенсі. Однак, такі обмеження часто викликають хвилю невдоволення серед пенсіонерів.

При тому треба розуміти, що індексація є правом громадян, а не привілеєм, і будь-яке обмеження цього права – це питання доцільності. В окремих випадках пенсіонери мають право вимагати індексації в повному обсязі, навіть якщо пенсія була призначена впродовж останніх трьох років. Справедлива індексація повинна здійснюватися на основі реальних змін вартості життя, а не на основі довільних рішень органів Пенсійного фонду.

Стаття 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає чіткі принципи функціонування пенсійної системи. Однак реальна практика показує, що втілення цих принципів на рівні державних органів не завжди є бездоганним, зокрема питання індексації пенсій і диференціації розмірів пенсій залежно від заробітної плати чи страхового стажу продовжує залишатися в центрі уваги, викликаючи дискусії серед правників та пенсіонерів. Законодавче визначення умов

і порядку пенсійного страхування є основою для створення стабільної системи. Це забезпечує рівність і прозорість для всіх учасників пенсійної системи, що повинно гарантувати доступ до справедливих умов нарахування пенсій. Водночас, з'являються ситуації, коли саме застосування цих норм може викликати труднощі. Наприклад, невідповідність нормативно-правових актів Конституції або міжнародним стандартам, що призводить до численних судових суперечок і навіть порушень прав громадян.

Розмір пенсії визначається не лише на основі тривалості трудового стажу, але й на підставі заробітної плати, з якої сплачувалися внески до Пенсійного фонду. Цей принцип покликаний забезпечити рівність і справедливості, а також стимулювати громадян до офіційного працевлаштування. Однак, у реальності є численні випадки, коли зазначені принципи не виконуються належним чином, що, в свою чергу, породжує складнощі, пов'язані з перерахунком пенсій або їх індексацією.

Зарубіжний досвід

Аби ясніше зрозуміти проблему, давайте звернемося до міжнародного досвіду. Наприклад, у деяких країнах Європи, таких як Німеччина, Великобританія чи Франція, питання пенсійного страхування та індексації пенсій не тільки чітко врегульовані законодавчо, але й передбачають значно більше контролю з боку державних органів. Підвищення пенсій у цих країнах здійснюється на основі більш гнучкої системи, яка враховує зміну рівня інфляції, середньої заробітної плати та навіть очікуваної тривалості життя громадян. Це дозволяє пенсіонерам відчувати себе впевнено, оскільки індексація їхніх пенсій гарантується на законодавчому рівні.

Але не завжди ситуація виглядає настільки позитивно. У багатьох країнах, наприклад, в Італії чи Греції, ми можемо спостерігати зворотну ситуацію, коли невідвищення пенсій або затримка їх індексації призводить до серйозних соціальних протестів і звернень до суду. Проблеми виникають через економічні кризи, високий рівень державного боргу або нестабільність на ринку праці. Це, безумовно, має серйозні наслідки для соціальної політики країни.

Що таке індексація грошових доходів?

Та повернемося в Україну. Кожна людина, яка живе в нашій країні, стикається з проблемою зростання цін на основні товари та

послуги. Для більшості з нас це виклик, що потребує оперативного вирішення та адаптації. Однак, що робити, коли заробітні плати або пенсії не встигають за інфляцією? Як держава може допомогти своїм громадянам у таких умовах? Саме тут виявляється важливість індексації грошових доходів населення, законодавчо визначеного механізму, що має на меті підтримання купівельної спроможності.

Індексація грошових доходів населення – це встановлений механізм підвищення доходів, що дозволяє частково або повністю компенсувати підвищення вартості споживчих товарів та послуг. В Україні цей процес регулюється Законом України «Про індексацію грошових доходів населення», і саме його норми є основою для забезпечення економічної стабільності та соціальної підтримки громадян. Згідно з цим законом, індексації підлягають не всі доходи громадян, а лише ті, що мають регулярний характер, наприклад, заробітні плати, пенсії та інші соціальні виплати. Проблема індексації стала особливо актуальною в умовах економічних криз, коли інфляція зростає швидше за доходи громадян.

Основні принципи індексації в Україні

Згідно з положеннями статті 2 Закону «Про індексацію грошових доходів населення», індексації підлягають грошові доходи, що одержуються громадянами в гривнях на території України. Це дає можливість частково відшкодувати подорожчання основних товарів та послуг. Система працює, коли величина індексу споживчих цін перевищує поріг індексації, встановлений на рівні 103%. Така індексація має на меті зберегти купівельну спроможність населення. Порядок її проведення визначає Кабінет Міністрів України, що дозволяє варіювати механізм та забезпечувати його адекватність реаліям економіки.

Вплив індексації на пенсії

Особливу увагу в законодавстві приділено пенсійним виплатам. Індексація пенсій має на меті підтримання життєвого рівня пенсіонерів у зв'язку з постійним зростанням цін. Цей процес був удосконалений у 2022 році, коли було запроваджено новий порядок ін-

дексації пенсій. Основним інструментом є коефіцієнт збільшення, що залежить від показника зростання споживчих цін та середньої заробітної плати. Це дозволяє пенсіонерам отримувати додаткові кошти в умовах економічної нестабільності. Важливо зазначити, що таке підвищення може бути навіть більше, ніж просто компенсація інфляції, якщо дозволяють умови Пенсійного фонду.

Ще трохи зарубіжного досвіду

Система індексації є важливим елементом соціальних гарантій у багатьох країнах. Наприклад, у Німеччині індексація пенсій проводиться двічі на рік, враховуючи як інфляцію, так і зміни в середній заробітній платі. Такий підхід дозволяє гарантувати, що пенсіонери не лише отримують компенсацію від інфляції, але й можуть покрити зростаючі потреби в результаті підвищення рівня заробітної плати.

У США індексація пенсій здійснюється за допомогою механізму, який враховує індекс споживчих цін (CPI). Це дозволяє коригувати пенсії в залежності від змін у вартості життя. Важливою особливістю є те, що в США індексація не тільки компенсує інфляцію, але й враховує зміни в реальному рівні життя, що дозволяє пенсіонерам зберігати або навіть покращувати свій життєвий рівень.

Чи достатньо цього для підтримки громадян?

З одного боку, індексація є важливим механізмом для підтримання купівельної спроможності населення. Однак слід зазначити, що в умовах високої інфляції та економічної нестабільності цього може бути недостатньо. В Україні, де ціни на багато товарів і послуг можуть зростати дуже швидко, індексація не завжди встигає за реальними змінами у вартості життя.

Звісно, на це впливають й інші фактори, такі, як дефіцит коштів у державному бюджеті, відсутність довгострокової стабільності в економіці, а також недостатній рівень соціального забезпечення для окремих категорій населення. Тому хоча індексація – це необхідний крок, вона не може бути єдиним інструментом у боротьбі з бідністю й нерівністю.

Продовжуючи тему (не) коректного розрахунку індексації пенсій

В Україні ж, незважаючи на розвиток законодавства, неврегульовані питання, зокрема пов'язані з індексацією пенсій, продовжують викликати масу правових спорів. Яскравим прикладом є індексація пенсій у 2022 і 2023 роках, коли пенсіонери вимушені були звертатися до адвокатів й з їх допомогою йти до суду за зобов'язанням здійснити коректний перерахунок пенсії з урахуванням

своїх прав, але з певними обмеженнями. Звісно, це також створює відповідні труднощі, особливо коли людина дізнається про порушення своїх прав тільки через значний час після того, як сталося порушення.

Про перспективи та вдосконалення механізму

Незважаючи на існуючі виклики, є певні шляхи для вдосконалення індексації. Один із важливих аспектів – збільшення прозорості механізмів визначення коефіцієнтів для індексації, а також збереження стабільності фінансування Пенсійного фонду, що дозволить покращити умови для проведення перерахунку пенсій у майбутньому. Іншим можливим напрямом є адаптація української системи індексації до міжнародних стандартів, що дозволить краще враховувати зміну реальних доходів та забезпечити більш адекватне відшкодування інфляцій-

Можна стверджувати, що пенсійна система в Україні потребує суттєвого вдосконалення.

індексаційних коефіцієнтів. Згідно з постановою Верховного Суду від 13 січня 2025 року по справі № 160/28752/23 (провадження № К/990/23359/24), порушення цих процедур з боку державних органів було визнано незаконним і пенсіонери отримали можливість добитися свого права на справедливу пенсію.

Але на цьому все не закінчується. Проблеми виникають не тільки на етапі обчислення пенсійних виплат, а й при їхніх виплатах. Виявляється, що навіть після виграних справ і затверджених рішень, в тому числі й на рівні Верховного Суду, багатьом громадянам доводиться неодноразово звертатися до суду для отримання виконання рішення.

У міжнародній практиці також трапляються приклади, коли суди беруть до уваги строки на звернення до суду. Так, у багатьох європейських країнах є чітко визначені строки для подачі позовів до суду, що дає змогу уникнути необґрунтованих і непотрібних суперечок, а також можливість більш ефективно реалізувати механізм правового захисту.

В Україні ж строк на звернення до суду в справах, пов'язаних із пенсійними виплатами, встановлений у шість місяців. І навіть якщо пенсіонери не встигли звернутися вчасно, вони мають можливість оскаржити порушен-

них витрат. Урахування зростання середньої заробітної плати на рівні держави, як це робиться в європейських країнах, могло б стати ефективним кроком для підтримки реального рівня доходів населення.

Як оскаржити рішення Пенсійного фонду?

Якщо ви зіткнулися з проблемою в урахуванні пенсії, не бійтеся оскаржувати рішення ПФУ в суді. Ваша позиція буде ґрунтуватися на законодавчих нормах та на практиці інших країн, де питання захисту пенсійних прав громадян перебуває під пильним контролем. Зокрема, в ряді європейських країн розгляд пенсійних суперечок має схожу практику, і суди частіше стають на бік позивачів, якщо йдеться про неправомірні відмови в проведенні перерахунків або індексації.

Важливо також враховувати, що оскарження відмови в перерахунку чи індексації пенсії може вимагати тривалого часу та ретельної підготовки. Необхідно чітко обґрунтувати свої вимоги, зібрати документи, що підтверджують ваші права, та звернутися до кваліфікованого адвоката, який допоможе вивести вашу справу на належний рівень.

Реальні виклики та практика у судових спорах з ПФУ

Варто визнати, що з часом, судова практика в Україні з питань нарахування та перерахунку пенсій стала більш системною та професійною. З кожним роком кількість успішних оскаржень зростає, а самі суди стають більш уважними до всіх деталей справи. Тим не менш, важливо розуміти, що кожен спір – це індивідуальний випадок, і не завжди можна передбачити результат. Проте, за умов належної підготовки та зібрання всіх необхідних документів, ви маєте реальний шанс на успіх.

Замість післяслова

Індивідуальна боротьба за належну пенсію є важливою складовою забезпечення соціальних прав громадян. Не бійтеся звертатися до суду, якщо ви вважаєте, що ваші права порушено. Справа не лише в грошах, а й у принципах справедливості та дотримання законів, які повинні працювати на користь кожного українця, незалежно від статусу чи місця проживання. Жодна неправомірня дія з боку Пенсійного фонду не повинна залишатися без уваги. А якщо ви відчуваєте, що ваша пенсія нарахована неправильно або не проведено жодних перерахунків, не зволікайте – боротьба за свої права має вирішальне значення для вашого майбутнього добробуту – звертайтеся до адвокатів, які займаються пенсійними питаннями.

Загалом же, зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що пенсійна система в Україні потребує суттєвого вдосконалення. І незважаючи на численні позитивні зміни в законодавстві, існує велика кількість «непередбачуваних» ситуацій, які виникають через неузгодженість правових актів або недосконалість процедур. У цьому контексті важливо, щоб пенсіонери мали реальний доступ до правового захисту й могли добитися відновлення своїх прав навіть у разі затримок або помилок з боку державних органів.

Індексація грошових доходів населення є важливою складовою частиною соціальної політики, яка дозволяє зберігати мінімальний рівень життя громадян у складних економічних умовах. Вона є ефективним інструментом підтримки купівельної спроможності, проте потребує постійного вдосконалення, аби відповідати на нові виклики та забезпечувати належний рівень соціальної підтримки для найбільш вразливих верств населення.

До Європи без кальянів:

чим важлива остання антитютюнова заборона Верховного Суду?

Право громадян на безпечно перебування у громадських місцях без ризику для здоров'я є фундаментальним.

Юлія МАНУЙЛОВА,
консультантка з юридичних питань
Громадської організації «Життя»

Кальянам у ресторанах не місце

В одному з останніх своїх рішень Верховний Суд України підтвердив абсолютну заборону куріння кальянів у закладах ресторанного господарства та визнав приготування кальянів у таких закладах формою реклами й стимулювання продажу тютюнових виробів. Зокрема, порушенням вважається не лише куріння кальянів у приміщеннях закладів ресторанного господарства, але й стимулювання продажу тютюну шляхом використання кальянів у таких закладах та розміщення інформації про тютюнові вироби в меню та на плакатах.

Верховний Суд чітко окреслив, що стилик ресторану не є місцем продажу тютюну відповідно до чинного законодавства, тому розміщення інформації про тютюнові вироби або пов'язані з цим послуги в меню закладу ресторанного господарства або на плакатах підпадає під заборону реклами та стимулювання продажу тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг. Таке рішення сприяє ефективному виконанню національного антитютюнового законодавства, підсилюючи інтеграцію України в єдиний європейський простір.

ЄС: «покоління без тютюну»

Європейський Союз активно працює над створенням середовища, вільного від тютюнового диму, адже саме тютюнопаління залишається однією з найбільших загроз для здоров'я громадян ЄС, забираючи життя близько 700 тисяч людей щороку. Для порівняння: в Україні від хвороб, спричинених вживанням тютюну, щороку помирає понад 100 тисяч людей.

Задля мінімізації негативного впливу тютюну на рівні ЄС запровадили Європейський план боротьби з раком (англ. – «Europe's Beating Cancer Plan») – політичне зобов'язання, метою якого є створення «покоління без тютюну».

В ЄС поставили за мету, щоб до 2040 року тютюнові вироби вживали менше 5% населення. Для досягнення цього існують загальноєвропейські директиви, які вимагають від держав мінімальну ставку податку на тютюнові вироби, заборону на ароматизовані продукти та загальні правила пакування.

Проте законодавство про заборону куріння у громадських місцях приймається країнами-членами ЄС на національному рівні з урахуванням положень Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну (РКБТ) від травня 2003 року, обов'язкової для Союзу та його держав-членів. Директива № 2014/40/ЄС наголошує, що держави-члени вправі врегулювати питання щодо вільних від тютюнового диму середовищ у межах своєї юрисдикції та мають стимулювати це робити.

Відповідно, у статті 8 Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну вказано, що кожна сторона активно сприяє прийняттю і здійсненню ефективних законодавчих, виконавчих, адміністративних і/або інших заходів, що забезпечують захист від впливу тютюнового диму на робочих місцях усередині приміщень, громадському транспорті й у закритих громадських місцях та у відповідних випадках в інших громадських місцях. На необхідності заборони куріння в закритих громадських місцях наголошується також і в Керівних принципах щодо імплементації статті 8 Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну, метою яких є зменшення рівня забруднення повітря вторинним тютюновим димом на робочих місцях (зокрема, в ресторанах) та громадських просторах.

На основі РКБТ ВООЗ і Керівних принципів у 2009 році для європейських країн була розроблена Рекомендація Ради щодо створення бездимного середовища. Цей документ пропонує низку заходів, спрямованих на зменшення впливу тютюнового диму, зокрема повну заборону куріння в

закритих приміщеннях та посилення профілактичних заходів.

Хоча виконання Рекомендації Ради є добровільним, вона визначає загальний напрямок боротьби з тютюнопалінням у Європі. У лютому 2013 року Європейська комісія опублікувала звіт, що підсумовує стан імплементації цієї Рекомендації, в якому зазначається, що всі країни ЄС вжили заходів для захисту громадян від впливу тютюнового диму, але національні заходи значно відрізняються за обсягом та сферою застосування.

3 грудня 2024 року Рада Європейського Союзу прийняла оновлену рекомендацію, яка акцентує увагу на оптимізації правового регулювання у сфері боротьби з поширеністю вживання тютюну шляхом посилення захисту здоров'я населення, зокрема дітей, від шкідливого впливу тютюнових виробів та споживання нікотинових продуктів. Документ розширює перелік громадських місць, на які має бути поширена заборона куріння. Тепер заборона діє на відкритих або напіввідкритих майданчиках, пов'язаних із закладами обслуговування (наприклад, дахи, балкони, веранди або внутрішні дворики), та відкритих просторах ресторанів, барів, кафе та інших подібних приміщень.

А що з цього вже імплементовано Україною?

Шляхом імплементації Директиви 2014/40/ЄС Україна також забезпечила гармонізацію національного законодавства з європейським *acquis* у сфері регулювання тютюнових виробів. Зокрема, був уточнений термінологічний апарат, що дозволило уніфікувати вимоги щодо заборонених з 2012 року реклами та стимулювання продажу тютюнових виробів, включно з тютюном для кальяну та тютюновими виробами для нагрівання (так звані «айкоси»). Тим більше, що ці заходи відповідають загальним принципам боротьби з тютюнопалінням, закріпленим у Рекомендації Ради ЄС 2003/54/ЄС. А відповідно до указу Президента № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та національної доповіді щодо їх реалізації, наша країна прагне знизити поширеність вживання тютюну до рівня 15% у 2025 році.

Стягнення з казначейства інфляційних втрат

Щодо стягнення з казначейства інфляційних втрат та 3% річних за несвоєчасне виконання рішення суду про стягнення коштів з державного органу

Євген МОРОЗОВ,
адвокат (судовий захист)

Суть проблеми

Одинадцятого січня минулого року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в рамках справи № 910/479/21 (ЄДРСРУ № 116231446) досліджував питання щодо стягнення з казначейства інфляційних втрат та 3% річних за несвоєчасне виконання рішення суду про стягнення коштів з державного органу відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України. За змістом статей 524, 533-535 і 625 ЦК України грошовим є зобов'язання, виражене в грошових одиницях, що передбачає обов'язок боржника сплатити гроші на користь кредитора, який має право вимагати від боржника виконання цього обов'язку. Тобто грошовим є будь-яке зобов'язання, в якому праву кредитора вимагати від боржника сплати коштів кореспондує обов'язок боржника з такої сплати.

Важливо. Згідно з ч. 2 ст. 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону про гарантії (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є: державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства.

Частиною 2 ст. 6 Закону України «Про виконавче провадження» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) визначено, що рішення про стягнення коштів із державних органів, державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ виконуються органами, що здійснюють

казначейське обслуговування бюджетних коштів. За ч. 1 ст. 5 Закону про гарантії в разі, якщо центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, протягом трьох місяців не перерахував кошти за рішенням суду про стягнення коштів, крім випадку, зазначеного в частині четвертій статті 4 цього закону, стягувачу виплачується компенсація в розмірі трьох відсотків річних від несплаченої суми за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду.

Деякі законодавчі тонкощі

ЦК України, прийнятий 16.01.2003 р., набрав чинності 1.01.2004 р., тоді як Закон про гарантії був прийнятий 5.06.2012 року та набрав чинності 1.01.2013 р. Стаття 625 ЦК України діє в незмінній редакції з часу набрання чинності цим Кодексом. Так само незмінним залишається припис ч. 1 ст. 5 Закону про гарантії, який не встановлює іншого, ніж у ч. 2 ст. 625 ЦК України, розміру процентів.

Згідно із частинами 1, 2 ст. 4 ЦК України основу цивільного законодавства України становить її Конституція. Основним актом цивільного законодавства країни є Цивільний кодекс. Актами цивільного законодавства є також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та цього Кодексу. Якщо суб'єкт права законодавчої ініціативи подав до Верховної Ради України проект закону, який регулює цивільні відносини інакше, ніж цей Кодекс, він зобов'язаний одночасно подати проект закону про внесення змін до ЦК України. Поданий законопроект розглядається Верховною Радою України одночасно з відповідним проектом закону про внесення змін до ЦК України.

Оскільки парламент прийняв Закон про гарантії після прийняття ЦК України, то йо-

го приписи не мають суперечити приписам зазначеного Кодексу. Прийняття законів, які регулюють однопредметні цивільні відносини інакше, аніж ЦК України, можливе тільки з одночасним внесенням змін до цього Кодексу (аналогічного підходу дотримався й Конституційний Суд України у рішенні від 13.03.2012 р. № 5-рп/2012 (абзац 7 пп. 3.1 п. 3 мотивувальної частини)). Якщо ЦК України та інший нормативно-правовий акт, який має юридичну силу закону, містять однопредметні приписи різного змісту, то пріоритетними є приписи Цивільного кодексу України (постанови Великої Палати Верховного Суду від 22.06.2021 року у справі № 334/3161/17; від 18.01.2022 р. у справі № 910/17048/17; від 29.06.2022 р. у справі № 477/874/19).

Велика Палата Верховного Суду вже зауважувала, що ст. 625 Цивільного кодексу розміщена в розділі I «Загальні положення про зобов'язання» книги 5 ЦК України. Тому приписи цього розділу поширюються як на договірні зобов'язання (підрозділ 1 розділу III книги 5 ЦК), так і на недоговірні (деліктні) зобов'язання (підрозділ 2 розділу III книги 5 ЦК). Отже, в ст. 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення (договір чи делікт). Приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань (постанови Великої Палати Верховного Суду від 11.04.2018 р. у справі № 758/1303/15-ц; від 16.05.2018 р. у справі № 686/21962/15-ц; від 19.06.2019 р. у справі № 646/14523/15-ц).

Позиція ВП ВС

Окрім того, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 19.06.2019 р. у справі № 646/14523/15-ц зробила висновок, за яким положення ст. 625 ЦК України передбачають, що зобов'язання можуть виникати безпосередньо з договорів та інших правочинів, передбачених законом, а також угод, які не передбачені законом, але йому не суперечать, а в окремих випадках встановлені актами цивільного законодавства цивільні права та обов'язки можуть виникати з деліктного зобов'язання та рішення суду.

Судове рішення про стягнення коштів є рішенням про примусове виконання обов'язку в натурі, тобто підтверджує грошове зобов'язання, зокрема те, що виникло у боржника у зв'язку із завданням ним шкоди потерпілому (кредитору) (постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.10.2023 у справі № 686/7081/21).

Практика ЄСПЛ

Усвідомлюючи необхідність поступу у вирішенні зазначеної проблеми та забезпечення належного виконання пілотного рішення ЄСПЛ у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», Велика Палата Верховного Суду у постанові від 16.05.2018 р. у справі № 686/21962/15-ц (п. 31) відступила від висновків Верховного Суду, викладених у постановках від 20.01.2016 року в справі № 6-2759цс15 (про те, що правовідносини стосовно виконання судових рішень урегульовані Законом «Про виконавче провадження» і до них не можна застосовувати приписи про цивільно-правову відповідальність за невиконання грошового зобов'язання (ст. 625 ЦК України)), а також від 2.03.2016 року в справі № 6-2491цс15 (про те, що ст. 625 ЦК України поширюється на порушення грошового зобов'язання, яке існувало між сторонами до ухвалення рішення суду, а ч. 5 ст. 11 цього кодексу не дає підстав для застосування положень ст. 625 ЦК України за наявності деліктних, а не зобов'язальних правовідносин). Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що в ст. 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення; приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не пе-

редбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань (п. 45 постанови).

Висновки

Отже, в разі неналежного виконання (прострочення) державою підтверженого (визначеного, конкретизованого) судовим рішенням її грошового зобов'язання перед кредитором до правовідносин щодо прострочення виконання грошового зобов'язання слід застосовувати приписи ч. 2 ст. 625 ЦК України. Аналогічні правові висновки викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 9.11.2023 р. у справі № 420/2411/19.

Отже, господарські суди попередніх інстанцій правильно врахували, що Закон про гарантії не обмежує поширення дії ст. 625 ЦК України на правовідносини щодо прострочення виконання боржником (зокрема, державою) його грошового зобов'язання, підтверженого (визначеного, конкретизованого) в грошовому еквіваленті судовим рішенням, зокрема не обмежує можливість стягнення інфляційних втрат, які є об'єктивним явищем і не залежать від волі кредитора чи боржника. Крім того, в ст. 625 ЦК України немає застережень про те, що її приписи застосовуються лише до тих право відносин, які не врегульовані іншими нормативно-правовими актами (аналогічні висновки, викладені в постанові Великої Палати Верховного Суду від 3.10.2023 р. у справі № 686/7081/21).

Враховуючи викладене, положення ч. 2 ст. 625 Цивільного кодексу України щодо стягнення з казначейства на користь позивача інфляційних втрат та 3% річних підлягають застосуванню до правовідносин за порушення строку перерахування коштів за рішенням суду про стягнення коштів з державного органу.

Злочин і покарання

Розмір основного покарання у виді штрафу не може бути меншим за розмір отриманої засудженим неправомірної вигоди.

Такого висновку дійшов Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду за результатами розгляду справи № 607/18731/23. У цьому кримінальному провадженні прокурор вказував, що апеляційний суд не перевірів доводи апеляційної скарги сторони обвинувачення про те, що місцевий суд призначив засудженому за ч. 2 ст. 369-2 КК України основне покарання у виді штрафу в розмірі 51 тис. грн, тобто меншому за розмір отриманої ним неправомірної вигоди, що суперечить приписам ч. 2 ст. 53 Кримінального кодексу України.

Скасовуючи ухвалу апеляційного суду й призначаючи новий розгляд у суді апеляційної інстанції, Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 2 ст. 53 КК України за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ), розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, або отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього кодексу.

Колегія суддів ККС ВС вважає, що суд апеляційної інстанції, погоджуючись із вироком місцевого суду в частині призначеного засудженому за ч. 2 ст. 369-2 КК України покарання у виді штрафу в розмірі 3 тис. НМДГ, що становить 51 тис. грн, залишив поза увагою те, що розмір фактично отриманої засудженим неправомірної вигоди становив 5 тис. доларів США (за курсом НБУ станом на 27 липня 2023 року – 182 850 грн), що суперечить положенням ч. 2 ст. 53 КК України.

Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 листопада 2024 року у справі № 607/18731/23 (провадження № 51-2725 км 24) – reyestr.court.gov.ua/Review/123193846. Із цим та іншими правовими висновками ВС можна ознайомитися в Базі правових позицій Верховного Суду – lpd.court.gov.ua.

Хто має право на додаткову відпустку для догляду за дитиною

Чи має право розлучений батько дитини з інвалідністю на додаткову відпустку? У розлучених батьків, за одним з яких залишається на вихованні дитина з інвалідністю, може поставати питання з отримання додаткової відпустки. Воно може турбувати тих батьків, які бажають забезпечити належний догляд за своїми дітьми. Про те, чи є таке право, роз'яснює Центрально-Західне міжрегіональне управління Держпраці.

Згідно з українським законодавством, додаткова відпустка працівникам із дітьми надається одному з батьків. Розлучений батько на рівні з матір'ю має право на таку відпустку, якщо він виховує дитину з інвалідністю. Однак існує важлива умова: мати дитини не повинна скористатися цією відпусткою протягом відповідного календарного року. Ця норма закріплена в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» від 15 квітня 2021 року № 1401-ІХ.

Для оформлення додаткової відпустки батько має подати до роботодавця такі документи:

заяву на відпустку; свідоцтво про народження дитини; документ, який підтверджує, що мати дитини не використала свою відпустку (наприклад, довідку з місця її роботи).

Варто зазначити, що батько, позбавлений батьківських прав, не має права на додаткову відпустку.

Дві пенсії одразу?..

У новому 2025 році деякі пенсіонери отримають аж дві пенсії одразу: кого це стосується?

Як ми з'ясували в профільному відомстві, пенсію в Україні в 2025 році буде переглянуто незначно, тому в більшості пенсіонерів розмір виплат майже не зміниться. Однак є категорії українців, які можуть оформити відразу дві пенсії, або одну пенсію з надбавкою до неї.

Таке право мають особи з інвалідністю, які отримують соціальну допомогу. Усі інші пенсіонери можуть претендувати тільки на одну виплату одночасно. Ми розповімо, як отримати дві пенсії та які документи потрібно зібрати?

Хто отримає дві пенсії серед людей з інвалідністю? Українці можуть отримувати дві пенсії одночасно, якщо мають інвалідність і право на надбавки до виплат – наприклад, за утримання іншої особи з інвалідністю або під час перебування в декреті. Таким українцям одночасно нараховують пенсію по інвалідності та надбавку до неї. Про це нам розповіли в департаменті соціального захисту населення. Доплата призначається, якщо особа з інвалідністю доглядає за дитиною з інвалідністю, дорослою особою з інвалідністю з дитинства I групи або самотньою особою з інвалідністю будь-якої групи, яка потребує стороннього догляду.

Звертатися за нарахуванням надбавки потрібно до найближчого відділення ПФУ. При

собі варто мати такі документи: заяву про призначення надбавки; копію свідоцтва про народження особи, за якою встановлено догляд; копії документів батька і матері, або копію рішення про смерть, позбавлення батьківських прав, зникнення безвісти одного з батьків (за потреби); довідку № 080-1/0 та копію наказу роботодавця про надання відпустки, якщо надбавку встановлюють у період декрету по догляду за дитиною.

Розмір надбавки може становити від 1 281-ї до 6 392-х гривень – залежно від групи та підгрупи особи, над якою встановлено догляд.

Ще один спосіб як отримати дві пенсії, – після смерті годувальника. Особи з інвалідністю з дитинства та діти з інвалідністю віком до 18 років можуть одночасно отримувати виплати із втрати годувальника та державну соціальну допомогу. Для отримання двох пенсій особа з інвалідністю має бути непрацездатною, нагадують у ПФУ. Непрацездатними, зокрема, вважаються: чоловік/дружина, батько/мати загиблого годувальника, якщо вони мають інвалідність або досягли віку 65 років; діти до 18 років тощо.

Підготувала Дар'я КРАРДАСЕВИЧ, спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**, шеф-редактор газети «Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**, заступник головного редактора газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**, голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**, академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**, академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**, директорка Українського Національного офісу інтелектуальної власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЩУК**, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**, суддя Конституційного Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**, доктор юридичних наук, доктор теології, член-кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**, завідувачка кафедри Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук;
- ▶ **Юрій ШЕМШУЧЕНКО**, академік Національної академії наук України, академік НАПрНУ

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик

Редакція газети – колективний асоційований член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник –** ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор** Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар** Олена ДОЦЕНКО (uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу правових новин** Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі** Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор** Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка** Дар'я КОСТЮКОВА

ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатите одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincpress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх поштових відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincpress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurinc.com.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincpress.com
yurinc.com.print@gmail.com
golovred@yurinc.com.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 12.02.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

«ЮРИНКОН ПРЕС» ТА «ЮРИНКОН ІНТЕР» ПРОПОНУЮТЬ:

РАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Стрельцов Є. Л. **Раціональний дискурс про кримінальне право:** монографія.
Юрінком Прес, 2024. 468 с.
ISBN 978-617-8498-00-9

У книзі систематизовані публікації, в яких досліджується проблема сучасного розвитку кримінального права і які були оприлюднені (надруковані) протягом останніх років у «Юридичному віснику України». Тому видання буде корисним для законотворців та їх консультантів, науковців, практиків, викладачів, докторантів й аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

Пацурківський П. П. **Мій погляд на право:** збірник наукових праць.
Юрінком Прес, 2024. 280 с.
ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого Історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КРИМІНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ РАДИТЬ: ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ЗЛОЧИНУ

Ковальський В. С., Кулик А. Г. **Кримінальна поліція радить: як не стати жертвою злочину:** наукове-популярне видання.

Юрінком Прес, 2024. 100 с.

ISBN 5-7707-3115-X

Перед вами книга, в якій стримано, але професійно ведеться розмова з читачем. Викладені в ній правила особистої безпеки нескладні й необтяжливі, але їх дотримання допоможе уникнути можливої біди, про що слід пам'ятати всім людям. Загальнокримінальна злочинність (крадіжки, пограбування, шахрайство, зґвалтування, хуліганство тощо) як у нас, так і на Заході майже не має істотних відмінностей. Отже, і заходи запобігання їй в основному збігаються. Сподіваємось, що це видання сприятиме формуванню уважності до особистої безпеки та цивілізованих відносин між населенням і поліцією в нашій країні.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

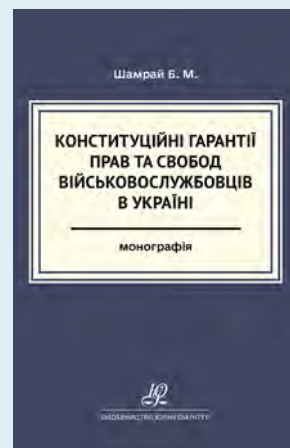
Б. М. Шамрай. **Конституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні:** монографія.

Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-871-6

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України наукове дослідження гарантій прав та свобод такої категорії осіб, як військовослужбовці Збройних Сил України й інших військових формувань, на основі аналізу конституційного права та законодавства набуло особливого значення. Перспективам удосконалення національного законодавства, яке регулює гарантії прав та свобод військовослужбовців, саме в цей час має бути приділена увага науковців та практиків. Розуміння теоретико-методологічної основи, сутності й класифікації гарантій прав та свобод військовослужбовців через розкриття загальносоціальних і правових (юридичних) гарантій прав та свобод військовослужбовців, механізму їх реалізації в Україні й зарубіжних країнах світу, є запорукою національної стабільності України.

Видання стане в нагоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнилися, членам їхніх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.
E-mail: sales@yurincom.kiev.ua
Тел.: +38 (095) 491-34-91

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2024 РІК

Для визнання діяння малозначним необхідно враховувати не лише фактично заподіяну шкоду, а й те, на що було спрямовано діяння і якої шкоди могло завдати	2
Розмір основного покарання у виді штрафу не може бути меншим за розмір отриманої засудженим неправомірної вигоди	2
Звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, що закликала до зміни державного кордону України та виправдовувала збройну агресію РФ, недопустиме без її щирого каяття	3
Звільнення від відбування покарання особи, що вчинила в стані алкогольного сп'яніння ДТП, яким було спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, суперечить вимогам КК	4
Водій, який здійснив стоянку автомобіля, не може нести відповідальність за порушення правил зупинки	4
Не є виправданим самозахистом застосування обвинуваченим револьвера для відстрілу гумових куль у громадському місці за відсутності реальної загрози його життю чи здоров'ю	5
Невизначеність належності повітряного гвинта до товарів певної категорії має суттєве значення для кваліфікації порушення правил вивезення або ввезення товарів військового або подвійного призначення	6
Звернення військовозобов'язаного про влаштування його неповнолітньої дитини на час мобілізації лише за 10 днів до відправки у військову частину свідчать про його намір уникнути мобілізації	6
Самовільне залишення солдатом військової частини більше як 10 діб утворює склад кримінального правопорушення, а не адміністративного	7
Незабезпечення працівниками патрульної поліції належного реагування на виявлений ними конфлікт, що спричинило смерть його учасника, свідчить про їхню службову недбалість	7

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО – ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Переселенці можуть отримувати субсидії на оренду і житлово-комунальні послуги одночасно	8
Листування засуджених із Комісією з розгляду скарг на неналежні умови тримання не підлягає перегляду	9
6 місяців на укладення контракту для військових капеланів	9
Заклади освіти забезпечать генераторами	9
Особливості примусового виконання рішень під час зупинення системи виконавчого провадження	10
Безоплатне зберігання репродуктивних клітин для військових і поліцейських	10
Заборонено джипінг на заповідних територіях	11
7 причин направлення на оцінювання повсякденного функціонування особи	12
Споруди цивільного захисту поставлять на е-облік	12
До 8 років позбавлення волі за неналежне утримання та експлуатацію захисних споруд	13
Мораторій на банкрутство державних шахт продовжили ще на рік	13
Повідомлення е-системи охорони здоров'я пацієнти отримуватимуть в Дії	13
Президент ветовав закон про Єдиний реєстр військовослужбовців	14
На відносини із забороненою іноземною релігійною організацією треба окреме погодження	14
Строк врегулювання боргів Держагентства резерву збільшено до 6 місяців	15
Субвенція на укриття – для закладів освіти з очною формою	15
Дозиметрична паспортизація. Спершу перевірять населені пункти зон радіоактивного забруднення	15
Обмежуючі коефіцієнти виплати пенсій не поширюються на ветеранів	15
Компенсацію у розмірі 3 прожиткових мінімумів можна отримати за «пакунок малюка»	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2024 рік

Для визнання діяння малозначним необхідно враховувати не лише фактично заподіяну шкоду, а й те, на що було спрямовано діяння і якої шкоди могло завдати

6 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 367/6150/19 залишив без задоволення касаційну скаргу засудженого, який вирощував 27 рослин конопель.

Вироком міського суду, залишеним без змін апеляційним судом, особу засуджено за ч. 1 ст. 310 КК, на підставі п. 2 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнено від призначеного покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

Суд визнав його винуватим у незаконному посіві та вирощуванні конопель у кількості 27 рослин.

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що вчинене ним діяння є малозначним, оскільки його дії не становили суспільної небезпеки, коноплі він вирощував виключно для себе задля тамування болю. На обґрунтування свого прохання зазначав, що має інвалідність I групи довічно, оскільки хворіє полікістозною хворобою нирок та печінки, внаслідок чого проходить процедуру гемодіалізу та страждає на виразний больовий синдром.

Верховний Суд вказав, що згідно з ч. 2 ст. 11 КК не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Специфіка визначення малозначності діяння полягає у встановленні обов'язкової сукупності трьох умов:

1) формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого КК, тобто всіх тих передбачених у законі об'єктивних і суб'єктивних ознак, що у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК характеризують певний склад кримінального правопорушення. Діяння, яке не містить хоча б однієї ознаки складу кримінального правопорушення, не може визнаватися малозначним. Якщо істотність матеріальної (майнової чи фізичної) шкоди визначена безпосередньо в кримінальному законі шляхом закріплення конкретного розміру шкоди, яка має бути завдана в разі вчинення відповідного кримінального правопорушення, то недосягнення цього рівня шкоди свідчить про відсутність у діяння особи кримінальної протиправності, що унеможлиблює звернення до ч. 2 ст. 11 КК;

2) малозначне діяння не становить суспільної небезпеки, яка є типовою для певного кримінального правопорушення. Це виражається в тому, що воно не заподіє взагалі шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству чи державі, або заподіє їм явно незначну (мізерну) шкоду;

3) малозначне діяння не повинно бути суб'єктивно спрямоване на заподіяння істотної шкоди.

Положення про малозначність діяння може розцінюватися як законодавчо закріплений засіб подолання колізії між формальною (кримінальна протиправність) і матеріальною (суспільна небезпека) ознаками кримінального правопорушення.

Вирішуючи питання про те, чи є діяння малозначним, необхідно враховувати не тільки фактично заподіяну шкоду, але й те, на що було спрямовано діяння і до яких втрат могло призвести.

Кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 310 КК, належить до кримінальних правопорушень, що несуть значну суспільну небезпеку.

Апеляційний суд обґрунтовано посилався й на те, що посткримінальна поведінка порушника, дані, що характеризують особу винного, ступінь реалізації злочинного умислу, інші обставини, які відповідно до закону є правовими підставами для пом'якшення покарання або звільнення від кримінальної відповідальності, не мають значення в контексті встановлення наявності чи відсутності малозначності діяння за ч. 2 ст. 11 КК. Отже, вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, примирення винного з потерпілим, втрата особою суспільної небезпечності на час розслідування кримінального правопорушення не перетворюють кримінальне правопорушення на малозначне діяння.

Отже, за висновком Верховного Суду, доводи засудженого про неправильне застосування до нього закону України про кримінальну відповідальність не знайшли свого підтвердження.

**Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122989146**

Розмір основного покарання у виді штрафу не може бути меншим за розмір отриманої засудженим неправомірної вигоди

12 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 607/18731/23 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який посилався на порушення судом ч. 2 ст. 53 КК.

Фігурант обвинувачувався в одержанні 5 000 доларів США від військовозобов'язаного як неправомірної вигоди для себе за вплив на членів військово-лікарської комісії ТЦК та СП для вирішення питання про визнання військовозобов'язаного тимчасово непридатним до проходження військової служби з метою сприяння його незаконному переправленню через державний кордон України.

Міськрайонний суд засудив його за ч. 1 ст. 332, ч. 2 ст. 369-2 КК, на підставі ч. 1 ст. 70, ч. 3 ст. 72 КК за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом складання призначених покарань визначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки та штрафу в розмірі 3 000 НМДГ, що становить 51 000 грн.

Відповідно до ст. 75 КК звільнив від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням.

Апеляційний суд постановив уважати його засудженим за ч. 1 ст. 332, ч. 2 ст. 369-2 КК, на підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю кримінальних правопорушень та відповідно до ч. 3 ст. 72 КК визначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки та штрафу в розмірі 3 000 НМДГ, що становить 51 000 грн, кожне з яких виконувати самостійно.

Відповідно до ст. 75 КК звільнив від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд апеляційної інстанції не перевіряв доводи апеляційної скарги сторони обвинувачення про те, що суд першої інстанції призначив за ч. 2 ст. 369-2 КК основне покарання у виді штрафу в розмірі 51 000 грн, тобто меншому за розмір отриманої ним неправомірної вигоди, що суперечить приписам ч. 2 ст. 53 КК.

Верховний Суд вказав, що положенням ч. 2 ст. 53 КК визначено, що за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу понад 3 000 НМДГ, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, або отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

Суд апеляційної інстанції, погоджуючись із вироком суду в частині призначеного за ч. 2 ст. 369-2 КК покарання у виді штрафу в розмірі 3 000 НМДГ, що становить 51 000 грн, залишив поза увагою те, що розмір фактично отриманої засудженим неправомірної вигоди становив 5 000 доларів США (за курсом НБУ станом на 27 липня 2023 року – 182 850 грн), що суперечить положенням ч. 2 ст. 53 КК.

Суд апеляційної інстанції також не зважив на доводи апеляційної скарги прокурора про те, що:

- вчинене кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 369-2 КК, є корупційним;
- не було враховано тяжкість вчиненого злочину та його підвищену суспільну небезпечність (сприяння відмові від захисту Батьківщини можуть призвести до підриву військової дисципліни, розлагодженості дій, спрямованих на захист суверенітету держави).

Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/123193846*

Звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, що закликала до зміни державного кордону України та виправдовувала збройну агресію рф, недопустиме без її щирого каяття

13 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 444/856/23 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, який вказував на неправомірність врахування щирого каяття засудженого.

Фігурант поширював на своїй сторінці у соціальній мережі «Однокласники» публікації про публічні заклики до вчинення зміни меж території або державного кордону України; матеріа-

ли про виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України та глорифікацію осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році та матеріали, у яких містяться висловлювання, спрямовані на розпалювання національної ненависті.

Районний суд вироком визнав його винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень за ч. 1 ст.110; ч. 1 ст. 161; ч. 2 ст. 436-2; ч. 3 ст. 436-2 КК України. На підставі ч. 1 ст. 70 КК України за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом часткового складання покарань призначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років і 3 місяці.

Апеляційний суд вирок у частині призначення покарання змінив, зокрема на підставі положень ст. 75 КК України звільнив його від відбування призначеного покарання з випробуванням.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що апеляційний суд безпідставно дійшов висновку про наявність такої пом'якшуючої покарання обставини як щире каяття, оскільки пояснення фігуранта в суді повністю цьому суперечили.

Верховний Суд вказав, що суд має належним чином досліджувати і оцінювати всі обставини, які мають значення для справи, та враховувати, що положення ст. 75 КК України застосовуються лише в тому разі, коли для цього є умови і підстави, на які необхідно послатися у рішенні.

Апеляційний суд, змінюючи вирок суду першої інстанції і звільняючи фігуранта від відбування призначеного покарання на підставі положень ст. 75 КК України, не надав належної оцінки суспільній небезпечності вчинених діянь.

Також Верховний Суд визнав невмотивованим визнання апеляційним судом наявності такої обставини, що пом'якшує покарання, у обвинуваченого як щире каяття.

Щире каяття – це не формальна вказівка на визнання своєї вини, а відповідне ставлення до скоєного, яке передбачає належну критичну оцінку винним своєї протиправної поведінки, її осуд та бажання залагодити провину, що має підтверджуватися конкретними діями, спрямованими на виправлення зумовленої кримінальним правопорушенням ситуації. Факт щирого каяття особи у вчиненні злочину повинен знайти своє відображення у матеріалах кримінального провадження.

Отже, що щире каяття – це певний психічний стан особи винного, коли він засуджує свою поведінку, прагне усунути заподіяну шкоду та приймає рішення більше не вчиняти злочинів, і це об'єктивно підтверджується визнанням особою своєї вини, розкриттям усіх обставин справи, вчиненням дій, спрямованих на сприяння розкриттю злочину або відшкодуванню завданих збитків чи усуненню заподіяної шкоди.

Хоча апеляційний суд у своїй ухвалі і вказав, що фігурант повністю визнав свою вину під час розгляду справи, однак зі змісту вироку суду першої інстанції вбачається, що засуджений визнав вину лише частково, зазначав про відсутність у нього умислу на поширення інформації і вказував, що робив це не свідомо. В суді апеляційної інстанції він також говорив, що не розумів принцип дії соціальної мережі.

Таким чином, Верховний Суд визнав висновок апеляційного суду щодо наявності підстав для застосування положень ст. 75 КК України необґрунтованим, зробленим без урахування особливостей правозастосування вказаної норми матеріального права, що призвело до неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/123081924*

Звільнення від відбування покарання особи, що вчинила в стані алкогольного сп'яніння ДТП, яким було спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, суперечить вимогам КК

5 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 688/4706/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який просив змінити вирок суду апеляційної інстанції та залишити в силі покарання, визначене місцевим судом.

Вироком міськрайонного суду фігуранта засуджено до покарання за ч. 1 ст. 382, ч. 1 ст. 286-1 КК України. Відповідно до ст. 70 КК України за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим визначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік 6 місяців з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 3 роки.

На підставі ст. 75, 76 КК України звільнено від відбування основного покарання з випробуванням.

Апеляційний суд ухвалив новий вирок, яким відповідно до ст. 70 КК України за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим визначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік 6 місяців з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 3 роки.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що судом першої інстанції було обґрунтовано зазначено у вирокі, що засуджений активно сприяв розкриттю злочину, має родинні стосунки з потерпілим, який є його братом. Стверджував, що апеляційним судом не враховано обставину, що пом'якшує покарання – щире каяття, а також те, що потерпілим не було заявлено цивільний позов до засудженого, що вказує на факт його примирення з останнім.

Верховний Суд вказав, що відповідно до матеріалів провадження засудженого за місяць до вчинення кримінального правопорушення було визнано винним у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 130 та ч. 2 ст. 130 КУпАП накладено адміністративні стягнення у виді штрафу у розмірі 17 000 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на строк 1 рік та 34 000 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на строк 3 роки, відповідно.

Проте, засуджений знову вчинив кримінальне правопорушення, пов'язане з керуванням транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння.

Враховавши вказані обставини, суд апеляційної інстанції, вказуючи на помилковість висновку суду першої інстанції щодо можливості виправлення засудженого без його ізоляції від суспільства, визнав неправильним застосування судом першої інстанції положень ст. 75 КК України, скасував вирок у цій частині та постановив новий вирок, яким визначив, що останньому має бути призначено покарання у виді реального позбавлення волі.

Доводи захисника про те, що апеляційний суд безпідставно не визнав обставиною, яка пом'якшує покарання – щире каяття, Верховний Суд визнав надуманими.

Що стосується тверджень захисника про те, що засуджений має родинні стосунки з потерпілим, а також те, що останнім не було заявлено цивільний позов, що вказує на факт їх примирення, Верховний Суд визнав необґрунтованими, оскільки засуджений, грубо порушуючи ПДР, а саме керуючи автомобілем у стані алкогольного сп'яніння, поставив під небезпеку не лише

своє життя і життя потерпілого, який у результаті дій засудженого отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості, а й інших учасників дорожнього руху.

Отже, з огляду на викладене, позиція потерпілої сторони щодо призначення засудженому покарання не пов'язаного з позбавленням волі, відсутність будь-яких претензій до нього, які хоч і мають значення при призначенні засудженому покарання, проте не є вирішальними під час прийняття відповідного рішення і не обмежують суд у реалізації своїх дискреційних повноважень, визначених законом про кримінальну відповідальність, та можуть бути враховані в сукупності з іншими обставинами даного кримінального провадження, що і було зроблено судом апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122963266*

Водій, який здійснив стоянку автомобіля, не може нести відповідальність за порушення правил зупинки

4 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 643/9869/20 залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, який посилався на передчасність висновку суду про закриття кримінального провадження.

Водій, усупереч вимогам п. 19.4, пп. «а» п. 9.9, пп. «а» п. 9.11 Правил дорожнього руху, припаркував та залишив автомобіль ГАЗ на правій смузі, на проїзній частині вулиці. При настанні темряви в умовах недостатньої видимості, діючи необережно, не ввімкнув габаритні вогні, стояночні вогні або додаткову аварійну світлову сигналізацію, а в разі їх несправності не виставив знака аварійної зупинки або мигаючого червоного ліхтаря, у результаті чого автомобіль BMW вчинив наїзд на автомобіль ГАЗ. Унаслідок ДТП пасажир автомобіля BMW отримала середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Вироком районного суду його було визнано винуватим у порушенні правил безпеки дорожнього руху особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілій середньої тяжкості тілесні ушкодження (ч. 1 ст. 286 КК).

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду та закриття кримінальне провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з установленням відсутності в діянні складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що апеляційний суд дійшов помилкового висновку про те, що зіткнення відбулося виключно внаслідок порушення ПДР водієм BMW, а водій ГАЗ здійснив стоянку свого автомобіля з дотриманням вимог ПДР.

Зазначав, що апеляційний суд не взяв до уваги положень п. 15.1, 15.2, 15.10 ПДР, за змістом яких зупинка і стоянка транспортних засобів повинні здійснюватися у спеціально відведених місцях чи на узбіччі, а за відсутності таких – біля правого краю проїжджої частини, якомога правіше. Крім того, стоянка забороняється в місцях, де заборонена зупинка.

Верховний Суд вказав, що апеляційний суд дійшов переконання, що недотримання п. 19.4, 9.9 «а», 9.11 «а» ПДР, у чому обвинувачувався водій ГАЗ, можливе під час припинення руху водієм у формі зупинки. Однак у разі залишення водієм транспортного засобу на стоянку на кілька діб наведені вимоги ПДР неможливо виконати через технічні характеристики транспортних засобів.

Також апеляційний суд, проаналізувавши викладені у п. 1.10 ПДР поняття «вимушена зупинка», «зупинка», «стоянка», дійшов обґрунтованого висновку про те, що вони не є тотожними, а є абсолютно відмінними та альтернативними видами припинення руху транспортного засобу.

Таким чином, суд апеляційної інстанції констатував, що положення п. 19.4, 9.9 «а», 9.11 «а» ПДР містять вимоги до водія виключно у випадку здійснення ним зупинки, у тому числі вимушеної, а не стоянки.

Дослідивши матеріали кримінального провадження, апеляційний суд дійшов правильного висновку про те, що водій здійснив стоянку автомобіля ГАЗ, а тому місцевий суд припустився помилки. В цьому разі для визначення наявності/відсутності в його діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК, потрібно з'ясувати, чи були ним порушені правила стоянки, передбачені вимогами ПДР.

Згідно з п. 15.1, 15.2 ПДР стоянка транспортних засобів на дорозі повинна здійснюватися у спеціально відведених місцях чи на узбіччі. За відсутності спеціально відведених місць чи узбіччя або коли стоянка там неможлива, вона дозволяється біля правого краю проїзної частини (якомога правіше, щоб не перешкоджати іншим учасникам дорожнього руху).

На місці зіткнення були відсутні узбіччя (проїзна частина відразу розмежована з тротуаром за допомогою бордюру) та спеціально відведене місце для стоянки. Автомобіль ГАЗ, залишений обвинуваченим на стоянку в межах населеного пункту максимально паралельно тротуару за напрямком руху біля правого краю проїзної частини – якомога правіше, щоб не перешкоджати іншим учасникам дорожнього руху та не створювати останнім небезпеку. У цій дорожній ситуації дорожні знаки чи інші обставини, які б забороняли здійснення стоянки автомобіля ГАЗ, були відсутні. Натомість проїзна частина складалася з двох смуг руху в кожному напрямку з відповідною розміткою.

Отже, за висновком Верховного Суду, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що водій ГАЗ здійснив стоянку автомобіля з дотриманням вимог п. 15.1, 15.2, 15.10 ПДР, а зіткнення відбулося виключно внаслідок порушення ПДР водієм BMW, який, у нічний період доби, рухаючись із перевищенням швидкості майже вдвічі (швидкість 98 км/год), з увімкненим ближнім світлом фар, у правій смузі руху по сухій проїзній частині, не врахував дорожню обстановку, не обрав безпечніший прийом керування, не застосував екстреного гальмування та вчинив зіткнення з припаркованим автомобілем ГАЗ.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123015811*

Не є виправданим самозахистом застосування обвинуваченим револьвера для відстрілу гумових куль у громадському місці за відсутності реальної загрози його життю чи здоров'ю

5 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 759/8667/21 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який стверджував про необґрунтованість висновку суду апеляційної інстанції щодо вчинення обвинуваченим пострілів з метою самозахисту.

Фігурант разом зі своїми знайомими проводив дозвілля, розпиваючи алкогольні напої, в ході чого до них підійшов раніше невідомий потерпілий та зробив йому зауваження

щодо голосного спілкування з нецензурними висловлюваннями вночі, на що останній спровокував словесний конфлікт та, усвідомлюючи, що знаходиться в громадському місці, де є скупчення громадян, провокуючи хуліганські дії, безпричинно умисно декілька разів вдарив потерпілого кулаками в обличчя.

Потім дістав з нагрудної сумки револьвер, призначений для відстрілу гумових куль, та здійснив не менше двох пострілів в потерпілого, влучивши останньому в груди, чим заподіяв легке тілесне ушкодження з короткочасним розладом здоров'я, після чого зник з місця злочину.

Вироком районного суду його було засуджено за ч. 4 ст. 296 КК України, на підставі ст. 75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням.

Апеляційним судом вирок місцевого суду скасовано, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України через відсутність в діянні складу кримінального правопорушення з тих мотивів, що наведені у вирокі докази, в тому числі показання потерпілого, вказують на те, що громадський порядок обвинувачений не порушував, а наявний при ньому травматичний револьвер він використав не з метою спричинення тілесних ушкоджень потерпілому, а з метою самозахисту.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що апеляційний суд не спростував висновків місцевого суду про те, що фігурант, застосувавши вогнепальну зброю в публічному місці, своїми діями грубо порушив громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особистою зухвалістю.

Верховний Суд вказав, що суди мають відрізнити хуліганство від інших злочинів залежно від спрямованості умислу, мотивів, цілей винного та обставин вчинення ним кримінально каранних дій.

Апеляційний суд на порушення принципу безпосередності дослідження доказів, не дослідив всі докази, на які посилався суд першої інстанції на підтвердження винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України, надав їм іншу оцінку та дійшов до висновку, що громадський порядок він не порушував, а наявний при ньому травматичний револьвер він використав з метою самозахисту від протиправних дій потерпілого.

Апеляційний суд, надавши оцінку діям потерпілого та зазначивши, що той сам спровокував конфлікт, не встановив чи дійсно в обстановці, що склалася, була реальна загроза життю чи здоров'ю обвинуваченого, який перебував в компанії з трьома своїми знайомими, а застосування ним вогнепальної зброї в громадському місці – виправдане.

При цьому суд апеляційної інстанції безпосередньо не допитав потерпілого, не дослідив висновок експерта, протоколи огляду місця події, слідчих експериментів, які суд першої інстанції дослідив, оцінив їх у сукупності та, пославшись на них, дійшов висновку про доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення.

Таким чином, висновки апеляційного суду щодо відсутності в діянні складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України, є передчасними, тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122883389*

Невизначеність належності повітряного гвинта до товарів певної категорії має суттєве значення для кваліфікації порушення правил вивезення або ввезення товарів військового або подвійного призначення

13 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 359/13106/21 залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, який заявляв про хибні висновки суду про відсутність умислу на вчинення кримінального правопорушення.

За матеріалами провадження голова правління авіакомпанії, будучи обізнаним про встановлений чинним законодавством України порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, здійснив міжнародну передачу товарів військового призначення, допущених до цивільного використання, а саме повітряного гвинта, без дозволу Державної служби експортного контролю України, чим порушив установлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, його визнано невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 333 КК, та виправдано у зв'язку з недоведеністю, що в його діянні є склад кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд апеляційної інстанції обгрунтував своє рішення на припущеннях, а не доказах. Зокрема припущенням є те, що фігурант не усвідомлював необхідність отримання дозволу на вивезення повітряного гвинта.

Верховний Суд вказав, що, погоджуючись з мотивами прийнятого місцевим судом рішення, апеляційний суд зазначив, що гвинт не належить до товарів військового призначення. Крім того, зміни в законодавстві, внесені зокрема, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 596, до примітки 2 Списку товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, що є додатком до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого постановою КМУ від 20 листопада 2003 р. № 1807, на які посилається сторона обвинувачення, ніяким чином не вплинули на ідентифікацію гвинта, зроблену авіакомпанією під час його митного оформлення 17 червня 2021 р.

Зміна законодавства жодним чином не вплинула на ідентифікацію гвинта, тобто цей гвинт як був визнаний Держекспортконтролем товаром, що не підлягає державному експортному контролю у 2014 р., так і залишився таким після вказаної вище зміни законодавства, оскільки як у 2014, так і у 2021 роках підставою для ідентифікації гвинта як «непідконтрольного товару» було не положення скасованої примітки 2 до Списку ТВП, а невідповідність гвинта опису товарів, зазначених у вказаному Списку.

Якби фігурант дійсно усвідомлював необхідність отримання дозволу для тимчасового вивезення повітряного гвинта з території України та мав умисел на його вивезення всупереч установленому порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, то, навпаки, не звертався би з відповідним запитом, аби не скомпрометувати свої дії.

Статтею 24 КК визначено, що прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання.

Будь-яких об'єктивних доказів того, що фігурант розумів, що повітряний гвинт є товаром військового призначення, при цьому діяв з порушенням установлених правил, дав незаконну вказівку на його оформлення для тимчасового вивезення за межі України, сторона обвинувачення не надала. Суди правильно зауважили, що невизначеність приналежності повітряного гвинта до товарів тієї чи іншої категорії (групи) або відсутність взагалі такої приналежності має суттєве значення, оскільки саме вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 333 КК, пов'язано з недотриманням правил вивезення або тимчасового вивезення за межі України товарів військового або подвійного призначення.

Спростовуючи доводи прокурора, апеляційний суд також узяв до уваги нестабільність законодавства з питань порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, наявність на різних етапах відмінних позицій держави та контролюючих органів, зокрема щодо віднесення гвинта до тієї чи іншої групи товарів.

Отже, Верховний Суд залишив ухвалу апеляційного суду без зміни, а касаційну скаргу прокурора – без задоволення.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/123141181*

Звернення військовозобов'язаного про влаштування його неповнолітньої дитини на час мобілізації лише за 10 днів до відправки у військову частину свідчать про його намір уникнути мобілізації

20 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 592/18486/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який стверджував про відсутність умислу обвинуваченого на ухилення від мобілізації.

Районний суд визнав військовозобов'язаного винуватим у тому, що він після проходження медичного огляду, будучи придатним за станом здоров'я до військової служби, за відсутності передбачених підстав для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, умисно, без поважних причин не прибув для відправки до військової частини і про причини своєї неявки не повідомив, тим самим ухилився від військової служби під час мобілізації, на особливий період (ст. 336 КК).

Апеляційний суд вирок змінив та виключив з мотивувальної частини посилання суду щодо визнання недоцільним дослідження доказів стосовно тих фактичних обставин, які ніким не опсортуються.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що засуджений вживав заходів для отримання відстрочки у зв'язку із самостійним вихованням неповнолітньої дитини (15 червня 2023 р. подавав звернення до ТПЖ та СП і обласної державної адміністрації для отримання роз'яснень), а тому суд зобов'язаний був дослідити усі наявні докази у кримінальному провадженні для встановлення винуватості підзахисного.

На підтвердження зазначеного посилався на зміст досудової доповіді органу пробації, де вказано, що засуджений не визнає своєї винуватості, оскільки не відмовлявся від проходження

військової служби, а повідомляв про необхідність надання йому відстрочки у зв'язку із сімейними обставинами.

Верховний Суд вказав, що суд першої інстанції, дослідивши наявні в матеріалах кримінального провадження докази, встановив, що поведінка засудженого беззаперечно свідчить про спрямованість його умислу на ухилення від призову.

Крім того, як слушно вказав апеляційний суд, численні звернення засудженого до уповноважених органів з метою вирішення питання про влаштування його дитини на час мобілізації не звільняли його від прибуття у визначені в бойовій повістці дату та час до збірної пункту. Ці дії щодо оформлення відстрочки були реалізовані лише за 10 днів до дати відправки його до військової частини, що свідчить про намір засудженого уникнути мобілізації, адже ще з 24 лютого 2022 р. на території України оголошена загальна мобілізація, яка триває і на час розгляду справи.

Указане підтверджує наявність умислу в діях засудженого уникнути самого призову за мобілізацією.

Також доводи захисника щодо поважності причин неяви на збірний пункт у зв'язку з вжиттям заходів для отримання відстрочки від мобілізації по догляду за дитиною є неспроможними, оскільки сторона захисту ні в судах першої та апеляційної інстанцій, ні в касаційному суді не навела жодних обґрунтованих підстав, передбачених законом, щодо наявності в засудженого права на відстрочку, зокрема по догляду за дитиною, як і доводів про неврахування цих підстав ТПК та СП чи під час розгляду кримінального провадження щодо засудженого судами обох інстанцій.

Отже Верховний Суд касаційну скаргу захисника залишив без задоволення, а вирок – без зміни.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123281990*

Самовільне залишення солдатом військової частини більше як 10 діб утворює склад кримінального правопорушення, а не адміністративного

19 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 574/726/22 відмовив у задоволенні касаційної скарги захисника, який стверджував про наявність у діях підзахисного складу адміністративного правопорушення, а не кримінального.

Військовослужбовець у військовому званні солдата під час проходження військової служби у військовій частині на посаді водія польової лазні взводу матеріально-технічного забезпечення, в умовах воєнного стану, без поважних причин, самовільно залишив місце несення служби – позиції військової частини та попрямував до свого місця проживання. Надалі був виявлений командиром взводу матеріального забезпечення, після чого він добровільно з'явився до місця розташування військового підрозділу.

Районний суд вироком, залишеним без змін апеляційним судом, засудив його за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що в діях підзахисного відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК. Дії підзахисного підпадають під кваліфікацію за ч. 4 ст. 172-11 КУпАП, оскільки правопорушення тривало 8 діб.

Верховний Суд вказав, що ст. 172-11 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність, зокрема за:

– самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до трьох діб (ч. 1);

– самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової військової служби), а також військовозобов'язаним та резервістом під час проходження зборів, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на військову службу у разі призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до десяти діб (ч. 3);

– діяння, передбачені частинами першою або третьою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду (ч. 4).

Як установив суд першої інстанції, обвинувачений, будучи військовослужбовцем військової служби за мобілізацією у військовому званні солдат, проходячи військову службу у військовій частині, в умовах воєнного стану, без поважних причин, з мотивів небажання виконувати обов'язки військової служби та з метою тимчасово незаконно ухилитися від неї 28 вересня 2022 р. приблизно о 15:00 самовільно залишив місце несення служби та був незаконно відсутній до 11 жовтня 2022 р.

Отже, військовий самовільно залишив військову частину та був відсутній за місцем військової служби в умовах воєнного стану більше 10 діб, що не становить складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 172-11 КУпАП.

Таким чином Верховний Суд встановив, що свої висновки про доведеність його винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК (Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинені в бойовій обстановці, а так само ті самі дії тривалістю понад три доби (виділ. – ред.), вчинені в умовах воєнного стану), та правильність кваліфікації його дій за даною нормою кримінального закону суд першої інстанції зробив на підставі доказів, досліджених та оцінених у сукупності з дотриманням вимог кримінального процесуального закону, про що у судовому рішенні наведено докладні мотиви.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123338390*

Незабезпечення працівниками патрульної поліції належного реагування на виявлений ними конфлікт, що спричинило смерть його учасника, свідчить про їхню службову недбалість

19 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 751/626/22 задовольнив частково касаційні скарги захисників, які посилались на некоректно сформульоване обвинувачення.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, засуджено за ч. 2 ст. 367 КК України двох працівників патрульної поліції, які неналежним чином поставилися до виконання своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, не забезпечили належного реагування на подію правопорушення щодо вжиття вичерпних заходів, спрямованих

на припинення конфлікту між учасниками події, одному з яких в результаті було заподіяно смерть.

У касаційних скаргах захисники зазначали, що не було зазначено, які конкретні службові обов'язки не виконано засудженими, та причинного зв'язку між невиконанням цих обов'язків і настанням тяжких наслідків.

Верховний Суд вказав, що як видно з формулювання обвинувачення, викладеного в обвинувальному акті та в мотивувальній частині оскаржуваного вироку, яке визнане судом першої інстанції доведеним, у своїй діяльності засуджені повинні були керуватися, крім іншого, Законом України «Про Національну поліцію», Положенням про Національну поліцію, затвердженим постановою КМУ, Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357, посадовими інструкціями.

Зокрема до службових обов'язків обвинувачених відносить виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення, запобігання, припинення виявлених правопорушень та реагування на них, усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, а також вжиття заходів до надання допомоги особі, яка звернулася із заявою, повідомленням про події, що загрожують особистій безпеці.

Однак обвинувачені, всупереч правовому обов'язку, усвідомлюючи факт перебування особи у стані явного алкогольного сп'яніння та переважальної кількості осіб, з якими в нього був конфлікт, не передбачаючи можливість настання суспільно небезпечних наслідків, які вони повинні були і могли передбачити, з мотивів легкодухості, небажання обтяжувати

себе, низької правосвідомості та зневажливого ставлення до людської долі, без поважних причин (відсутності інших повідомлень про події та правопорушення, а також інших обставин) залишили місце події. При цьому один із засуджених, у присутності іншого, допустив на адресу особи нецензурне висловлювання.

Отже, засуджені, незважаючи на цю обстановку, не відреагували належним чином на неї, не надали особі допомоги, хоча останній і описував ситуацію (конфлікт з молодими людьми, повідомив про його побиття, тобто про загрози його безпеці), не вжили заходів, спрямованих на припинення конфлікту між учасниками події та відновлення публічного порядку.

Тож, з боку засуджених відбулося неналежне виконання своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них. Зокрема вони не забезпечили належного реагування на подію правопорушення щодо вжиття вичерпних заходів, спрямованих на припинення конфлікту між учасниками події, що спричинило тяжкі наслідки у вигляді заподіяння смерті особі.

Указані наслідки настали в результаті протиправних дій засуджених, хоча вони могли передбачити настання суспільно небезпечних наслідків та запобігти цьому.

Отже, Верховний Суд визнав неспроможними твердження сторони захисту про неконкретність формулювання обвинувачення, однак змінив вирок районного суду та ухвалу апеляційного суду в частині призначеного покарання – на підставі ст. 75 КК України звільнив засуджених від відбування призначеного покарання за ч. 2 ст. 367 КК України у виді позбавлення волі на строк 2 років 6 місяців, якщо вони протягом дворічного іспитового строку не вчинять нового злочину і виконають покладені на них обов'язки.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123434125

Найважливіші нормативно-правові акти за два тижні

Переселенці можуть отримувати субсидії на оренду і житлово-комунальні послуги одночасно

29.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2024 р. № 1225, якою запроваджено механізм надання державної допомоги наймачам як субсидії на оплату вартості або частини вартості найму (оренди) житлового приміщення з урахуванням їх фінансово-майнового стану, що сприятиме інтеграції внутрішньо переміщених осіб, які втратили або вимушено покинули свої житлові приміщення внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, в територіальній громаді за новим місцем проживання, а також виплати наймодавцю компенсації на покриття витрат, пов'язаних із сплатою податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку та військового збору (або їх частини).

Скористатися субсидією можуть внутрішньо переміщені особи, які:

- виїхали з окупованих російською федерацією регіонів або із зон бойових дій і не мають власного житла в умовно безпечних регіонах України, а їхнє житло знищене або непридатне для проживання;
- хочуть орендувати індивідуальне житло, але не мають достатньо коштів для цього;
- орендують житло і витрачають на нього суттєву частину своїх доходів.

Субсидія надаватиметься за умови, що:

- орендар і орендодавець не пов'язані родинними відносинами;
- орендар не отримує від держави допомогу на проживання ВПО;
- орендодавець приміщення вже не отримує на нього компенсацію за програмою «Прихисток».

При цьому родина ВПО може одночасно отримувати і субсидію на оренду, і субсидію на житлово-комунальні послуги.

Субсидію можна оформити:

- офлайн – у найближчому сервісному центрі ПФУ або центрі надання адміністративних послуг;
- онлайн – через портал електронних послуг ПФУ або мобільний додаток (з використанням електронного підпису, він має бути і у власника житла, і у ВПО).

Документи на її призначення можна подавати з 29 січня:

- договір найму;
- заява;
- за потреби, копії документів, що підтверджують повноваження законного представника, опікуна, піклувальника, батьків-вихователів або інші документи, що підтверджують якісь особливі обставини.

Документи подаються особисто власником житла і внутрішньо переміщеною особою. Але, якщо власник житла проживає в іншому регіоні або за кордоном, можна скористатися електронною формою подачі документів через портал електронних послуг або мобільний додаток ПФУ (використавши електронний підпис).

Підписати заяву та договору найму від імені власника житла може його законний представник на підставі довіреності.

Субсидія призначатиметься за аналогією з житловою субсидією тим сім'ям, які найбільше потребують фінансової допомоги.

Експериментальний проект реалізуватиметься протягом двох років.

Крім того, постановою від 27 грудня 2024 р. № 1507 внесено зміни до деяких постанов з питань надання внутрішньо переміщеним особам допомоги на проживання та субсидії на оплату вартості або частини вартості найму (оренди) житлового приміщення.

Листування засуджених із Комісією з розгляду скарг на неналежні умови тримання не підлягає перегляду

29.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Інструкції з організації перегляду кореспонденції (листування) осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторів» від 27 грудня 2024 р. № 3781/5.

Доповненням до абз. 3, 4 п. 4 розд. I Інструкції, затвердженої наказом від 2 липня 2013 р. № 1304/5, визначено, що кореспонденція, яку засуджені чи особи, взяті під варту, адресують Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, Міжнародному кримінальному суду, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій, Комісії з розгляду скарг на неналежні умови тримання в установах для попереднього ув'язнення та установах виконання покарань, до суду та прокуророві чи захиснику у кримінальному провадженні, що здійснює свої повноваження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, перегляду не підлягає і надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі. Кореспонденція, яку засуджені та особи, взяті під варту, одержують від зазначених органів та осіб, перегляду не підлягає.

Звернення (кореспонденція) засуджених чи осіб, взятих під варту, до адміністрації органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, їх вищестоящих органів, до Уповноважено-

го Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, Міжнародного кримінального суду, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій, Комісії з розгляду скарг на неналежні умови тримання в установах для попереднього ув'язнення та установах виконання покарань, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань подаються до адміністрації установи виконання покарань, слідчого ізолятора. Про отримання адміністрацією звернення (кореспонденції) засудженому чи особі, взятій під варту, видається талон-підтвердження. Протягом трьох діб (а у випадках, встановлених законодавством, протягом однієї доби) з часу видачі талона-підтвердження зазначене звернення (кореспонденція) направляється адресату з урахуванням вимог Закону України «Про попереднє ув'язнення», Кримінально-виконавчого та Кримінального процесуального кодексів України.

6 місяців на укладення контракту для військових капеланів

30.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про порядок видачі мандата на право здійснення військової капеланської діяльності» від 28 січня 2025 р. № 90.

Змінами до абз. 1, 2 п. 21, пп. 8 п. 28, п. 31 Положення, затвердженого постановою від 2 серпня 2022 р. № 859, уточнено, що:

– копія виданого мандата протягом п'яти робочих днів після її отримання релігійним центром (управлінням) надсилається ДЕСС до відповідного центрального органу виконавчої влади, що надіслав запит про кількість кандидатів;

– центральний орган виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили, Національна гвардія, інші утворені відповідно до законів України військові формування та Держприкордонслужба, протягом шести місяців з дня видачі мандатів повідомляє ДЕСС про осіб, на ім'я яких було видано мандати, але які не уклали контракти про проходження військової служби на посадах Служби військового капеланства;

– підставами для відкликання ДЕСС мандата є, серед іншого, неукладення контракту про проходження військової служби на посадах Служби військового капеланства протягом шести місяців з дня видачі мандата;

– Збройні Сили, Національна гвардія, інші утворені відповідно до законів України військові формування та Держприкордонслужба протягом десяти робочих днів повідомляють ДЕСС та центральний орган виконавчої влади, у підпорядкуванні якого вони перебувають, про звільнення військового капелана.

Заклади освіти забезпечать генераторами

30.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 3 Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на задоволення потреб у забезпеченні безпечного освітнього середовища» від 28 січня 2025 р. № 86.

Новим абзацом п. 3 Порядку та умов, затверджених постановою від 3 травня 2024 р. № 525, визначено, що субвенція спрямовується й на закупівлю та встановлення незалежних джерел електроенергії (генераторів) для забезпечення автономного живлення електроенергією закладів освіти.

Особливості примусового виконання рішень під час зупинення системи виконавчого провадження

30.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України від 31 грудня 2024 р. № 3831/5, яким визначено особливості організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) у період зупинення роботи автоматизованої системи виконавчого провадження.

Так, у разі зупинення роботи Системи понад два робочі дні:

1) вхідні документи, які надійшли до органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, реєструються в журналі реєстрації вхідної кореспонденції (додаток 1). Відомості про зареєстровані у цьому журналі документи підлягають внесенню до Системи після відновлення доступу до неї;

2) реєстрація вихідної кореспонденції органів державної виконавчої служби, приватного виконавця здійснюється в журналі реєстрації вихідних документів (додаток 2);

3) розподіл між державними виконавцями виконавчих документів, що надходять до органу державної виконавчої служби, здійснюється керівником цього органу в порядку черговості, крім рішень Європейського суду з прав людини, рішень про конфіскацію у справі про порушення митних правил, які розподіляються на державних виконавців, визначених керівником органу державної виконавчої служби;

4) зареєстровані в органі державної виконавчої служби документи, у тому числі виконавчі документи, передаються на виконання посадовою особою цього органу, на яку покладені обов'язки з реєстрації вхідної кореспонденції, відповідно до резолюції керівника органу державної виконавчої служби під підпис у журналі реєстрації вхідної кореспонденції;

5) документи, якими державними виконавцями, приватними виконавцями оформлюється вчинення виконавчих дій та прийняття рішень, виготовляються на паперових носіях. У разі якщо виконавче провадження відкрито у період зупинення роботи Системи, номер виконавчого провадження у цих документах не зазначається. Відомості про вчинені виконавчі дії та прийняті рішення підлягають внесенню до Системи після відновлення її функціонування з обов'язковим внесенням сканованої копії документа, яким оформлена виконавча дія (прийняте рішення);

6) постанови керівника органу державної виконавчої служби, винесені за результатами здійснення контролю за рішеннями, діями державного виконавця, а також при виправленні граматичних чи арифметичних помилок, та постанови керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня виготовляються на паперових носіях з подальшим обов'язковим внесенням їх до Системи після відновлення її функціонування. У разі якщо виконавче провадження відкрито у період зупинення роботи Системи, номер виконавчого провадження у цих постановках не зазначається;

7) копії документів виконавчого провадження доводяться до відома сторін та інших учасників виконавчого провадження, надсилаються адресатам в порядку, визначеному ч. 1 ст. 28 Закону України «Про виконавче провадження».

Визначено й положення, що не застосовуються у період зупинення роботи Системи.

При цьому органи державної виконавчої служби, приватні виконавці не пізніше наступного робочого дня з дня відновлення функціонування Системи зобов'язані вжити невідкладних заходів щодо внесення до Системи відомостей, передбачених абз. 2, 6 та 7 п. 2, абз. 2 п. 3 цього наказу.

Безоплатне зберігання репродуктивних клітин для військових і поліцейських

31.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2025 р. № 78, якою визначено механізм надання у період воєнного стану військовослужбовцям та іншим особам медичної послуги, необхідної для здійснення забору, кріоконсервації та зберігання їх репродуктивних клітин, на випадок втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства закладами охорони здоров'я, які надають медичні послуги у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій, відповідно до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого наказом МОЗ від 9 вересня 2013 р. № 787.

Дія затвердженого Порядку поширюється на:

1) військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, Служби зовнішньої розвідки, розвідувального органу Міноборони, Держприкордонслужби, Держспецзв'язку, які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів – громадян України, які виконують військовий обов'язок за межами України;

2) осіб рядового і начальницького складу ДСНС, осіб начальницького складу управління спеціальних операцій Національного антикорупційного бюро, осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії;

3) поліцейських, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, або виконують свої службові завдання в районах воєнних (бойових) дій.

При цьому дія цього Порядку не поширюється на надання медичних послуг, що пов'язані з використанням репродуктивних клітин, лікуванням безпліддя, у тому числі застосуванням методик допоміжних репродуктивних технологій.

Зокрема передбачено, що медичне обстеження військовослужбовців, осіб рядового, начальницького складу та поліцейських перед забором репродуктивних клітин проводиться у закладах охорони здоров'я за направленням командира частини, керівника органу, підрозділу.

Забір репродуктивних клітин у закладах охорони здоров'я проводиться за заявою військовослужбовця, особи рядового, начальницького складу та поліцейського на підставі електронного направлення від лікаря-акушера-гінеколога або лікаря-уролога після проведення необхідного медичного обстеження.

Забір репродуктивних клітин чоловіків та жінок здійснюється відповідно до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Відомості про результати обстеження, забір репродуктивних клітин, їх збереження та іншу надану медичну допомогу вноситься лікарем-акушером-гінекологом або лікарем-урологом до електронної системи охорони здоров'я в установленому законодавством порядку.

Кріоконсервація репродуктивних клітин та їх зберігання здійснюються за заявою військовослужбовця, особи рядового,

начальницького складу та поліцейського за формою, визначеною додатком 20 до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Інформація про кріоконсервацію та зберігання репродуктивних клітин вноситься до спеціальних журналів за формою, визначеною додатками 22 і 23 до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Заклад охорони здоров'я забезпечує необхідний режим зберігання репродуктивних клітин на основі рекомендованих і апробованих протоколів виробників живильних середовищ.

У разі загибелі (смерті) або оголошення судом померлим в установленому порядку військовослужбовця, особи рядового, начальницького складу та поліцейського, репродуктивні клітини якого зберігаються, їх безоплатне зберігання здійснюється протягом трьох років з дати смерті такої особи або оголошення судом її померлою.

Після закінчення зазначеного строку подальше зберігання таких клітин може бути продовжене за рахунок іншої особи, визначеної у заповіті військовослужбовця, особи рядового, начальницького складу та поліцейського щодо власних репродуктивних клітин, а у разі відсутності заповіту – за бажанням другого з подружжя або особи, з якою загиблий (померлий) військовослужбовець, особа рядового, начальницького складу та поліцейський проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою.

Військовослужбовці, особи рядового, начальницького складу та поліцейські, які за рахунок власних коштів оплачували послугу із зберігання своїх репродуктивних клітин, отримують право на подальше безоплатне зберігання репродуктивних клітин в межах затвердженого єдиного тарифу для послуги зберігання репродуктивних клітин на підставі заяви, поданої в довільній формі до закладу охорони здоров'я, який уклав з НСЗУ договір про медичне обслуговування із надання послуги забору, кріоконсервації та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців та інших осіб на випадок втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства.

Після припинення чи скасування воєнного стану зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців, осіб рядового, начальницького складу та поліцейських здійснюється за рахунок їх власних коштів або ж їх зберігання припиняється з подальшою утилізацією відповідно до Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами, затверджених МОЗ, якщо протягом шести місяців з дня припинення або скасування воєнного стану військовослужбовець, особа рядового, начальницького складу та поліцейський не звернулися до закладу охорони здоров'я із заявою в довільній формі про продовження зберігання репродуктивних клітин за власний рахунок або про використання репродуктивних клітин, крім випадків, передбачених абз. 1 п. 12 цього Порядку.

Заборонено джипінг на заповідних територіях

3.02.2025 р. набрав чинності Закон України щодо забезпечення збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду та розширення їх класифікації від 8 січня 2025 р. № 4188-IX.

Зокрема новою редакцією ст. 14 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» визначено, що режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це сукупність науково обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які

визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності на таких територіях та об'єктах, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів.

Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначається відповідно до цього Закону з урахуванням їх класифікації та цільового призначення.

З метою визначення та обґрунтування заходів щодо здійснення природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної, господарської та інших видів діяльності, охорони, відтворення та використання природних комплексів та об'єктів, які передбачається здійснити протягом п'яти років, а також стратегії розвитку об'єкта природно-заповідного фонду на десять років розробляється проект організації території об'єкта природно-заповідного фонду відповідно до законодавства та з дотриманням вимог міжнародних договорів.

Цим Законом встановлюються обмеження та заборони щодо здійснення господарської та інших видів діяльності у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема забороняється проїзд механічних транспортних засобів, крім доріг загального користування, вулиць і доріг міст та інших населених пунктів, автомобільних доріг на приватних територіях, крім транспортних засобів:

– посадових осіб установ природно-заповідного фонду, спеціальних підрозділів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів;

– посадових осіб виконавчих органів селищних, сільських, міських рад, які здійснюють державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також правоохоронних органів, аварійно-рятувальних служб, органів та закладів охорони здоров'я, з'єднань військових частин, підрозділів Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, операторів протиміної діяльності під час виконання службових обов'язків;

– працівників підприємств, установ та організацій, які здійснюють обслуговування об'єктів інфраструктури, розташованих у межах цих територій та об'єктів.

Землекористувачі та землевласники, на земельних ділянках яких розташовані такі території та об'єкти, та особи, які постійно або тимчасово проживають у межах господарських зон національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, буферних зон і зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, мають право на проїзд механічними транспортними засобами за межами доріг загального користування, вулиць і доріг міст та інших населених пунктів, автомобільних доріг на приватних територіях, крім територій, визначених проектом організації території об'єкта природно-заповідного фонду.

Положеннями про території та об'єкти природно-заповідного фонду можуть встановлюватися й інші обмеження та заборони щодо здійснення господарської та інших видів діяльності.

Також встановлено, що:

– рішення про організацію чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, а також про встановлення, скасування та зміну охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого та загальнодержавного значення приймаються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами;

– скасування та зміна охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюються за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, на підставі відповідного експертного висновку.

7 причин направлення на оцінювання повсякденного функціонування особи

3.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2025 р. № 94, якою внесено зміни до постанов щодо удосконалення процесу оцінювання повсякденного функціонування особи.

Серед іншого, критерії направлення на проведення оцінювання повсякденного функціонування особи, затвержені постановою від 15 листопада 2024 р. № 1338, викладено в новій редакції.

Так, особа направляється лікуючим лікарем або головою військово-лікарської, медичної (військово-лікарської), лікарсько-експертної комісії на огляд до експертної команди з оцінювання повсякденного функціонування особи для проведення оцінювання її повсякденного функціонування в таких випадках:

1) настання строку повторного огляду, встановленого медико-соціальною експертною комісією, або повторного оцінювання, встановленого експертною командою, або необхідність встановлення інвалідності по досягненню дитиною з інвалідністю повноліття (направлення на проведення оцінювання здійснюється не раніше двох місяців до досягнення дитиною з інвалідністю повноліття);

2) наявність в пацієнта стійкого або необоротного характеру захворювання (хвороба триває не менше 12 місяців або очікується, що вона триватиме щонайменше 12 місяців або призведе до передчасної смерті особи, а також шанси на значне покращення стану навіть за умов застосування найкращого доступного лікування є мінімальними);

3) тимчасова непрацездатність триває безперервно протягом 120 календарних днів з дня її початку, що підтверджено медичними висновками про тимчасову непрацездатність та/або листками непрацездатності у паперовій формі. У такому випадку направлення на оцінювання здійснюється до завершення періоду, визначеного цим пунктом;

4) тимчасова непрацездатність, що спричинена одним і таким самим захворюванням або станом, тривала з перервами, але загалом протягом 150 календарних днів протягом року, що підтверджено медичними висновками про тимчасову непрацездатність та/або листками непрацездатності у паперовій формі. У такому випадку направлення на оцінювання здійснюється до завершення періоду, визначеного цим підпунктом;

5) захворювання на туберкульоз. У такому випадку направлення на оцінювання здійснюється через 10 місяців з дня настання непрацездатності незалежно від безперервності;

6) проведення пацієнту однієї або кількох медичних інтервенцій відповідно до кодів згідно з національним класифікатором НК 026:2021 «Класифікатор медичних інтервенцій», відомості про що містяться в електронній системі охорони здоров'я (додаток 1), чи встановлення одного або кількох діагнозів відповідно до кодів згідно з національним класифікатором НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я», відомості про що містяться в електронній системі охорони здоров'я (додаток 2);

7) необхідність встановлення ступеня втрати професійної працездатності.

У разі направлення на оцінювання в медичній документації повинно бути зафіксоване стійке обмеження життєдіяльності – особа має помірний (1 ступінь), виражений (2 ступінь) або значний (3 ступінь) ступінь обмеження здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю за своєю поведінкою, спілкування, навчання, провадження трудової діяльності.

Крім того, пп. 2 п. 1 додатка 5 до Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженого постановою від 16 травня 2024 р. № 560, у графі «Документи, що підтверджують право на відстрочку» після слів «визначеною МОЗ» доповнено словами, «або витяг з рішення експертної команди з оцінювання повсякденного функціонування особи або витяг з рішення експертної команди з оцінювання повсякденного функціонування особи, що надсилається до районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів СБУ, відповідних підрозділів розвідувальних органів».

Споруди цивільного захисту поставлять на е-облік

3.02.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 грудня 2024 р. № 824, яким визначено структуру, порядок роботи, основні завдання, мету та функції інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційна система «Облік та візуалізація фонду захисних споруд цивільного захисту», що є складовою частиною системи управління силами та засобами цивільного захисту, функціональної підсистеми «Система управління силами та засобами цивільного захисту» єдиної інформаційної системи Міністерства і функціонує на базі постійно діючих компонентів системи управління силами та засобами цивільного захисту, а також порядок доступу до інформації про об'єкти фонду захисних споруд цивільного захисту, що міститься в Інформаційній системі.

Інформаційна система є інформаційно-комунікаційною системою, яка призначена для збирання, накопичення, захисту, обробки та відображення інформації про об'єкти фонду захисних споруд незалежно від форми власності, а також електронну інформаційну взаємодію з іншими суб'єктами.

Основними завданнями Інформаційної системи є:

– забезпечення обліку об'єктів фонду захисних споруд на території України центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування;

– забезпечення швидкого обміну інформацією між суб'єктами ведення обліку об'єктів фонду захисних споруд та інформування населення про актуальний стан об'єктів такого фонду;

– об'єднання отриманих у процесі обліку об'єктів фонду захисних споруд інформації в єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та електронного комунікаційного обладнання;

– створення умов для електронної інформаційної взаємодії, зменшення часових та фінансових витрат на управлінські, інформаційно-пошукові та аналітичні роботи, формування звітності;

– оптимізація процесу визначення потреби у фонді захисних споруд та місць для створення нових об'єктів фонду захисних споруд з метою укриття населення;

– здійснення контролю за станом готовності об'єктів фонду захисних споруд (у тому числі підготовки плану комплексних

обстежень об'єктів фонду захисних споруд), розроблення або розгляду містобудівної документації та проектної документації на будівництво об'єктів, а також здійснення контролю за проведенням реконструкції захисних споруд/споруд подвійного призначення із зміною виду сховища на протирадіаційне укриття або споруду подвійного призначення, зміною захисних властивостей та технічних характеристик.

Функції Інформаційної системи:

- цифровізація процесу обліку об'єктів фонду захисних споруд держави;
- збирання, зберігання, пошук та узагальнення відомостей про об'єкти фонду захисних споруд, у тому числі сканованих копій документів та фотоматеріалів, а також недопущення безпідставного знищення (модифікації);
- відображення текстової, графічної, табличної та статистичної інформації, а також фотоматеріалів;
- забезпечення комплексного захисту інформації та розмежування доступу до інформації, що зберігається в Інформаційній системі;
- отримання, відображення та зберігання інформації про відгуки і пропозиції щодо об'єктів фонду захисних споруд.

Користувачами Інформаційної системи є уповноважені посадові особи суб'єктів ведення обліку, яким у встановленому порядку надано відповідні права доступу та які забезпечують:

- внесення, актуалізацію (оновлення) інформації про об'єкти фонду захисних споруд, її відповідність документам обліку фонду захисних споруд у паперовій формі, актам обстеження об'єктів фонду захисних споруд та іншим документам;
- використання інформації про об'єкти фонду захисних споруд, що міститься в Інформаційній системі, для інформування населення;
- опрацювання в межах повноважень пропозицій та відгуків, що надійшли до Інформаційної системи, а також внесення інформації про результати їх опрацювання;
- внесення аналітичної та статистичної інформації про об'єкти фонду захисних споруд за допомогою наявних функціональних можливостей Інформаційної системи;
- актуалізацію своєї контактної інформації, що зберігається в Інформаційній системі;
- нерозголошення інформації, що міститься в Інформаційній системі.

Доступ користувачів до Інформаційної системи є безоплатним, відкритим та цілодобовим. Відповідна інформація про підстави унеможливлення доступу до Інформаційної системи та строки його відновлення розміщується на офіційному веб-сайті ДСНС.

Крім того, наказом Міністерства від 30 грудня 2024 р. № 879 затверджено форму акта обстеження об'єкта фонду захисних споруд цивільного захисту.

До 8 років позбавлення волі за неналежне утримання та експлуатацію захисних споруд

3.02.2025 р. набрав чинності Закон України щодо запровадження відповідальності за порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту від 9 січня 2025 р. № 4200-ІХ.

Новою ст. 270-2 Кримінального кодексу України визначено, що порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту або незабезпечення безперешкодного цілодобового доступу населення до об'єктів фонду захисних споруд цивіль-

ного захисту в разі оголошення сигналу повітряної тривоги, що призвело до заподіяння середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людини, – карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Внесено зміни й до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Мораторій на банкрутство державних шахт продовжили ще на рік

03.02.2025 р. набрав чинності Закон України від 14 січня 2025 р. № 4217-ІХ щодо відновлення платоспроможності окремих державних підприємств у сфері енергетики, що перебувають у критичному стані.

Змінами до п. 1-7 розд. «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства, п. 1-4 розд. XIII Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що до 1 січня 2026 р.:

- не порушуються провадження у справах про банкрутство, а порушені провадження підлягають припиненню щодо боржника – Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат»;

- зупиняється вчинення виконавчих дій та заходів примусового виконання рішень (у тому числі накладення арешту на майно та кошти) у виконавчих провадженнях, за якими боржником є Державне підприємство «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (крім рішень про виплату заробітної плати, вихідної допомоги, інших виплат (компенсацій), що належать працівнику у зв'язку з трудовими відносинами, про відшкодування матеріальної (майнової) та моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, про стягнення аліментів, про стягнення заборгованості із сплати внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування і заборгованості із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування);

- підлягають зняттю накладені арешти на кошти та/або майно Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат».

Крім того, у ч. 1 і 2 ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності державних вугледобувних підприємств» цифри і слова «1 січня 2025 року» замінені на «1 січня 2026 року».

Рахунковій палаті рекомендовано проводити аудит ефективності використання коштів державного бюджету, передбачених на державну підтримку вугледобувних підприємств, заходи з ліквідації неперспективних вугледобувних підприємств та реструктуризацію вугільної галузі.

Повідомлення е-системи охорони здоров'я пацієнти отримуватимуть в Дії

4.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2025 р. № 112, якою внесено до деяких постанов змін щодо функціонування електронної системи охорони здоров'я.

Серед іншого, новим пп. 14-1 п. 8 Порядку функціонування електронної системи охорони здоров'я, затвердженого постановою від 25 квітня 2018 р. № 411, передбачено, що функціональні можливості електронної системи охорони здоров'я повинні забезпечувати:

– передачу інформації, визначеної ст. 24-2 Основ законодавства України про охорону здоров'я, з центральної бази даних до Порталу Дія та інформаційно-комунікаційних систем постачальників електронних комунікаційних послуг з метою надсилання пацієнтам текстових повідомлень, необхідних для здійснення їх медичного обслуговування, засобами Порталу Дія, зокрема за використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія), засобами мобільного зв'язку та сервісів обміну повідомленнями в Інтернеті.

Президент ветоував закон про Єдиний реєстр військовослужбовців

5.02.2025 Президент України повернув зі своїми пропозиціями Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення і функціонування Єдиного державного реєстру військовослужбовців та удосконалення порядку ведення військового обліку» (законопроект № 12066) для повторного розгляду Верховною Радою.

Президент звернув увагу, що Законом не унормовано, зокрема: вимоги до створювачів реєстрової інформації; спосіб (процес) створення створювачем реєстрової інформації інформації про об'єкт реєстру, у тому числі з використанням прикладних програмних інтерфейсів реєстрів; види та матеріальні форми документів, що створюються під час ведення реєстру, та спосіб їх обліку у складі такого реєстру; вимоги до ведення та адміністрування реєстру; вимоги до обробки та захисту персональних даних, інших реєстрових даних та інформації; джерела фінансового забезпечення функціонування реєстру; форми і порядок оприлюднення та отримання реєстрової інформації, права та обов'язки користувачів; порядок обов'язкового інформування праволодильця про запити будь-яких осіб щодо інформації про нього та належні йому майно, майнові, правові та інші спеціальні статуси, а також про збирання, оброблення, внесення такої інформації до відповідних реєстрів, її зміну та видалення.

Безпосередньо Законом не визначено ні змісту, ні обсягу інформації (даних) про членів сім'ї військовослужбовця, його статус, службові відомості про військовослужбовця, які підлягатимуть внесенню до Реєстру.

Крім того, положення Закону щодо обробки у Реєстрі військовослужбовців даних щодо усіх військовослужбовців фактично передбачають, що відповідні посадові особи Міністерства оборони України матимуть доступ до інформації про військовослужбовців розвідувальних органів України та Служби безпеки України, звільнених з військової служби у запас таких органів.

Передбачений Законом підхід щодо обробки в Реєстрі військовослужбовців даних щодо усіх військовослужбовців та віднесення усієї інформації, яка оброблятиметься в Реєстрі військовослужбовців, до конфіденційної інформації, протирічить вимогам законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю», «Про розвідку», не забезпечує встановлення та дотримання відповідного правового режиму захисту, передбаченого законодавством України щодо розвідувальної та державної таємниці, створює реальні ризики для можливості витоку таємної інформації щодо особового складу Служби безпеки України та розвідувальних органів України і як наслідок, завдання шкоди національній безпеці України, а також стану захищеності сил і засобів контррозвідки та розвідки і можливості здійснення ними відповідної діяльності в інтересах забезпечення національної безпеки та оборони України.

На відносини із забороненою іноземною релігійною організацією треба окреме погодження

5.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2025 р. № 107, якою визначено процедуру надання індивідуального погодження на відносини та/або зв'язки, та/або комунікації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, а також форму заяви про надання погодження, перелік відомостей і документів, які додаються до неї, підстави надання та відмови в наданні погодження, порядок моніторингу зв'язків і контактів з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена.

Згідно із затвердженим Порядком ДЕСС надає погодження релігійній організації чи іншій юридичній особі приватного права в особі її уповноваженого представника.

Для отримання погодження релігійна організація чи інша юридична особа приватного права подає до ДЕСС:

1) заяву про надання погодження за формою згідно з додатком для кожного уповноваженого представника, який буде здійснювати від імені релігійної організації чи іншої юридичної особи приватного права відносини та/або зв'язки, та/або комунікації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена;

2) копію паспорта громадянина України чи посвідки на постійне проживання, посвідки на тимчасове проживання уповноваженого представника;

3) щодо уповноваженого представника, паспорт громадянина України якого оформлено у формі книжечки, – копію документа з інформацією про реєстраційний номер облікової картки платника податків або копію сторінки паспорта громадянина України з відміткою про відмову від прийняття реєстраційного номера (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті громадянина України);

4) відомості із обґрунтуванням необхідності відносин та/або зв'язків, та/або комунікацій з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена;

5) відомості про спосіб комунікації;

6) відомості про захід, у якому планується участь уповноваженого представника;

7) відомості про кожну уповноважену особу, з якою будуть здійснюватися відносини та/або зв'язки, та/або комунікації, і яка представляє іноземну релігійну організацію, діяльність якої в Україні заборонена.

Днем звернення за погодженням вважається день реєстрації ДЕСС заяви.

ДЕСС протягом 30 календарних днів розглядає заяву та додані до неї документи, перевіряє їх на відповідність вимогам законодавства.

Підставами для відмови ДЕСС у наданні погодження є:

1) невідповідність заяви та доданих до неї документів вимогам законодавства;

2) виявлення в заяві або доданих до неї документах недостовірних відомостей;

3) неподання чи несвоєчасне подання релігійною організацією чи іншою юридичною особою приватного права в особі її уповноваженого представника звіту, зазначеного у п. 15 цього Порядку, за результатами попереднього погодження;

4) подання неповного пакета документів, зазначених у п. 4 цього Порядку.

Погодження надається безоплатно та оформлюється листом ДЕСС.

За результатами здійснення відносин та/або зв'язків, та/або комунікацій з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, релігійна організація чи інша юридична особа приватного права в особі її уповноваженого представника в десятиденний строк після припинення таких відносин та/або зв'язків, та/або комунікацій готує звіт, який у паперовій чи електронній формі подається ДЕСС, а у випадках, передбачених законодавством, – також іншим державним органам (посадовим особам).

Звіт має містити детальну інформацію про здійснені відносини та/або зв'язки, та/або комунікації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, зокрема дату або період комунікації, місце та спосіб її здійснення, а також прізвища, власні імена, по батькові (за наявності) осіб, із якими відбувалися контакти, найменування їх посад, зміст комунікації та її результати.

Строк врегулювання боргів Держагентства резерву збільшено до 6 місяців

5.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 5 постанови Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2024 р. № 1117» від 31 січня 2025 р. № 104.

Зміною до п. 5 постанови «Про ліквідацію Державного агентства резерву» від 26 вересня 2024 р. № 1117 Міністерству економіки разом з ліквідаційною комісією та Державним агентством з управління резервами з метою захисту інтересів держави та недопущення завдання збитків державному бюджету у шести-місячний строк з дня набрання чинності цією постановою доручено розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проект рішення щодо врегулювання питання дебіторської та кредиторської заборгованості Державного агентства резерву.

Субвенція на укріття – для закладів освіти з очною формою

5.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 5 Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію публічного інвестиційного проекту на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту (протипожежний захист), зокрема військових (військово-морських, військово-спортивних) ліцей, ліцей із посиленою військово-фізичною підготовкою» від 31 січня 2025 р. № 98.

Зміною до абз. 2 п. 5 Порядку та умов, затверджених постановою від 30 грудня 2024 р. № 1530, слово «дистанційною» замінено на «очною».

Тепер для закладів, що надають загальну середню освіту, визначених п. 4 цих Порядку та умов, субвенція спрямовується на реалізацію публічного інвестиційного проекту у разі дотримання відповідних умов, зокрема у закладі освіти освітній процес здійснюється за очною та/або поєднанням очної та дистанційної форм здобуття освіти.

Дозиметрична паспортизація. Спершу перевірять населені пункти зон радіоактивного забруднення

5.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2025 р. № 111, якою визначено механізм проведення дозиметричної паспортизації населених пунктів, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, для визначення потреби в захисних заходах, спрямованих на обмеження додаткового опромінення населення.

Відповідно до затвердженого Порядку дозиметрична паспортизація – узагальнена розрахункова адміністративно-дозиметрична характеристика населеного пункту, що співставляється з критеріями віднесення населеного пункту до зон радіоактивного забруднення.

Дозиметрична паспортизація проводиться щороку в населених пунктах, які відповідно до ст. 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» віднесені до зони безумовного (обов'язкового) відселення та зони гарантованого добровільного відселення.

Першочерговими для оцінки радіологічного стану та його відповідності критеріям віднесення до зон радіоактивного забруднення є населені пункти, які за результатами оцінки попередніх даних дозиметричної паспортизації визнані такими, що на даний час можуть належати до зон радіоактивного забруднення, та потребують відповідної перевірки.

Проведення дозиметричної паспортизації у 2025 р. забезпечує ДАЗВ за рахунок коштів державного бюджету відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143.

За результатами дозиметричної паспортизації центральні органи виконавчої влади відповідно до компетенції забезпечують у встановленому порядку підготовку рішень Кабінету Міністрів України щодо перегляду меж зон радіоактивного забруднення.

Внесено й зміну до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143.

Обмежуючі коефіцієнти виплати пенсій не поширюються на ветеранів

6.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 3 січня 2025 р. № 1» від 4 лютого 2025 р. № 116.

Доповненням до п. 2 постанови «Про визначення порядку виплати пенсій деяким категоріям осіб у 2025 році у період воєнного стану» від 3 січня 2025 р. № 1 встановлено, що у період воєнного стану у 2025 р. коефіцієнти, визначені п. 1 цієї постанови, не застосовуються до пенсій (пенсійних виплат) осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, брали безпосередню участь у заходах, необхідних

для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, а також до пенсій в разі втрати годувальника, призначених членам сім'ї загиблих (померлих, зниклих безвісти) таких осіб, що підтверджується відомостями з Єдиного державного реєстру ветеранів війни, отриманими Пенсійним фондом України у порядку інформаційної взаємодії з Міністерством у справах ветеранів.

Пенсійний фонд України має забезпечити протягом 14 робочих днів з дня набрання чинності цією постановою приведення пенсійних справ осіб, зазначених у п. 2 постанови від 3 січня 2025 р. № 1, у відповідність з цією постановою.

У разі коли у результаті приведення пенсійної справи у відповідність з цією постановою розмір пенсії підлягає збільшенню, доплата здійснюється за період з 1 січня 2025 р.

Компенсацію у розмірі 3 прожиткових мінімумів можна отримати за «паунок малюка»

6.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2025 р. № 114, якою визначено механізм призначення та виплати грошової компенсації вартості одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» батькам, у яких народилася дитина, а в разі їх відсутності – патронатним вихователям, прийомним батькам, батькам-вихователям, усиновлювачам, опікунам новонародженої дитини на поточний рахунок із спеціальним режимом використання, відкритий у банку, який долучився до забезпечення монетизації одноразової натуральної допомоги «паунок малюка».

Право на отримання грошової компенсації мають громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством чи міжнародними договорами України порядку в'їхали в Україну, особи, яких визнано в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, які разом з дитиною на законних підставах проживають на території України, є її батьками, патронатними вихователями, прийомними батьками, батьками-вихователями, усиновлювачами, опікунами (якщо батьки відмовилися від новонародженої дитини в пологовому будинку (відділенні), перинатальному, неонатальному центрі) і забезпечують створення належних умов для догляду за нею та її виховання.

Грошова компенсація не виплачується в разі:

- відмови від новонародженої дитини;
- відбування матір'ю покарання у місцях позбавлення волі та подальшого перебування новонародженої дитини в будинку дитини при виправній колонії;
- смерті новонародженої дитини до дати звернення за призначенням грошової компенсації;
- отримання одноразової натуральної допомоги «паунок малюка».

Грошова компенсація є одноразовою виплатою на кожну новонароджену дитину для придбання дитячих товарів – засобів догляду за дітьми та дитячих засобів гігієни, зокрема підгузків, серветок; дитячого одягу та взуття; дитячого харчування; дитячого посуду; дитячих іграшок; текстилю для дітей, зокрема рушників, ковдр; дитячих ходунків, дитячих колясок, автолюльок, дитячих ванночок для купання.

Розмір грошової компенсації становить три розміри прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років, установленого законом на дату народження дитини.

Виплата грошової компенсації проводиться у грошовій безготівковій формі шляхом перерахування коштів на спеціальний рахунок отримувача відповідно до договору про взаємодію, укладеного між Державною службою у справах дітей та уповноваженим банком.

При цьому встановлено, що з метою забезпечення безперервності призначень та виплат грошової компенсації вартості одноразової натуральної допомоги «паунок малюка»:

– до укладення договорів про взаємодію між Державною службою у справах дітей та банками відповідно до Порядку, затвердженого цією постановою, призначення та виплата грошової компенсації здійснюється згідно з договором про взаємодію між Державною службою у справах дітей та акціонерним товариством комерційний банк «ПриватБанк», укладеним відповідно до Порядку та умов реалізації пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» у 2020 – 2024 роках, затверджених постановою від 29 липня 2020 р. № 744;

– додаткові угоди закладів торгівлі про приєднання до публічного договору про реалізацію пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» у 2020 – 2024 роках, укладені з Державною службою у справах дітей, діють до моменту підписання додаткових угод з Державною службою у справах дітей про приєднання до публічного договору про забезпечення монетизації одноразової натуральної допомоги «паунок малюка», розміщеного на офіційному вебсайті Державної служби у справах дітей, але не довше ніж до 31 грудня 2025 р.;

– до 31 грудня 2025 р. до укладення Державною службою у справах дітей із закладами торгівлі публічного договору про забезпечення монетизації одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» відповідно до Порядку, затвердженого цією постановою, можна використати кошти грошової компенсації в закладах торгівлі, які приєдналися до публічного договору про реалізацію пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» у 2020 – 2024 роках та внесли до реєстру учасників пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» у 2020 – 2024 роках відповідно до Порядку та умов реалізації пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» у 2020 – 2024 роках, затверджених постановою від 29 липня 2020 р. № 744;

– невикористані кошти грошової компенсації, нарахованої отримувачам до 1 травня 2024 р., відповідно до Порядку та умов реалізації пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» у 2020 – 2024 роках, затверджених постановою від 29 липня 2020 р. № 744, повертаються акціонерним товариством комерційний банк «ПриватБанк» на рахунок Національної соціальної сервісної служби, відкритий в органі Державної казначейської служби, для подальшого повернення до державного бюджету протягом двох місяців після надходження цих коштів на зазначений рахунок;

– призначення та виплата грошової компенсації за заявами про призначення грошової компенсації, рішення щодо яких не прийнято до кінця 2024 р., здійснюється відповідно до Порядку, затвердженого цією постановою.

Внесено й зміни до деяких постанов Кабінету Міністрів України, а також доручено Міністерству соціальної політики забезпечити розроблення до 1 вересня 2025 р. функціоналу Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, необхідного для надання одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» та призначення грошової компенсації її вартості.

Постанова застосовується з 1 січня 2025 р.

